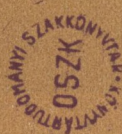

7 400 (2)

könyvtáros

a

művelődésügyi

minisztérium

lapja

21.

évfolyam

1971

március

3

A „100 falu — 100 könyvtár” mozgalom keretében épült Újkígyósi Községi Könyvtár.
Cikkünket l. a 159. oldalon (MTI Fotó — Erczi K. Gyula felv.)

t a r t a l o m

A III. országos könyvtárügyi konferencia

<i>Réti Endre dr.</i>	123
<i>György Károly</i>	124
<i>Telegdy-Kováts László</i>	126
<i>Füleki Mihály</i>	127
<i>Orosz Bertalanné</i>	128
<i>Királyi Ernő</i>	130
<i>Sárdi Lajos</i>	131
<i>Kovács Zoltán</i>	135
<i>Gönczi Imre</i>	136
<i>Sebestyén Géza</i>	138
<i>Havassy Pál</i>	140
<i>Varga Béla</i>	142
<i>Vajda Erik</i>	144
<i>Zagyva Imre</i>	146
<i>Csűry István</i>	149
<i>Kertész Gyuláné</i>	151
<i>Magyari Mihály</i>	152
<i>Haraszthy Gyula</i>	153
Tízéves a debreceni városi könyvtárhálózat	154
BÉNYEI MIKLÓS: Eötvös József és a magyar könyvtárügy	155
GERŐ GYULA: Városi könyvtáráépület falun	159
PÁL JÓZSEF: Az olvasás fehér foltjai és a gyermekkönyvtári munka egy kis- községes megyében	160
SALLAI ISTVÁN — DR. TOMBOR TIBOR: Egy bútorkatalógus margójára	164
Császár Antalné halálára (Vargha Balázs)	167
Hírek	166, 167, 168

t á j é k o z t a t ó

VÉRTESEY MIKLÓS: 1871: új világ hírnöke	169
---	-----

k ö n y v e k r ő l

LUKÁCS GYÖRGY: Magyar irodalom — magyar kultúra (Katona Jenő)	172
Megállapodott elégedetlenség (Könczöl Csaba)	174

k é z i k ö n y v t á r

Műszaki Lexikon (Csomor Tibor)	176
SERES JÓZSEF — SZAPPANOS BALÁZS: Verselemzések (Fodor András)	177

k ö n y v t á r i s z a k i r o d a l o m

A Berzsenyi Dániel Megyei Könyvtár évkönyve (Futala Tibor)	178
Index acronymorum selectorum (Vértesy Miklós)	180

b i b l i o g r á f i á k

MUNKÁCSI PIROSKA: A Magyarországon megjelent grafikai plakátok és met- szetek címjegyzéke 1965—1966 (Szij Rezső)	181
Borsod megye néprajzi irodalma (Héthy Zoltán)	182
Könyvtári híradók	183
Könyvtári kiadványok	184

A borító hátlapján Lipták Pál rajza

из содержания

III общегосударственная конференция венгерских библиотечарей (Выступления II) (123);

Миклош Бенеи: Деятельность в области библиотечного дела Йожефа Этвеша, венгерского писателя и деятеля венгерской культуры в 19 в. (155);

Йожеф Пал: Работа детских библиотек в одном из комитатов, где находится много небольших поселков (160);

Миклош Вертеши: Венгерская литература о Парижской коммуне 1871 г. (169).

aus dem inhalt

Die III. Landeskonferenz der ungarischen Bibliothekare (Beiträge II.) (123);

Miklós Bényei: József Eötvös, ungarischer Schriftsteller und Kulturpolitiker und seine Wirksamkeit auf das Bibliothekswesen (155);

József Pál: Kinderbibliotheksarbeit in einem Komitat mit Kleinsiedlungen (160);

Miklós Vértesy: Die ungarische Literatur der Pariser Kommune (1871) (169).

from the contents

3rd National Conference on Librarianship (Contributions II.) (123);

Miklós Bényei: A XIX. century writer and cultural politician and his work in the library field: József Eötvös (155);

József Pál: Children's library services in little villages (160);

Miklós Vértesy: Hungarian literature on the Paris Commune (1871) (169).

cikkeink szerzői

Bényei Miklós, a Debreceni Megyei Könyvtár munkatársa; *Gerő Gyula*, a Könyvtáros olvasószerkesztője; *Pál József*, a Pécsi Megyei Könyvtár munkatársa; *Sallai István*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ főosztályvezetője; *dr. Tombor Tibor*, az Országos Széchényi Könyvtár ny. osztályvezetője; *Vargha Balázs*, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ munkatársa; *Vértesy Miklós*, az Egyetemi Könyvtár osztályvezetője.

Könyvtáros

A MŰVELŐDÉSÜGYI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25.449

Szerkesztő bizottság: Barabási Rezső, Elek Sándorné, Gerő Gyula, Gőnczi Imre, Karácsonyi Jánosné, Katsányi Sándor, Kellner Béla, Kisfaludi Sándor, Kiss István, Kiss Jenő, Kondor Istvánné, Papp István, Sallai István, Szőke Tiborné. Szerkesztő: Páldy Róbert. Szerkesztőség: Budapest XI., Bartók Béla út 32. Telefon: 258-066, 451-758.

Kiadja a Lapkiadó Vállalat. Felelős kiadó: Sala Sándor. Kiadóhivatal: Budapest VII., Lenin körút 9—11. Telefon: 221-293.

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámára. Előfizetési díj: 1/2 évre 36 forint.

71.5603 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Janka Gyula igazgató

RÉTI ENDRE DR.

▲ SEMMELWEIS ORVOSTUDOMÁNYI EGYESLEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRÁNAK IGÁZGATÓJA

A TÁJÉKOZTATÁS IRÁNTI IGÉNYEK NEM EGYENLETESEK

Az orvosok és a szakirodalmi tájékozódás kérdésében talán elsősorban azt kellene megnéznünk, vajon milyenek az igények? Lehet, hogy kissé meglepő a kérdés ilyen feltevése, de állítom, hogy ezen a területen is nagyon sok visszahúzó, konzervatív erő érvényesül.

Mi a magyarázata annak, hogy nagyon sok esetben, különösen vezetők, kevésbé igénylik a könyvtár szolgáltatásait, s a szolgáltatások fejlesztését. Ez abból ered, hogy a vezetők igen gyakran egészen jól el vannak látva információval, ami azonban nem mondható el a szélesebb rétegekről, az alacsonyabb beosztású emberekről, a mi esetünkben az orvosokról. Itt világosan látszik, hogy az információt „demokratizálni” kellene! Azt hiszem, nyugodtan használhatjuk ezt a kifejezést, mert pontosan arról van szó, hogy *viszonylag kevés ember számára áll rendelkezésre az információ* oly módon, ahogyan azt a mai színvonal, a mai igények megkövetelik.

Az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ felmérte, hogy mit igényelnek országsszerte az orvosok az irodalomból, a tájékoztatásból, s ennek a felmérésnek érdekes eredményei is voltak. (Egyébként a konferencia anyagában erről van egy kis számadás is.) Végső soron az tűnik ki, hogy van olyan réteg, amely *igényli* az információt és ezt *nem tudja mindig megkapni* az intézményi hiányosságok miatt. És van egy réteg, amelynek *igényét fel kellene kelteni* az információ iránt. Ez olyan feladat, amely tulajdonképpen most előttünk áll, sürgős és fontos érdek.

Az egyik nagy budapesti kórház például 40—50 külföldi folyóiratot járat. Ezek tulajdonképpen arra szolgálának — nem a kórháznak van könyvtára, hanem a kórházban van elhelyezve a könyvtár —, hogy ellássák a körzeti orvosokat külföldi irodalommal. Úgyszólván alig van Budapesten körzeti orvos, aki ezeket a folyóiratokat igényelné, ellenben vidéki körzeti orvosoknak kölcsönzik őket. *Az igények tehát egyáltalán nem egyenletesek.* Úgy képzelné el az ember, hogy a legnagyobb információs igény Budapesten merül fel, de korántsem ez a helyzet.

A mi könyvtárunknál, amely a legnagyobb magyarországi orvosi könyvtár, ugyanannyi könyv van a tanszékeken, mint a központi könyvtárban. Ez régen kialakult helytelen gyakorlat: a tanszékvezetők közül ki-ki annyit szakított magának, amennyit bírt. Így azután van 1000 kötetes és van 12 000 kötetes tanszéki könyvtár is. A központi könyvtárban jóval kevesebb könyvtáros van, mint együttesen a tanszékeken. Nem akarok panasznapot tartani, de mindeddig hiába reklamáltuk, hogy többet nyújtsanak ebben a tekintetben. A konzervativizmusból ered az az anarchia is, hogy a könyvtárfejlesztésben nincs harmonikus munka, nincs tervszerűség. Például már most ki kell jelölni azt a munkatársat, aki a komputer bevezetése esetére tervet készít elő a könyvtár szempontjából szükséges programozás és egyéb kérdések megoldására. Ezt már csináljuk, de ugyanakkor hiába kérünk egészen szokványos eszközöket, amelyek sokkal olcsóbbak egy komputernél. Miért van ez? Azért, mert a komputerre felülről kaptak utasítást, a másikat beszerzésére pedig nem.

Azt az ajánlást szeretném bevételni az eddigiek közé, hogy a Művelődésügyi Minisztérium, mint a könyvtárak összefogó gazdája, amelynek hivatalból is a legtöbbet kell éreznie a könyvtárak problémáiból, forduljon tömör emlékeztetővel a fenntartó szervekhez, s abban jelezze a könyvtári normákat, hogy körülbelül mekkora állományra, mennyi könyvtárosa van szükség rendes körülmények között, és tájékoztassa őket a gépekről és egyéb feltételekről, amelyek mulhatatlanul szükségessé teszik a mostani munkához.

Ezen felül konzultatív módon kapcsolatot kellene keresni azokkal a minisztériumokkal és szervezetekkel, amelyek közvetlenül kevésbé értik meg a tájékoztatás fontosságát és amelyeknek az érdeklődését valószínűleg nagyon határozottan kell ebbe az irányba terelni azért, hogy meg tudjuk javítani munkánkat.

TEGYÜK ÁLTALÁNOSAN ISMERTTÉ A DOKUMENTÁCIÓS SZOLGÁLTATÁSOKAT

A konferenciát megelőző mezőgazdasági szekcióülé- sen kedvező irányú koncepció-változást jelentett az, hogy világossá, kézenfekvővé vált az információt felhasználók és igénylők, valamint az információ-ellátásban részvevők párbeszédének, érdemi konzultációjának szükségessége. Ez év márciusában az agrárértelmség tájékozódását vizsgálódással kívántuk felmérni. Az AGROINFORM a Magyar Agrártudományi Egyesület közreműködésével, a „Mezőgazdasági Világlíradalom” című folyóirat útján kérdőívvel fordult a mezőgazdasági szakemberekhez, hogy képet alkosson az igényekről és a tájékoztatási források felhasználtságáról. A felmérés a szakirodalmi ellátottság helyzetét vizsgálta azzal a céllal, hogy a felhasználói köröktől érkező jelzések támpontot nyújtsanak a szakemberek jobb és szervezettebb informálásához, a szolgáltatási rendszer tökéletesítéséhez. A visszaérkezett kérdőívek anyagát tanulmányban dolgoztuk fel. Felmérő munkánk alapvetően megfelelt kitűzött céljának, a kérdőívek arányos terítettségben — mind földrajzi, mind pedig munkahelyi-munkaköri viszonylatban — eljuttottak a mezőgazdasági szakirányítást, a kutatást és a szakoktatást képviselő szakemberekhez.

Ez a fórum illetékes arra, hogy megismerje a felmérés eredményeit, hiszen a különböző szakterületek tapasztalatcseréje is hozzájárul az egyes információs centrumok munkájának továbbfejlesztéséhez. Ebben a reményben — a fontosabb összefüggések megvilágítása érdekében — szeretném sommáznai a különböző kérdéscsoportok válaszananyagát, amely néhány vonatkozásban a szakkönyvtári kultúrán kívüli vagy azzal lazább-szorosabb kapcsolatban levő területeket is érint. A felmérés bepillantást enged abba, hogy agrár-értelmségünk milyen módon igyekszik lépést tartani a szakmai haladással, milyen mérvű a társadalmi igény, amely jelzéseket ad a fejlődés irányainak kitűzésére.

670 véleménykutatató lap érkezett be, s ennek 52 százaléka vezető beosztásban dolgozó szakemberektől származott. A válaszolók 84 százaléka végzett felsőoktatási intézményben, ezen belül a 353 vezető közül 300, tehát a vezető beosztásúak 85 százaléka rendelkezik egyetemi vagy főiskolai diplomával.

Érdekesen, jellemzően alakul a válaszadók nyelvismeret és beosztás szerinti megoszlása. A kép korántsem kedvező: a válaszadók 47 százaléka — ezen belül a vezetők 50 százaléka — nem beszél idegen nyelvet. Lényeges következtetés, hogy a termelésben dolgozók fele kizárólag a magyar szakirodalomra van utalva. Ezért a szakember-utánpótlással kapcsolatos gondok között nem áll az utolsó helyen a nyelvi képzés fejlesztésének fontossága, amely a szakmai képzés integráns része.

A felmérés eredményeiből kitűnik, hogy a vezetők 56 százaléka, az önálló munkatársak 65 százaléka és a beosztott dolgozóknak mintegy 50 százaléka olvas rendszeresen szakirodalmat. Figyelmet érdemel, hogy a termelőszövetkezetekben dolgozók között szerepelnek legnagyobb számmal a rendszeresen olvasók.

Egy másik kérdéscsoportban arra voltunk kíváncsiak, hogy a szakemberek hogyan értékelik, rangsorolják a szakmai információk megszerzésének különböző területeit, nevezetesen a szakirodalmat, — mint főként könyvhöz, folyóirathoz kötött írásos formát —, a tanulmányutató és tapasztalatcserét, a szóbeli tájékoztatási formákat (értekezlet, szakmai konzultáció, előadás, konferencia stb.), valamint a szaktanácsadást, mint kifejlődőben levő információs műfajt. A válaszadásból kiderül, hogy első helyezést — a válaszadók 40 százalékától — az írásos forma, a szakirodalom kapta, a második helyre a tanulmányút és a tapasztalatcseré került. A harmadik helyre sorolták a válaszadók a szóbeli tájékozódás formáit, míg negyedik helyre jutott a szaktanácsadás, ami viszont arra figyelmeztet, hogy ennek a formának nagyobb súlyt célszerű adni. A kép teljességéhez az is hozzátartozik, hogy a felmérésben résztvevő szakemberek mintegy 40 százaléka nem rangsorolta a tájékoztatási formákat.

A fentiekkel összefüggő téma volt a szakirodalmi forrástípusok rangsorolása. Ebben abszolút többséggel a magyar nyelvű folyóiratirodalom vitte el a pálmát. Érdemes megállnunk egy percre, mert ez a tény fokozottabb felelősséget ró az agrár-területen

található folyóirat szerkesztőségekre, a korábbinál igényesebb munkát követel tőlük. Szakmai közönségünk látókörére, elméleti és gyakorlati tudásának gyarapodására a legnagyobb hatást elsősorban azok a közlemények gyakorolják, amelyek szaklapjaink, tudományos folyóirataink, és egyéb időszaki kiadványaink hasábjain táruznak eléjük.

A rangsorolásban a második helyre a magyar nyelvű szakkönyv, a harmadik helyre a nem publikált szakirodalom került, és csak negyedik és ötödik helyen találkozzunk — a már ismert nyelvtudási hiányosságok miatt — a külföldi szakkönyvekkel és folyóiratokkal. Az idegen nyelvű szakirodalommal kapcsolatos válaszok azt az érzetet is keltik az értékelőben, hogy a nemzetközi irodalomnak, *a világnyelveken publikált anyagoknak nem az a része jut el a szakemberekhez, amelyre elsősorban szükségük van.* Itt is a tájékoztatási intézmények szelektáló segítségére, referáló tevékenységének fontosságára kell utalnunk.

A szakirodalom iránti igényt és a kielégítés lehetőségeit, forrásait kívántuk feltárni azzal a kérdéssel is, hogy a munkahelyi könyvtár segítségével van-e a szakembereknek az irodalom hasznosításában? A választ adók kétharmada úgy nyilatkozott, hogy a *munkahelyi könyvtár* nem adja meg, illetve *nem tudja megadni a szükséges támogatást.* Arra is fény derült, hogy a termelőszövetkezetek többségében, de más munkahelyi típusoknál is, nincs könyvtár, vagy nincs érdemi gyűjtemény.

Ehhez kapcsolódik a következő kérdéscsoportunk, amely a könyvtári-dokumentációs és információs bázisok használatára vonatkozik. Ez azzal a tanulsággal jár, hogy a szakember-társadalom jelentékeny hányada *nincs tisztában a helyi és központi szolgáltatásokkal,* informálódási lehetőségekkel. Tehát ebben a vonatkozásban szélesebbkörű propagandára van szükség, többet kell foglalkozni az információ-áramoltatás problematikájával. *Mélyrehatóbban kell megismertetni a szakemberekkel, de az egyetemeken, főiskolákon tanuló utánpótlással is a könyvtári dokumentációs-információs bázisok nyújtotta szolgáltatásokat.*

Amint felszólalásom elején már utaltam rá, a felmérés egyik legérdekesebb részét képezték azok a szöveges válaszok, amelyek a szakirodalmi-információs ellátottság javítását célzó javaslatokat tartalmazták. Az értékelt kérdőívek 60 százalékában volt szöveges válasz. Ebből kitűnik, hogy mindössze hét százalék tartja kielégítőnek a szakirodalmi tájékoztatás jelenlegi helyzetét, a szolgáltatások mai struktúráját.

Érdekes egy-egy mondatban sommázni a közérdeklődésre számot tartható problémákat, ajánlásokat. Így felvetik, hogy a szakkönyvek és szaklapok megjelentetési rendszere nehézkes, a nyomdai átfutás lassúsága nem kedvez a friss közleményeknek. Fontos javaslat, hogy az élelmiszergazdaság területén a hazai adottságoknak megfelelő *külföldi irodalom gyorsabb lefordítására* és közreadására célszerű törekedni. Hézagpótló szakkönyvek kiadását és a differenciáltabb folyóirat-struktúra kialakítását is sürgetik, kérik új szaklapok létrehozását a szakterületi „fehér foltok” eltüntetésére.

Nemcsak szervezettebb, fürgébb propagandát, hanem *érdemibb propaganda munkát is kívánnak az információ-ellátásban részvevő szervektől,* tehát a kiadóktól, a szerkesztőségektől, a tájékoztatási-könyvtári intézményektől. Hangsúlyozottan igénylik például a kutatási eredmények, az új termelési módszerek alapján készülő technológiai leírások gyorsabb eljuttatását a felhasználóhoz. Egyebek között figyelemre méltó kérés, hogy a kiadók fokozottabban vonják ki a könyvtárosi forgalomból az elavult kiadványokat, és *csak friss anyagot ajánljanak.* Olyan könyvesboltot javasolnak megyeszékhelyenként, ahol nemcsak a szakkönyvekhez, hanem a szakfolyóiratokhoz, a különböző tájékoztatási intézmények és az AGROINFORM kiadványaihoz is hozzájuthatnak; tehát a kereskedelmi forgalmon kívüli közlemények is beszerezhetők. Ez a javaslati anyag bőven tartalmaz tanácsokat a kiadói szervek, a könyvterjesztés, az AGROINFORM, de a Magyar Agrártudományi Egyesület tevékenységének továbbfejlesztéséhez is.

A felmérés eredményeit összegezve, megállapítható, hogy *korunk óriási méretű tudományos-műszaki fejlődése a szakkönyvtári és információs tevékenységet a szakemberek érdeklődésének középpontjába állítja.* Tanulsággal szolgál az is, hogy az elsősorban szakkönyvtári jellegű kérdőíves felmérés számos olyan tapasztalat felszínre hozását is eredményezte, amely valójában a szakemberképzés, a kiadáspolitika, az információ-elmélet, vagy a vezetéstudomány szférájába tartozik.

A NÉPMŰVELÉS februári számában Kondor Istvánné vezércikkben számol be a III. országos könyvtárügyi konferencia előkészítéséről, vitáinak tartalmáról és jelentőségéről, továbbá a könyvtárügy legközelebbi tennivalóiról.

AZ ALFÖLD februári száma közli Székelyhídi Ágostonnak az Olvasó népert mozgalom hódmezővásárhelyi konferenciáján elhangzott előadását a fiatalok olvasóvá neveléséről.

GYORSAN KAPJUK AZ INFORMÁCIÓT!

Egyszerű olvasó vagyok, és ezért nagy öröm s megtiszteltetés számomra, hogy a könyvtárosok grémiuma előtt mondhatom el azt a néhány gondolatot, amelyet ilyen tömören és brutálisan talán még nem is hallottak. Én is egyike vagyok azoknak a nagyon elmaradott embereknek, akik hisznek bizonyos régi dolgokban. Például abban, hogy *az olvasáshoz mindenekeelőtt idő kell!* Ezért van az, hogy a hozzám hasonló öreg tanárok és kutatóintézeti vezetők maguk köré összegyűjtenek bizonyos kézikönyvtárat, amely külföldön az illetők magántulajdona. Nálunk a könyvtárak következtében egyelőre még magántulajdonban nem lehetséges ilyen könyvtár, s ezért ezeket a kisebb könyvtárakat a nagykönyvtárakból magunknál gyűjtjük össze! De azért, hogy ha lehet, olvassunk! Mert mikor olvas egy tanár? Amikor ideje van! Amikor felettes hatósága, dékánja, rektora, és nem utolsó sorban minisztériuma erre alkalmat ad! Meg kell mondanom, hogy nagyon

ritkán ad alkalmat! Ennek következtében csak éjszaka olvashat, éjszaka pedig a könyvtárak zárva vannak. Réti Endre barátomat szeretném megkérni, hogy ne haragudjon rám, de *az olvasónak is megvan a véleménye!*

Mit kívánunk mi? Azt kívánjuk, hogy *gyorsan kapjunk információt!* Már a régi rómaiak is azt mondták: „Bis dat, qui cito dat!” Tehát gyors információ kell! Nekem, aki természettudományos ember is és ipari ember is vagyok, különösen szükségem van gyors információra, és mindannyiunknak szükségünk van, akik ezt az olvasói ágat képviseljük. Mi az információ tekintetében gyors, elegáns és hatásos módszert szeretnénk, s ezzel kapcsolatban el kell mondanom egy kis adomát. Bachot, a híres zeneszerzőt megkérdezték: hogyan lehetséges az, hogy csak leül az orgona mellé és csodálatos, invenciózus zenealkotások csendülnek fel ujjai alatt? Azt válaszolta: „Kérem, végtelenül egyszerű dolog! Csak a megfelelő billentyűket kell a megfelelő sorrendben lenyomni, és máris megvan a gyönyörű előadás!” Mi is szeretnénk a „megfelelő billentyűket” megfelelő sorrendben lenyomni!

De mi történik? Az, amire egy másik idézetet mondok, amire egykori, nagyon nagyra becsült és rendkívül szeretett professzorom tanított meg, s ez az idézet így szól: *Selten bleibt eine gute Tat unbestraft; vagyis magyarul: Ritka manapság jötték büntetés nélkül.*

Mi, akik majdnem azt mondtam: istenfélő emberek vagyunk a Műegyetemen, tehát betartjuk a szabályokat, központi könyvtárunknak leadjuk a rendelést, és azután várunk, várunk, várunk... Mi történik azzal, aki nem ezt csinálja, és nem is rendel? Bemegy a városba és az akadémiai könyvkereskedésben azonnal megkapja a könyvet, amit mi, ipari emberek csak háromnegyed év múlva a lihegő könyvtárosunktól, aki elmondja, hogy mi mindent kellett neki végigcsinálnia a könyvért.

Nem akarok ellenpropagandát csinálni a Kultúrának és a postának, mindkettőt nagyrabecsülöm, majdnem minden nap beszélgetünk is egymással: ők azt mondják, hogy kérem, még nem jött meg; én azt mondom, hogyan lehet az, hogy nem jött meg, hiszen az ellenértéket már levették a számlánkról? Azt mondják, jó, hát az kell, de könyv még nincs.

Tehát nekünk — ne haragudjanak — nem malaszt kell és nem az kell, hogy csak bibliográfiát adjanak, hanem nekünk könyvet, folyóiratot adjanak.

És még egyet. Az összes szeretetem, nagyrabecsülésem és tiszteletem ellenére sem feltételezhetjük, hogy a könyvtáros többet tud, mint az összes egyetemek, összes kutatóintézetek, összes szakemberek teljes serege. Nem mindegy, hogy milyen a bibliográfia, amelyet a könyvtárosoktól kapunk. A könyvet kézbe kell venni és el kell olvasni. Ezzel kezdődik. Tehát mit kérünk a könyvtárosoktól? Hogy együtt olvassunk. Ők hallgassanak meg engem, és én meghallgatom őket. De őket csak akkor tudom meghallgatni, ha a kezükben van a könyv, tehát az első, amit csináljanak, hogy *ne legyenek olyan rettenetesen szerények* és az ajánlásokban és a határozati javaslatban mindenekeelőtt legyen benne, hogy a könyvbeszerzést még abban az esetben is gyorsítani kell, ha ez éppenséggel a Kultúra vállalatnak és a postának a teljes kikapcsolásával történik.

A következő gondolat a folyóiratokról szól. *Nem a könyv a kurrens irodalom lelőhelye, hanem a folyóirat.* Folyóiratokat a könyvtárból kiadni nem lehet — én is

voltam amatőr könyvtáros —, a folyóirat kimegy, de nem jön vissza. Tehát valami mást kell tenni. A British Museumban ez úgy van — de ezt elmondhatom Moszkváról is, mert ott a Lomonoszov Egyetem Könyvtárában ugyanez a helyzet —, hogy ha a könyvtárba be megy valaki, odaadják a folyóiratot, intenek és a falak mellett levő automatákba pár kis pénzdarabot bedobva, az illető *kap egy másolatot*. Hazaviheti, ágyban olvashatja, elfelejtheti; nem kell visszaadnia, és meg is marad számára.

Tehát a második javaslatom, hogy a *másolási eszközöket az eddiginél sokkal nagyobb mértékben* kell beszerezni, és ahol beszerezték, ott ne egyetemi körlevelek másolására használják fel, hanem a könyvtári állomány másolására és az olvasás előmozdítására.

Befejezésül szeretném még elmondani, hogy csodálkozom azon, hogy amikor a felszabadulásunk utáni 25 év mérlegét vonták meg, nem volt *több szó a gyerekekről*. A régi Magyarországon a legnagyobb osztálykülönbségeket a gyerekeknél lehetett megfigyelni. Volt egy nagyon vékony réteg, amely jól volt öltözve, táplálva, kapott játékokat, kapott könyvet, és volt egy nagyon nagy réteg, amelynek cipője sem volt, nemhogy könyve. Tessék most végigmenni a városban, vagy vidéken: jöltáplált gyerekeket látunk, s a fővárosiak semmiben sem különböznek a vidékiektől. Tessék bemenni könyvtárakba — budai lakos vagyok, azt jobban ismerem — akár a Krisztina téri gyermekkönyvtárba, akár az ORFI mellébe, és tessék megnézni a boldog arcokat, ahogyan ezek a gyerekek ebben a gazdagságban, a szellemnek, a tudásnak, a kellemnek ebben a gazdagságában — *saját kis kezeikkel túrkálnak*. Ez óriási fejlődés, amit sohse hangsúlyozott senki, pedig ez az igazi fejlődés, mert ez a jövő. Ide letéteményezzük a jövőt. És hogy ezt jól csináljuk, ahhoz az önk munkájára van szükség, mert az önk szeretete, türelme nemcsak ilyen öreg professzorokkal szemben kell, hogy érvényesüljön, mint én vagyok, aki a Műegyetemen ötven éve harcolok a könyvtárért, hanem másutt is. Nem utolsó sorban azoknál a kicsinyeknél, akik majd később felnőnek, idejönnek, részt vesznek az V. könyvtári konferencián és újabb javaslatokkal segítenek szebbé tenni életünket.

FÜLEKI MIHÁLY
SZÁZADOS

A HADSEREG KÖNYVTÁRÜGYÉNEK TOVÁBB- FEJLESZTÉSÉRE KIDOLGOZTUK ELGONDOLÁSAINKAT

A magyar népművelés történetében ez az első eset, hogy országos fórumon hallat magáról a hadsereg könyvtárügye. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a hadseregben nem létezett könyvtári nevelőmunka. Ez eddig is az országosan elfogadott elvek szerint folyt. Tartalmában és formájában egyaránt része volt és ma is az a társadalmi méretű nevelési folyamatnak.

A hadseregben folyó könyvtári nevelőmunka arra a műveltségi szintre épül, amelyet a társadalom különböző rétegeiből bevonuló fiatalok a bevonuláskor magukkal hoznak, s arra törekszik, hogy *a katonai szolgálat alatt ezt a színvonalat tovább emelje, minél műveltebb egyéneket adjon vissza a társadalomnak*.

Ennek a feltételei is adottak. *Könyvtári ellátottság szempontjából a hadseregben nincsenek fehér foltok*. Minden alakulatnál van könyvtár, amelyben fő-, illetve részfoglalkozású könyvtárosok dolgoznak. Rendelkezésre áll-

nak az állománygyarapítás anyagi feltételei. A népművelésnek s ezen belül a könyvtári munkának kipróbált formái és módszerei vannak. A katonafiatalok körében is folyik az Olvasó népért mozgalom, pontosabban annak ifjúsági megfelelője, az Olvasó ifjúságért mozgalom.

A személyi állomány hatvan százaléka könyvtári tag, rendszeresen igénybe veszi a könyvtári szolgáltatásokat. Az irodalmi propaganda változatos formáit alkalmazzuk. Komoly erőfeszítéseket teszünk annak érdekében, hogy *olvasási igényt ébreszünk a könyvtől ma még idegenkedő fiatalokban, s az intenzív művelődés módszerei is elterjedtek*.

Vannak természetesen gondjaink is. Könyvtáraink tevékenységének központi irányításához nagy szükségünk lenne szakmai módszertani centrumra. Korszerűsítésre szorul könyvtári hálózatunk, s a könyvtári munka személyi feltételeinek javításában

is vannak teendőink. *A hadsereg könyvtárügyének továbbfejlesztésére azonban már kidolgoztuk elgondolásainkat, s az elkövetkező évek során szeretnénk ezeket realizálni.*

Megragadjuk az alkalmat, hogy ez úton is megköszönjük a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztályának, valamint a Könyvtártudományi és Módszertani Központnak azt a segítséget, amelyet a hadsereg könyvtárügyének korszerűsítéséhez nyújtottak.

A Magyar Néphadseregben kialakulóban van a tudományos és szakkönyvtárak hálózata, *a hadtudományi dokumentáció*, amelynek feladata a hadtudományi kutatómunka, a vezetés, a felsőoktatás szakirodalmi igényeinek kielégítése. Szoros és gyümölcsöző együttműködést kívánunk kialakítani a polgári könyvtári és tájékoztatási intézményekkel, mert feladatunk teljesítéséhez nem nélkülözhetjük segítségüket.

Röviden szóba hozok néhány általános problémát is:

Az egyik az az észrevételünk, hogy a hadseregben folyó könyvtári tevékenység, amely a fiatalok tízezreinek olvasáskultúráját hivatott befolyásolni, s amely ma több mint 200 könyvtárra támaszkodik, ha csak egy bekezdés erejéig is, szót érdemelt volna a konferencia dokumentumában. Ezt az igényünket egyébként az egyik előkészítő értekezleten is kifejeztük.

De van a kiadott anyaggal kapcsolatban általános észrevételünk is. Úgy érezzük, hogy *a könyvtárak tartalmi munkája szorosan összefügg az Olvasó népért mozgalommal*. Ezt a körülményt szerintünk nem fejezik ki megfelelően a konferencia dokumentumai.

Ami pedig az Olvasó népért mozgalmat illeti, nagyon időszerű közművelődési programnak tartjuk, s azzal, hogy az elsők között csatlakoztunk patrónusai közé, egyetértésünket is kifejeztük. Úgy érezzük azonban, hogy annak a helyes alapelvnek a kimondásával, hogy az olvasómozgalom nem kampány, hogy az olvasás terén csak hosszú évek szívós munkájával léphetünk előre, veszély is jelentkezik. A hadseregben felüti a fejét az a veszély, hogy elodázzák a tevélegességet, *parttalaná, kitapint-hatatlaná válik a mozgalom*. Szeretnénk, ha megerősítene bennünket ez a konferencia abban, hogy az *Olvasó népért mozgalom elvileg megfogalmazott céljait a mindennapok nyelvére le kell fordítanunk*, és azokat igenis akciókra bontva, kulturális programokra kell átváltoztatni. És egyáltalán: jó értelemben véve megfoghatóvá kell tenni ezt a munkát is.

Könyvtárosaink problémái közül kettőt itt is szükségesnek tartunk felvetni. Általános panasz a honvédségi könyvtárosok részéről, hogy *hosszú az átfutási idő* a könyvek megjelenése és könyvtárba kerülése között és a könyvtárak mindig fáziskészségekben vannak a könyvkereskedésekhez képest. A másik: a könyvtárközi kölcsönzésben bizonyos könyvtárak nem tekintik partnernek a honvédségi könyvtárakat.

Tudatában vagyunk annak, hogy *a fiatalok az egyéniségüket leginkább meghatározó éveiket töltik a hadseregben*, s ennek a felelősségnek igrkeznek megfelelni a hadsereg könyvtárosai. Eredményesebb munkánkhoz azonban az önk további segítségére is szükségünk van, ezért azt kérjük, hogy *a könyvtárügy valamennyi területén, minden szinten tegyék aktívabbá és hatékonyabbá együttműködésünket*.

OROSZ BERTALANNÉ

A HEVES MEGYEI TANÁCS MŰVELŐDESÜGYI OSZTÁLYÁNAK MUNKATÁRSÁ

TEREMTSÜK MEG A FELELŐSSÉGVÁLLALÁS RANGJÁT!

Két dologról kívánok szólni. Az egyik: milyen helyet foglal el az ágazati irányításban a könyvtár? A másik: mennyire korszerű a tanácsok könyvtárszemlélete?

Nagyon fontos — ezt a tézisek és minden hozzászóló hangsúlyozta —, hogy a nemzeti jövedelemből megfelelő arányban részesedjék a kulturális ágazat, emelkedjenek az e célra szánt összegek. Véleményem szerint ugyanennyire fontos, és az adott esetben még fontosabb, hogy meglevő anyagi eszközeinkkel jól sáfárkodjunk, azokat a legcélszerűbben és leggazdaságosabban használjuk fel. Úgy érzem azonban, hogy ezen a téren nincs minden rendjén!

Gazdasági helyzetünk nem teszi lehetővé, hogy minden igényt azon a szinten elégíthessünk ki, amelyen ez az igény jelentkezik. Természetes és magától értetődő, hogy valamennyi kulturális intézmény, szervezet igyekszik önmagának, saját tevékenységének a lehető legjobb

anyagi feltételeket, a lehető legkedvezőbb munkalehetőséget biztosítani. De a kulturális irányításnak joga és kötelessége, hogy *a tevékenység társadalmi fontosságának megfelelően rangsoroljon*, és ezt következetesen érvényesítse az erkölcsi és anyagi támogatásban egyaránt. Vállalni kell ezt a feladatot, még ha népszerűtlen is! Mindenekelőtt vállalnia kell a Művelődésügyi Minisztériumnak, mert tudatos irányítást enélkül elképzelni sem lehet.

A kulturális fejlődés egyes állomásainak, kiterőinek és vakvágányainak; az előrelépésnek és a visszafejlődésnek regisztrálása nem lehet elegendő. Amiatt van hiányérzetem, hogy szinte utána kullogunk az eseményeknek, hogy *a kulturális irányítás sok esetben nem meghatározza a fejlődést, hanem regisztrálja*, tudomásul veszi az aránytalanságokat és a bizonyos értelemben negatív tendenciákat.

A jövőben is számolni kell azzal a ténnyel, hogy a tanácsok csak költségvetésük meghatározott részét költik kulturális célra. Az eddiginél határozottabban fogalmazza meg kívánalmait a Művelődésügyi Minisztérium, orientáljon és értékeljen, találja meg helyét az irányítás új rendszerében. Nem hiszem, hogy jól értelmezzük az új irányítási rendszer alapelvét, ha azt valljuk, hogy *a demokratizmus egyenlő a különböző szemlélődéssel*. Az ágazati irányításnak jogában áll és kötelessége értékelni, elmarasztalni, bírálni és dicsérni is, attól függően, hogy a tanácsok vagy a különböző szervek hogyan valósítják meg a művelődéspolitikai célkitűzéseit! Addig a pontig nincs probléma, amíg az oktatás megítéléséről, az iskolaügy fontosságáról esik szó. Azt hiszem, ebben általános az egyetértés. Ezt elhagyva azonban már ingoványos területre lépünk! Munkakörömből adódóan gyakran kell pénzügyi, gazdasági szakemberekkel — az osztályon belül is — érintkezni, vitatkozni, beszélgetni. Sokszor racionálisabban és egyértelműbben fogalmaznak! Nagyon sok ilyen megbeszélés végén hangzott már el: *döntse el a szakvezetés, mire kell elsősorban, másodsorban és harmadsorban pénzt biztosítani*, mit kell elsősorban és másodsorban finanszírozni, de csak úgy általában a művelődés fontosságáról beszélni bizonyos idő után — amikor a pénzügyi kereteket megadják — nem célszerű. Azt hiszem, ez veszélyes torzulásokhoz vezet.

Egyetlen példát szeretnék említeni ennek illusztrálására. Ismeretes, hogy 1966 és 1969 között jelentős mértékben csökkentek a könyvbeszerzésre szánt összegek. Heves megyében volt olyan járás, ahol a csökkenés elérte a 60 százalékot. Ugyanerre az időszakra esik az úgynevezett nagyrendezvények tömeges méretű elszaporodása. Egyes települések szinte egymásra licitálva rendezték meg a maguk különféle napjait, heteit, fesztiválokat, szüreteket, ünnepi hónapokat stb. Tíz- és százezrekről van szó! Az előbb említett járás *egyetlen napt, egyébként kellemes szórakozást nyújtó rendezvényének költsége nagyobb volt, mint a járás évi összes könyvbeszerzési kerete*, annál jóval nagyobb, sőt annak többszöröse! Súlyosbítja a helyzetet az, hogy ebben a járásban félévig csupán e rendezvény előkészítésében merült ki a közművelődés irányítása. Veszélyes dolognak tartom, hogy *a látványosságok a napi rendszeres művelő-nevelő tevékenység rovására erősödnek*, hogy a könyvtári kötetek árából lesz szüreti felvonulás és díszes fesztivál!

Jogosnak ismerem el a szórakozás iránti igényeket, de el kell döntenünk, hogy az állami költségvetési erőforrásokból mit finanszírozzunk! Azt hiszem, nem vagyok elfogult, ha azt állítom, hogy *a társadalom fejlődése, a jelen és a jövő igénye szempontjából elsősorban a színvonalas könyvtári ellátás megteremtésére van szükség*.

Több felszólaló hangsúlyozta már, hogy a könyvtárak társadalmi megbecsülése, az a fajta értékítélet, hogy milyen szerepe van a könyvtárnak, nincs teljesen rendjén. A könyvtár nem látványos dolog, hanem szürke és minden nap megújuló tevékenység! Éppen ezért lényeges, hogy az országos és a megyei szakirányításban megfelelőek legyenek az arányok, hogy a tényleges társadalmi fontosságnak megfelelően alakuljanak ki ezek, mert különben veszélyesen eltorzul a művelődéspolitikai.

Az ajánlás-tervezet szerint a könyvtárak és szakirodalmi tájékoztatási intézmények kellő színvonalú és terjedelmű működése mind nagyobb mértékben függ a fenntartóktól. Ez nagyon komoly dolog, és úgy érzem, hogy ezen a téren még nagy adósságaink vannak. Igazán nem küzd bizonyos szakmai céloktól és elvektől az, aki csak úgy általában tájékozott, *aki csak általában ismeri a könyvtárügy problémáit*. Véleményem szerint a fenntartóknak részleteiben is és funkciójában is *a korszerű követelményeknek megfelelő könyvtárügyi koncepciót kell képviselniük*, és ehhez bizonyos szakmai ismeretekkel kell rendelkezniük. Ez az országos szaktájékoztatásra is feladatokat ró. Gondolok a minisztériumi könyvtári osztály és a tanácsi vezetők kölcsönös munkakapcsolatára, az orientációra és bizonyos szakelvek érvényesítésére.

Fontos problémának érzem azt, hogy a túlzott centralizálás következtében olyan munkastílus, olyan vezető réteg alakult ki — nem akarok igazságtalanul általánosítani, de nagyon jelentős rétegről van szó —, amely az önálló tájékozódás és a társadalmi követelmények, igények figyelembevétele helyett *csak határozatra és rendeltetire cselekszik!* Meg kell születnie egy határozatnak ahhoz, hogy meginduljon a gé-

pezet! A határozat tudja lázbahozni az embereket és nem a tényleges társadalmi igény!

Ha mi korszerű könyvtárügyet akarunk teremteni, az irányítás valamennyi szintjén komolyan kell vennünk a párt politikájában is megfogalmazott elvet, az új gazdaságirányításban is érvényesülő és a mindennapi életet átszövő következetes rendező elvet: *Önállóan gondolkodni*, fejfel gondolkodni, cselekedni, a cselekedetért felelősséget vállalni s a felelősséggel együtt vállalni a tévedés kockázatát is!

A tanácsi irányításban — de minden szintű irányításban is — akkor lesz a megfelelő helyen a könyvtárügy, ha nemcsak mint irányítók, hanem mint *a napi munkához nélkülözhetetlen könyvtár használói* is küzdenek a korszerű könyvtári rendszer megteremtéséért, mert ebben az esetben jelentőségének megfelelően ítélik meg a könyvtárügyet. Ez több szemléleti tényezőtől függ! Ne legyen elfogadható és az irányítás egyetlen szintjén sem kívánatos, hogy valaki — jelképesen megfogalmazva — csupán „jelentés-műveltséggel” rendelkezék, hogy *kimaradjon a szellemi izgalmakból*, amelyek akár a folyóiratok, cikkek vagy a különböző publikációk figyelemmel kíséréséből fakadnak. Az ilyen fajta „jelentés-műveltség” csak alkalmazottá tesz valakit, de nem szakmai irányítóvá! Ha társadalmi méretekben igazán előbbre akarunk lépni, akkor ennek a műveltségnek, az önálló tájékozódásnak, a felelősségnek és *a felelősségvállalásnak a rangját* is meg kell teremteni!

KIRÁLYI ERNŐ

AZ AGROINFORM FŐIGAZGATÓJA

A MEZŐGAZDASÁGBAN MEGBECSÜLIK AZ INFORMÁCIÓS SZAKEMBEREKET

Mi, a mezőgazdasági és élelmezésügyi szakkönyvtárügyben dolgozók feltettük magunknak a kérdést: az új gazdaságirányítási rendszer közepette hogyan tovább?

Nagyon jó elődünk volt az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ, amely kiváló alapozó munkát végzett. De 1968-tól kezdve ezt csak úgy tudtuk tovább fejleszteni, ha kilépünk a megszokottból, ha más szervezési elemeket viszünk a munkába, mert megváltozott körülöttünk a gazdaságirányítás rendszere. Többé nem rendelték meg központilag a kutatók számára a kutatáshoz szükséges világirodalmi adatok összegyűjtését. Azt mondták: A pénz ki van helyezve az egyes kutatóhelyekre! A kutatóhelyeken levő pénzüsszegekből pedig nem rendelték meg a világirodalom eddig feltárt új eredményeit. Ilyen ellentmondás is keletkezett.

Feltettük magunknak a kérdést: az információnak, amely évezredekben keresztül a tudás forrása és a fejlődés elindítója volt, van-e értéke? Mi elhagytuk a régi óhajokat, hogy a kutató azt mondja: „A könyvtár eredményes munkája alapján fedezte fel ezt, vagy azt!” Azt mondtuk, ez az ő dolga, az ő dicsérete! De *ha az információnak van értéke, akkor nyilvánvalóan van ára is*. Mennyi ennek az ára? Egy része annak, ami társadalmilag hasznosul az új kutatási eredményekben, ez pedig nagyon borsos ár!

Engedjék meg, hogy őszintén megmondjam: nálunk vannak témaösszeállítások 80 000 forintért, s ezt meg is fizetik. Legutoljára az egyik termelőszövetkezetnek készítettünk egy témaösszeállítást a sertések gyomor- és bélyulladásáról. Az ő kimutatásuk szerint 600 000 forintot hozott az a 20 000 forint, amibe a témaösszeállítás került. Információs központunk — mivel bizonyos értelemben megváltoztatta gyakorlati tevékenységét — az 1967. évi félmilliósi bevétellel szemben ebben az évben már 9 millió forint bevételre tett szert. Szerzeményezésünk nem csökkent, viszont állami támogatásunk az 1967. évi 9 millió forintról 6,5 millió forintra csökkent. Büszkék vagyunk arra, amit nagyon sok gondunk közepette is megoldottunk!

Minisztériumunk nagyon megbecsül bennünket azért, mert mi is nagyon tevőleges részesei vagyunk azoknak a dolgoknak, amelyeket a minisztérium megkíván. Csak illusztrációképpen, egyáltalán nem önteltségből mondom, hogy nálunk a könyvtári osztály dolgozóinak fizetése az elmúlt három évben évi átlagban 5,3 százalékkal emelkedett. A mi száznegyvenes létszámú központunkban 1967-ben egy dolgozóra 747 forint jutalom esett, ez évben pedig átlagosan több mint négyezer forintot fizetünk ki. A 140 fő közül az idén 112 dolgozó részesült kormány-, miniszteri és vállalati kitüntetésben.

Néhány szót arról is, hogyan tovább. Felmerültek az igények, van egy lehetőség-
oldal is, ameddig az igényeket ki tudjuk elégíteni. Ismét a mi szempontunkból sze-
retném elmondani véleményemet.

Az új gazdaságirányítási rendszer közepette, de figyelembe véve fejlődésünk to-
vábbi lehetőségeit is, a legtöbb esetben nem tartom lehetségesnek az olyan egyedi
munkák elvégzését, amelyeket néha követelnek. Az egyik termelőszövetkezet például
azzal fordult hozzánk, hogy készítsünk számára összeállítást a nagyüzemi békaté-
nyésztés technológiájáról. Mindent meg lehet csinálni esetenként, egyedileg, de nem
olyan mértékben, mint azt a fejlődő élet megköveteli. *Rá kell térni az információ-
gyártásban a szelektálásra, a nagyüzemi, tehát tömeggyártási módszerekre.* Enélkül
nem tudunk információkat adni. A megismert igények alapján például a kutatók
részére elsődleges információk szükségesek. Ezek a külföldi kutatási jelentések, eset-
leg találmányok, szimpóziumok anyagai, de nem három év múlva, amikor könyv-
alakban megjelennek. Az irányítóknak koncepciók kellene, a gyakorlati gazdaságok
vezetőinek pedig adaptálható információk. Ezeket kell nekünk szerzésben „legyár-
tani” Akár tetszik nekünk, akár nem, az egész könyvtári rendszerben az információ
gyárszerű szelektálási, feldolgozási és kibocsátási folyamata lép előtérbe.

A jövőt illetően — tekintve a sajátos helyzetet, hogy hálózati központ is vagyunk
— úgy látjuk, hogy a mi könyvtárunk élő könyvtárrá válik, amelyben 105 000 könyv
található és a speciális szakágazatoknak is szervező könyvtára, információs tára lesz.
Nincs értelme és létjogosultsága annak, hogy például az erdészet és a faipar területén
ebben az országban Budapesten is legyen egy tárház és centrum, és legyen Sopronban,
meg másutt is. Érdekeltségi alapon levő információ-gyűjtéssel, feldolgozással, kibocsá-
tással — ahogy a tézisek is mondják — foglalkozzunk, *együttműködéssel a gyűjtőkörü-
lteképzéseket is korszerűsíteni kell,* és utána tíz év múlva azok — mint agrártörté-
neti vagy bármiféle történeti szempontból szükséges könyvek — valahol legyenek
tárolva. és az országban legyen egy központi nyilvántartás is, amelyben meg lehet
találni a könyveket.

Mi húsz év múlva is azt mondhatjuk: ha minden könyvet megőrizzük, akkor épü-
leteket kell emelnünk. Ez az egyik legnagyobb gondunk. Nem vagyunk ugyanis felké-
szülve. senki nem mondta meg, hogy mit szabad és mit nem szabad kiselejteznünk,
vagy korszerűbbé tennünk. Csak általánosságban mondják. És ha kiselejteznünk száz-
ezer forint értékű könyvet, mindig van ellenzője. Azzal, hogy tönkre teszik az állam
vagyonát, el lehet menni a KNEB-ig és a Művelődésügyi Minisztériumig; de azt nem
mondja senki, hogy egy korszerű könyvtár felépítéséhez mennyi pénz szükséges és
hogyan lehet hozzájutni.

Ezért azzal szeretném zárni hozzászólásomat: mi is nagyon sokat tudunk tenni,
de az ilyen problémák megoldásához nagyon szeretnénk kérni központi iránymu-
tatást is, azoknak a dolgoknak az elősegítését, amelyek erőfeszítéseinket meghaladják.

SÁRDI LAJOS

A KÖZMŰVELŐDÉSI FŐOSZTÁLY VEZETŐ HELYETTESE

A KÖNYVTÁRI DOLGOZÓK ÉLET- ÉS MUNKAKÖRÜLMÉNYEI

A tézisek és az eddigi hozzászólások is nagy jelentő-
ségű, fontos kérdésekre keresik a legalkalmasabb válaszo-
kat, amelyek nagymértékben hozzájárulhatnak ahhoz,
hogy a jövőben a könyvtárak és a szakirodalmi tájékoz-
tatási rendszerek minél maradéktalanabban és eredmé-
nyesebben tölthessék be sokirányú társadalmi funkcióikat.

Ahhoz, hogy a könyvtár valóban betölthesse társa-
dalmi hivatását, nemcsak épületekre, jól berendezett, kor-
szerű eszközökkel felszerelt helyiségekre, jó könyvekre,
értékes irodalomra, gazdag, sokrétű információs bázisra,
valamint az ezek biztosításához szükséges anyagi eszkö-
zökre van szükség, hanem talán leginkább a *hivatásukat
értő és szerető,* a könyvekben rejlő gazdagságot és szép-
séget ismerő, ezt az olvasókkal megkedveltető, a tájékozó-
dásban segíteni tudó könyvtárosokra, munkatársakra.

A könyvtár nevelőintézmény is, és eszmei *nevelőhatá-
sának eredményessége* azon áll vagy bukik, hogy a benne
dolgozók mennyire képesek az emberek személyiségének fejlődését elősegíteni. Az
intézmény arculatát, légkörét, kisugárzó hatását elsősorban az ott dolgozók eszmei,

erkölcsi beállítottsága, világnézeti felfogása, szakértelme határozza meg. Ezért nem mindegy, hogy milyen szakmai, ideológiai felkészültséggel rendelkeznek a könyvtárosok, a tájékoztatásban dolgozó szakemberek, s ezért nem lehet közömbös számunkra, hogy *milyen a közérzetük, mennyire kedvezőek élet- és munkakörülményeik, érzik-e társadalmunk erkölcsi elismerését, anyagiakban is kifejezésre jutó megbecsülését.*

Ezekre a kérdésekre kerestünk választ az év folyamán megszervezett, a közművelődési, valamint a tudományos és szakkönyvtárakra kiterjedő kérdőíves felmérés segítségével, amelynek — most csak a főhivatású, teljes munkaidőben dolgozó könyvtárosok vonatkozásában — legfőbb tényeiről és legfontosabb tanulságairól kívánok tájékoztatást adni a konferencia résztvevői számára, bár a felmérés tapasztalatainak összegezése még nem fejeződött be.

Noha a felmérés nem volt egészen teljeskörű, mivel a tudományos és szakkönyvtáraknak csak mintegy 50 százalékából érkeztek vissza az adatlapok, a feldolgozás során nyert adatok megítélésünk szerint jellemzőek, a valót, az átlagos helyzetképet tükrözik.

Az adatok, tények sokoldalú, differenciált elemzésének, az egyes hálózatok és ezen belül a fő intézménytípusok helyzete, a különböző felmérési szempontok mélyreható vizsgálatának igénye nélkül, inkább csak jelzésszerűen, a leginkább közérdeklődésre számot tartó kérdésekben az alábbi helyzetképet lehet rögzíteni:

A főfoglalkozású könyvtárosok száma 4028, ebből tanácsi közművelődési könyvtárban 1578, szakszervezeti könyvtárban 329, tudományos és szakkönyvtárban 2037, középiskolai könyvtárban 84 dolgozik.

Bár ez a tájékoztató csak az ő helyzetükről kíván számot adni, a teljesség kedvéért szeretném megemlíteni, hogy rajtuk kívül *mintegy húszezren látnak el még könyvtárosi feladatokat*, mint részfoglalkozású könyvtárosok, tanácsi és üzemi tiszteltdíjas, társadalmi munkás könyvtárosok, órákedvezményes pedagógusok.

A főfoglalkozású könyvtárosok száma az elmúlt öt évben növekedett, ezen belül a közművelődési könyvtárakban dolgozóké mintegy 300 fővel. Ennek ellenére a tudományos és szakkönyvtáraknak csak 50 százalékában van főfoglalkozású könyvtári dolgozó, közséink esetében pedig ez a számarány a 10 százalék alatt maradt.

A munka hatékonysága szempontjából az egyik legalapvetőbb kérdés az iskolai és a szakmai végzettség foka. Az iskolai végzettség mértéke — bár nem kizárólagos tényezőként — erőteljesen befolyásolja nemcsak a műveltség megszerzésének igény-szintjét, hanem a könyvtári hálózatokban dolgozók munkájának eredményességét is.

A felmérés adatai szerint a könyvtárosok 44 százaléka felsőfokú, 50 százaléka középfokú, 6 százaléka pedig alsófokú iskolai végzettséggel rendelkezik. Ez az arány alapjában nem tekinthető rossznak. Örvedetes, hogy majdnem teljes mértékű a középfokú iskolai végzettség megléte. Kedvezőnek ítéhető az a folyamat, amelynek során a középiskolai végzettséggel nem rendelkező könyvtárosok száma az elmúlt években kevesebb lett. Nem kedvező tendencia viszont, hogy az *egyetem* és *főiskolát végzett könyvtárosok száma az elmúlt három évben csökkent*. Ennek fő oka azt hiszem az, hogy a jobban fizetett pályák elsősorban a felsőfokú végzettséggel rendelkezőket szívják el a könyvtárakból, bár véleményünk szerint megindult az a kedvező változás is, melynek során a csak középfokú iskolai végzettséget igénylő munkaköröket középfokú végzettséggel rendelkezők töltik be.

Az iskolai végzettség százalékos aránya igen változatos képet mutat, ha a fenn-tartó hatóságok vagy a települési kategóriák szerint vizsgáljuk. A felsőfokú iskolai végzettség a fenntartó hatóságok szerint vizsgálva a legmagasabb a tudományos és szakkönyvtárakban — 48 százalék —, legalacsonyabb a szakszervezeti könyvtárakban, 23 százalék. A településkategóriák szerint vizsgálva a legmagasabb — ez érthető — a fővárosban (56 százalék), legalacsonyabb a községekben (mindössze 10 százalék). Bár ez utóbbiak esetében feltétlenül meg kell jegyezni, hogy az elmúlt három évben a felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma több mint 6 százalékkal emelkedett. A polarizálódás folyamatára utal viszont az a tény, hogy ezzel egyidejűleg itt a csak alsófokú iskolai végzettséggel rendelkezők aránya is növekedett, mégpedig négy-ről kilenc százalékra.

A szakmai végzettség számadatai jól mutatják, hogy milyen heterogén a könyvtáros-társadalom összetétele. A felmérés adatai szerint a könyvtárosok több mint egyharmada egyetemi, illetve tanítóképző intézeti végzettséggel rendelkezik, vagy ilyen fokon tanul. Ha ezekhez hozzászámítjuk a felmentettek kilenc százalékát, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy 45 százalékuk rendelkezik *szakmai felkészültséggel*, illetve, ha e kört tovább bővítjük a középfokú tanfolyamot végzetek 31 százalékával, akkor 76 százalékukra vonatkoztatható a fenti megállapítás. A 10 százalékot valamivel meghaladja a csak alapfokú tanfolyami végzettséggel rendelkezők, valamint a szakképtelenek százalékaránya is.

Ha a különböző fokú szakmai végzettséget egybevetjük a megfelelő szakképzettséget igénylő munkakörökkel, a következő ellentmondást tapasztaljuk: a felsőfokú könyvtárosi képesítéshez kötött munkakörökben dolgozók nem csekély számának nincs meg az előírt szakképesítése. Ez a megállapítás valamennyi hálózatra vonatkozik, de különösen hátrányos a tudományos és szakkönyvtárak esetében. Ugyanakkor a fővárosban és még néhány nagyváros tudományos és szakkönyvtárában, de egy pár nagyobb közművelődési könyvtárban is az ilyen munkakörök jelentős százalékát felsőfokú végzettséggel rendelkezők töltik be.

A középfokú munkakörök és a középfokú szakképzetség egybevetésekor szembevetően kiugrik az elmaradottság a tanácsi könyvtárakban a középfokú munkakörök szakszerű ellátása terén. A felmérés adatai szerint ezekben a közművelődési könyvtárakban 1970-ben 340 szakképzetlen könyvtáros dolgozott, illetve dolgozik középfokú munkakörben. A lemaradás fő oka, hogy *a képzés nem tudott lépést tartani a létszámfejlesztésből és a nem csekély fluktuációból együttesen adódó igényekkel*. A tanítóképző intézetek népművelő-könyvtáros szakán végzett hallgatóknak kevesebb mint egyharmada dolgozik jelenleg a könyvtári hálózatban.

A középfokú munkakörök esetében a tudományos és szakkönyvtárak viszonylagosan kedvezőbb helyzetének magyarázata az, hogy az elmúlt négy évben a három irányú szakosításban működő szaktanfolyamok évente átlagosan mintegy 100 közép-fokon végzett könyvtárost bocsátottak ki.

A szakmai felkészülést alaposágát minden bizonnyal erősíteni fogja *az A-szakos egyetemi képzésre történő visszatérés*. A szakemberek számának gyorsabb ütemű gyarapodását pedig megkönnyítik majd a többféle formában meg-, illetve újra induló egyetemi levelező képzés nyújtotta lehetőségek. A középfokú munkakörök betöltésénél mutatózó jelentékeny hiányok sürgetően követelik a tanítóképző intézetek nappali és levelező tagozatán is *a keretszámok jelentős emelését* és a differenciálás lehetőségeinek további keresését.

Az egyéb felsőfokú szakképzetségnek különösen a tudományos és szakkönyvtárakban, valamint a nagyobb közművelődési könyvtárakban van komoly jelentősége. A könyvtárosok egyéb szakirányú felkészültsége szembevetően egyoldalú. Ez 58 százalékuk esetében humán vagy idegen nyelvszak. (A közművelődési könyvtárakban még kedvezőtlenebb a helyzet, mivel ez az arány 83 százalék, és csak 5,2 százalékuk rendelkezik műszaki, 4,5 százalékuk természettudományi, 3,5 százalékuk mezőgazdasági jellegű felsőfokú végzettséggel.)

A *nyelvtudás* jelenlegi mértékével ugyancsak nem lehetünk elégedettek. A tudományos és szakkönyvtárak természetszerűen előnyös helyzetét mutatja az a tény, hogy itt a könyvtárosoknak mindössze 20 százaléka nem birtokol semmilyen idegen nyelvet sem aktív, sem passzív nyelvtudás formájában. A tanácsi könyvtárakban viszont ez a százalékarány 51, a szakszervezetiekben 66, s a tanácsiakon belül különösen kedvezőtlen a megyei és a járási könyvtárakban mutatkozó 58 százalékos arány.

A könyvtárosok körében egyre szélesedik a marxista—leninista képzettség megszerzésére irányuló igény. A valamilyen fokú végzettséggel rendelkezők, valamint a jelenleg tanulmányokat folytatók több mint 50 százalékos számaránya azt mutatja, hogy a könyvtárosok látják és érzik az ideológiai felkészültség szüntelen növelésének szükségességét és hasznát is.

A társadalmi, *közéleti szereplés* elsősorban a könyvtárvezetők többségére jellemző. Ez együttjár azzal a törekvéssel is, hogy a könyvtár a megyék, városok többi kulturális intézményével szoros kapcsolatot tartva, ezekkel egyre hatékonyabban együttműködve fejtsse ki tevékenységét. A könyvtárosok 14 százaléka vezetőségi tagként vagy aktivistaként dolgozik a párt- és tömegszervezetekben, öt százalékuk pedig választott államhatalmi testületnek is tagja.

A felmérés adatai arról tanúskodnak, hogy a könyvtárosok mintegy 20 százalékának van kitüntetése. Ezek 2 százaléka kormány-, a többi pedig zömében miniszteri kitüntetésben részesült. Eddig 56-an kaptak „Kiváló népművelő” kitüntetést. Ha végignézek a termen, megállapíthatom, hogy nagyon sokan kaptak ilyen kitüntetést az itt ülők közül! Ezenkívül mintegy 300-an kapták meg a „Szocialista kultúráért” jelvényt. A kitüntetettek száma nem tekinthető kevesnek, de *nem oszlik meg elég arányosan* a különböző hálózatok, könyvtártípusok és dolgozó kategóriák között.

Továbbra is támogatjuk azt az indítványt, amely a művelődésügyi miniszter által alapítandó *Szabó Ervin-émlékérem* létesítésére irányul. Meggyőződésünk, hogy ennek megalapításával tovább lehetne erősíteni a könyvtárosok társadalmi megbecsülését, a legjobbak kiemelkedő munkájának szakmai elismerését.

A felmérés alapvető célkitűzése volt: megbízható helyzetképet kapni a bérhelyzetről. Itt a következő megállapításokat tehetjük:

A közkönyvtárakban *1962 óta nem volt bérrendezés*. Az 1—2 százalékos bérfeljesztési keret megközelítően sem ellensúlyozhatta az egyéb területeken időközben

történt jelentős bérszint-változásokat. A közkönyvtárak zöme az új bér-gazdálkodási rendszer által adott lehetőségekkel sem élhetett, mivel a kisebb létszámú intézmények részére nem lehetett biztosítani az önálló bér-gazdálkodási jogot.

Az új bér-gazdálkodási rendszer következtében az elmúlt két évben könyvtári területen is növekedett a jutalmazási lehetőség. Az előző évekhez viszonyítva már igen jelentékeny, főleg a nagyobb intézményeknél: az országos könyvtárakban körülbelül évente 10—12 napi munkabérnek megfelelő jutalmat tudtak kifizetni, de még mindig elmaradnak más szakmák lehetőségeitől, amint erre az itt felszólalt elvtársak is eléggé szemléletesen utaltak. A felmérés adatai alapján a könyvtártípusonként, megyénként és munkakörönként kimutatható bérátlagok igen különbözőek. A bérjavításon túlmenően tehát a differenciált bérezés elvének további érvényesítése mellett szükség van a könyvtárakon belüli *aránytalanságok csökkentésére* is.

A tanácsi közművelődési könyvtárak alkalmazottainak bérátlagja 1900 forint, a szakszervezeti könyvtáraké 2141 forint, a tudományos szakkönyvtáraké pedig 2348 forint. Ha a legnépesebb szakalkalmazotti kategóriák bérhelyzetét vizsgáljuk, akkor a következő képet kapjuk:

A könyvtáros I. munkakörbe sorolt 655 dolgozó havi bérátlagja 1900 forint. Ez megegyezik a tanácsi könyvtárakban dolgozók havi bérátlagával.

A könyvtáros II. munkakörbe sorolt 683 dolgozónál az egy főre eső havi bér 1667 forint. A felmérésben résztvevők 47 százaléka e két munkakörbe van sorolva, s így az ő bérátlaguk még meggyőzőbb módon bizonyítja a könyvtáros-társadalom zömének nem kielégítő bérhelyzetét.

Ahhoz, hogy ezeknek az átlagoknak a bérskálán elfoglalt helyzetét mérni tudjunk, összehasonlítást kell tennünk más értelmiségi és egyéb kategóriák bérátlagával.

A *Műszaki Figyelő*ből vett adatok szerint a közgazdászok bérátlagja 3216 forint, a jogászoké 3171 forint, a mezőgazdasági mérnököké pedig 2943 forint. Ez az összehasonlítás is a könyvtárosok nagyfokú hátrányos helyzetét mutatja.

Ha ugyanezt az összehasonlítást a magasabban kvalifikált könyvtári dolgozók és a szintén egyetemi-főiskolai végzettséggel rendelkező pedagógusok között végezzük el, akkor is kiderül a könyvtárosok kedvezőtlenebb helyzete.

Az 1968-as adatok szerint Budapesten az általános iskolai tanárok besorolás szerinti bérátlagja 2213 forint, havi jövedelmük átlaga 2398 forint, a középiskolai tanároké 2268 forint, illetve jövedelmük 2537 forint.

* Ugyancsak jól szemlélteti a könyvtári területen dolgozók lemaradását az ipar alkalmazotti munkakörben foglalkoztatott dolgozóinak az új gazdasági irányítási rendszer bevezetése előtti időből vett néhány adata. Az 1967-es statisztikai jelentések szerint az iparban alkalmazotti munkakörben középfokú szakképesítéssel rendelkező munkavállalók havi átlagkeresete 2422 forint, a felsőfokú szakképesítésűeké pedig 3274 forint volt. A gazdasági mechanizmus adta lehetőségek folytán a termelő területek alkalmazotti munkakörben dolgozóinál is állandó növekedés következett be, és így a *könyvtári dolgozóknak a fentiekkel szembeni lemaradása még tovább fokozódott.*

Az alacsony bérezési lehetőségek igen komoly problémákat vetnek fel. Egyre nehezebb biztosítani a megfelelő szakember-utánpótlást. Az intézmények nem tudnak kellő számban alkalmazni az igényeknek és követelményeknek megfelelő képességű, kellő gyakorlati készséggel rendelkező embereket, növekszik az elvándorlás, a *képzett szakemberek más, jobban fizetett munkakörökbe távoznak.*

A bérpolitikai kérdésekről a Művelődésügyi Minisztérium nevében a következőket mondhatom: Valamennyiünk előtt ismeretes, hogy pártunk legutóbbi kongresszusán szó esett a differenciált bérpolitika és a tudatosan alkalmazott szociálpolitika szükségességéről, amelynek keretében a kormány a következő ötéves terv során növelni kívánja az alacsony fizetésűek jövedelmét. Az ezzel járó *bérpolitikai intézkedések előkészítés alatt állnak*, döntés ezekben a kérdésekben még nincs.

A Művelődésügyi Minisztérium az előbb kifejtett indokok alapján javasolni fogja, hogy más közgyűjtemény-területek és a művelődési otthon terület dolgozóival együtt a több ezer főnyi könyvtáros társadalom is élvezze ennek kedvező hatását, és a bérpolitikai intézkedések az ő helyzetükön is javítsanak.

A konferencia tézisei reményt adnak arra, hogy a következő másfél évtizedben a lakosság egyharmada könyvtári olvasóvá válik, és a könyvtárhasználat szerkezetében is minőségi fordulat következik be. Ahhoz, hogy ez valóban így legyen, a növekvő társadalmi szükségletekkel arányosan fejleszteni kell a könyvtárhálózatot és a szakirodalmi tájékoztatás rendszerét. Ennek pedig szerves részét kell, hogy képezze a *szakember-bázis szélesítése, stabilizálása, minőségi színvonalának emelése.* Ez viszont nem mehet végbe a könyvtárosok erkölcsi és anyagi megbecsülésének szüntelen javítása nélkül. Meggyőződésem, hogy könyvtárosaink a jövőben is érezni és tapasztalni fogják társadalmunk aktív támogatását, elismerését, s ez további munkasikernek és eredményeknek lehet a forrása.

NAGYÜZEMI MÓDSZEREKKEL LÁTJUK EL A KÉMIAI INFORMÁCIÓ-SZOLGÁLTATÁST

Mi abból indulunk ki munkánkban, amit Telegdy-Kováts professzor úr mondott, hogy a kutatóknak gyorsan van szüksége az információra. Mihamarabb meg akarja kapni a művet és nem ér rá megvárni, amíg a Kultúra vállalatlan és a többi útvesztőn át megérkezik.

Azzal is teljes mértékben egyetértek, hogy a könyvtárosok ne akarják oktatni a professzorokat és az egyetemi oktatókat. Könnyebb nekik megtanulniuk a könyvtartományból rájuk háruló részt, mint például könyvtárosoknak a kémiát, abban a mélységben, amelyre az egyetem 150 oktatójának, köztük a professzoroknak, docenseknek, de még az utolsó éves hallgatóknak is szükségük van. A polihisztorok kora régen lejárt, s ha volna is Magyarországon ilyen, azt sem lehetne megfizetni abból a célból, hogy a könyvtárban rendelkezésre álljon és megfelelő bibliográfiát állítson össze.

Királyi elvtárrsal egyetértek: Igenis arra kell törekednünk, hogy nagyüzemi módszerekkel, megfelelő kapacitással tudjuk termelni a megfelelő és szükséges információkat. A minisztérium erre már adott nagyon helyes kezdeményeket. Ezeket a helyesnek tartott kezdeményeket a kooperációs körök munkáját megindító rendelet tartalmazza, amely ugyan elnevezésében nem elég szerencsés, mert gyűjtőkori kooperáció a neve, de a szakirodalmi szolgáltatások más lehetőségeire is ösztönzést találunk benne. A kémiai szakirodalmi kooperációs kör, amelynek tagja a veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtára is, bizonyította, hogy a beszerzésen kívül számos más területen szintén lehetséges és előnyös a kooperáció. Mi éppen a *reprográfiai együttműködéssel* kezdtük, amelynek igen nagy a sikere, nemcsak a veszprémi egyetem könyvtárában, hanem tudtommal a kooperációs kör egyéb könyvtáraiban is.

Most jutottunk el odáig, hogy a feldolgozó, illetve a bibliográfiai munka terén is előre tudunk lépni és *nagyipari módszerekkel tudjuk ellátni információkkal olvasóinkat, igénylőinket*. Ugyancsak a minisztérium támogatásával és segítségével, évekig tartó szervezőmunkával odáig jutottunk el, hogy a következő év elejétől kezdve sikerül megindítani a kémiai szakterületen a *számítógépes kémiai szakirodalmi információkereső szolgáltatást*. Ez azt jelenti, hogy Amerikából megvásároljuk a világszínvonalú kémiai referáló lapnak, a Chemical Abstracts-nek mágnesszalagos formáját, amihez 5000 dollár szükséges, és ezt a Művelődésügyi Minisztérium biztosította is. Ehhez a szolgáltatáshoz még egy nagy teljesítményű számítógép is kell, amely az Akadémia egyik intézetében, a Központi Fizikai Kutatóintézetben rendelkezésre áll, és annak vezetősége is volt olyan előrelátó, hogy előlegezte azt az eléggé jelentékeny tudományos munkát, melynek célja a más rendszerű mágnesszalag adaptálásához megfelelő kereső program kidolgozása volt a Magyarországon rendelkezésre álló gép számára. Ez a munka is megtörtént az elmúlt év folyamán. A próbaszalag futtatása néhány kérdéssel már több hónapja folyik, és a jövő évi adaptálásokra vonatkozó rendelést is feladtuk már, úgy, hogy jelenleg abban a stádiumban van a dolog, hogy előfizetőket keresünk. A veszprémi egyetem 20–30 témával lép majd be, a KFKI körülbelül ugyanennyivel, de a többi egyetem, az akadémiai intézmények, sőt az ipar kérdéseit is várjuk, mert a számítógép akkor gazdaságos, ha körülbelül száz kérdést táplálunk be egyszerre a gépbe, miközben egyszer végigfuttatjuk a szalagot. Akkor gazdaságos a gép, ha kapacitását teljes mértékben igénybe vesszük. A másodszori futtatás akkor gazdaságos, ha újabb száz téma összegyűlik. Az első száz témához jelentkezőket várunk, és azt hiszem, hogy a tudományos könyvtárügyben és a szakirodalmi ellátásban, különösen a kémia területén ez *igen nagy előrelépés* lesz.

A kémiai jellegű kutatások és műszaki fejlesztések számára most már *gyakorlatilag korlátlan kapacitással tudunk megfelelő szakmai színvonalú bibliográfiákat adni*, s itt a szakmai színvonalat kell kiemelni, mert nem mindegy, amint Telegdy-Kováts professzor úr is mondotta, hogy milyen lesz a bibliográfia. Esetünkben minden kutató maga felelős a kapott bibliográfiáért, hiszen a kérdést ő fogja feltenni, és a válasz olyan lesz, ahogyan a kérdést felteszi a gépnek. Az állandó korrekció lehető-

sége biztosítja is a bibliográfia megfelelő szakmai színvonalát. A bibliográfiából kikeresett címek alapján az eredeti közleményeknek a másolatait fogjuk szolgáltatni a megbízók számára oly módon, hogy a kutatók *hetenként megtalálják íróasztaluk sarkán a bibliográfiát* arról, ami világszerte az ő témájukkal kapcsolatban megjelenik, és kijelölik benne, hogy melyeket szeretnék eredetiben is elolvasni. A veszprémi egyetem könyvtárának kétszáz szakfolyóirata úgy van összeválogatva, hogy a 14 000 kémiai profilú folyóiratból az információknak körülbelül 60—70 százalékát fedi. tehát egy hozzánk beérkező kérdést 60—70 százalékos valószínűséggel ki tudunk elégíteni az eredeti folyóiratcikkeknek a reprográfiajával is.

Azt hiszem, ezek az eredmények *valóban komolyan elősegítik a kémiai és a műszaki kutatásokat*, amelyekhez a minisztériumnak nemcsak rendeletei, hanem anyagi segítsége is hozzásegített bennünket. Kérem, hogy a folyóirat-bázis kiépítéséhez és a megfelelő biztonsággal működő reprográfiai bázis létrehozásához további segítséget is nyújtson számunkra.

GÖNCZI IMRE

A SZOT KULTURÁLIS OSZTÁLYÁNAK MUNKATÁRSA

A KÖNYVTÁRAK INTÉZMÉNYI MEGERŐSÍTÉSÉNEK KORSZAKA

A magyar könyvtárügy múltban megtartott két konferenciája valami módon a maga idejében egyben határkő, mérföldkő is volt a közművelődésügy, a könyvtárügy történetében. Valami vezérgondolat, a könyvtári fejlődés tendenciáinak fő szólama kifejezésre jutott bennük. Nem kisebbek, mint a szocialista könyvtárpolitika tartalmi követelményei vagy a könyvtári hálózatok kiépítésének, megszervezésének helyesen kitűzött céljai. A dolgok természetesen velejárója, hogy egy esemény fordulat-jellegét, korszakalkotó jelentőségét többnyire utólag látjuk és nem az esemény születésének pillanatában. De a következő könyvtárügyi konferencia részvevői számára már a könyvtártörténet egy darabja, s remélhetőleg szintén *új szakaszt nyitó eseménye* lesz jelenlegi tanácskozásunk is. Nem mindegy tehát, hogy mi a vezérszólama, fő mondanivalója, milyen új programot ír zászlajára!

Gondolom, nem vagyok egyedül azzal a kívánsággal, hogy ez a fő program és a következő szakasz — a hálózati keretek tisztázása és kiépítése után — *a könyvtárak intézményi megerősítésének, a feltételek fokozatos javításának korszaka* legyen, és így maradjon meg a könyvtárosi és olvasói köztudatban is.

Ennek viszont nélkülözhetetlen feltétele, hogy a konferencia ne maradjon könyvtáros belügy, ne egymás újból és újból való meggyőzése legyen, mert mi *nagy népi egységben vagyunk* a könyvtárak szerepét, feladatát, társadalmi szükségességét illetően! Hogy miként közeledik ez a meghatározhatóan új tevékenység és szakasz könyvtárügyünk fejlődésében, nagymértékben azon múlik, hogy a konferencia szava mennyire hatol túl a Bocskai utcai épületen, és *mennyire lesz a társadalom, a könyvtárfenntartó és működtető szervek döntéseinek, irányító munkájának rugója és mozgatója*. Látnunk kell és nem könnyen, de el kell fogadtatnunk, meg kell értetnünk másokkal is, hogy a könyvtári mutatókban néhány éve beállt stagnálás vagy visszaesés csak a könyvtárosi lelkesedéssel, a legnagyobb ügybuzgalommal sem szüntethető meg, de legalábbis új csúcsokat ostromolni ezzel már nem lehet a feltételek lényeges javítása nélkül! Ez a terület is olyan, mint a jó föld, csak azt adja vissza megsokszorozva, amit beléje vetnek!

Az „Olvasó népert” mozgalom megindulása után gyakorta megesett, hogy riporterek keresték meg sorra a könyvtárosokat, s mikrofont téve a szájuk elé, feltették a szónoki kérdést: „Mit tesznek az Olvasó népert mozgalomért, az olvasás javításáért?” Az ilyen kérdés helyes, kell is, de még helyesebb, ha ezeket a mikrofonokat egyre inkább azok elé is odatartják, akiknek a jobb körülményeket kell megteremtíteniük a könyvtáros joggal megkövetelt jobb munkájához és végeredményben a meglevő és a lehetséges új olvasók számára is!

Hogy a könyvtárügy szerepének, helyének megítélése nincs rendben — amint erre a tézisre is céloznak —, s hogy a szavak és tettek dízsharmóniájának sajnálatos

tünetei jelentkeznek, annak súlyos következménye sok mindenben megmutatkozik, de legjobban abban — fájó erről beszélni —, hogy az egész népünk érdekét szolgáló, jó és eredményes politikai és gazdasági döntések, irányelvek sodrában a könyvtárügy sok esetben groteszk módon végül is rosszul jár, és a vitathatatlanul jó és lelkesen támogatott politikai és társadalmi mozgás-irány — nem a fő elvek, hanem a *megvalósítás torzítása miatt* — nem fejlődést, hanem gyakran visszaesést hozott a könyvtárügyben. Reméljük: csak átmenetileg!

Példákat mondanék. A gazdasági mechanizmus új rendjének bevezetése, amely egész társadalmunk életében eredménnyel és sikerrel munkálta az előbbrehaladás útját, nem az elvek, hanem a rossz alkalmazás vagy félreértés miatt — sajnos — a könyvtárakban a *gyarapítási összegek sajnálatos csökkenését* hozta és a ráfordítások szűkítésével párosult.

A közigazgatási átszervezés, amely politikailag, gazdaságilag és társadalmilag szintén indokolt, jó, egészséges dolog, az öröm mellett ürmöt is hozott a könyvtárügy területén: gondoljunk csak a *járási könyvtárak* sorsának, fenntartásának és *rendeltettségzerű működésének bizonytalanságára!*

Lehetne a sort folytatni azzal a szintén jó és csak helyeselhető tendenciával is, amely az alsó szerveknél biztosítja a megnövekedett hatáskört, a döntési jogkört, amely növeli a demokratizmust és csökkenti a felesleges központi irányítás helyenkénti szerepét. De területünk vonatkozásában — sajnos — a tanácsi és a szakszervezeti könyvtárhálózatban ez az *önállóság sokszor szubjektív tényezők fejlődést gátló szerepének érvényesülését hozta magával.*

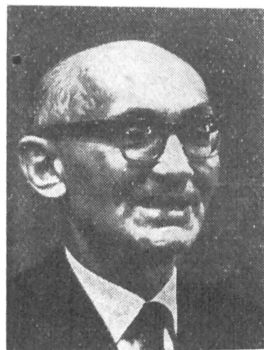
Csak azért következtethetett be jó politikai döntéseknek a könyvtárügyben mégis rosszul jelentkező hatása, mert a könyvtárügy még nem érte el azt a megtisztelő, megfelelő társadalmi rangot és megbecsülést, amelyet megérdemelt volna. A rossz tendenciáknak, a *további csökkentéseknek „megállj!”-t mondani*, vagy azért harcolni, és a jobb feltételek parancsoló szükségességét elfogadtatni és szétsugározni: ez legyen konferenciánk egyik fő gondolata!

Jelezni kívánom, hogy ez a szándék hatja át azt a könyvtárfejlesztési koncepciót is, amely a szakszervezeti könyvtárosok legjobb erőinek bevonásával, a Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ készséges közreműködésével készült el és a közeljövőben kerül a SZOT titkársága elé elfogadásra. „Az alapelvek és követelmények a szakszervezeti könyvtárak fejlesztésében” című dokumentum megítélésünk szerint konstruktív válasz a szakszervezeti könyvtárakról folytatott és gondolatokat ébresztő vitákra. A dokumentum állást foglal a szakszervezeti könyvtárügy fő feladatát és a könyvtár típusok funkcióját illetően. Ez szükséges volt, mert a feladatkörök és a tartalmi követelmények tekintetében sok esetben eltérő felfogás és gyakorlat alakult ki különböző szakszervezeti könyvtár-fenntartó szerveknél is. Például alapvető feltételek megléte nélküli, úgynevezett „önálló” könyvtárakat kívántak működtetni a letéti könyvtár-rendszerbe való bekapcsolás helyett, vagy a tartalmi munkára hivatkozva az *állandó fokozás differenciálatlan követelményét* támasztották az alapjában különböző hatásfokú és funkciójú könyvtárakkal szemben is!

A fejlesztés fő tendenciája az, hogy egy-egy szakszervezeti könyvtárhálózat a maga területén *ellátási rendszert alkosson*, vagyis könyvtári egységei együttesen nyújtsanak egymásra épülő és egymáshoz kapcsolódó, magasabb szintű szolgáltatást az ellátandó dolgozóknak. Az intézmény-fejlesztés, fenntartás és működtetés normatíváit ugyancsak ez a dokumentum tartalmazza, elfogadása után részletesen megismertetjük a tanácsi könyvtárhálózattal is. Nem vagyunk naivak, és tudjuk, hogy a normatívák önmagukban nem tesznek csodát, de elősegítik a tudatosabb tervezést, az előrehaladást.

A normatívák megítélésével kapcsolatban a tanácsi és a szakszervezeti területen egyaránt veszélyesnek tartjuk azt a felfogást, amely ezeknek távlati és ajánló jellege miatt hajlamos elodázni és valahova 10—15 éves távolságba helyezni a következő évben vagy a következő esztendőkből megoldandó feladatokat is. A SZOT és a szakszervezeti központi vezetőségek a negyedik öt éves terv kiemelt kulturális beruházásaként — például Dunaujvárosban, Diósgyőrött, Ganz-Mávagban stb. — létrejövő korszerű művelődési otthonokba mindenütt korszerű könyvtárakat terveztetnek, sőt remélhetőleg nem lesz egyedülálló a dunaujvárosi példa sem, ahol *legelőször a könyvtár fog elkészülni* az objektumból. A tömeges fejlesztésben, a működtetés folyamatos megjavításában a főszerep persze — a központi támogatás, a céltámogatások mellett — a helyi szervekre, az üzemekre, a szakszervezeti bizottságokra vár. Túlzott derűlátás nélkül is érezhető az, hogy sok helyen kedvezőbbnek ígérkezik a „szélgárás”, és várható további néhány területen is. Bízunk abban, hogy ez a mozgásirány, amelynek jó jelei vannak, erősíteni fogja a fényeket, és oszlatni fogja az árnyakat, amelyekből még bőségesen van!

A KÖNYVTÁRÜGY KULCSKÉRDÉSE A NEMZETI KÖNYVTÁR MIELŐBBI MEGFELELŐ ELHELYEZÉSE

Engem *szorongás* tölt el a következő tizenöt esztendővel szemben állva. Nem remény nélkül nézek a következő évek elé, de szorongva. Ennek az oka kettős. Egyrészt, az, hogy a *következő tizenöt esztendőnek a feladatai lényegesen nehezebbek* lesznek, mint a mögöttünk álló évtizedé. Ezt a program, a tézisek úgy fejezik ki, hogy az extenzív fejlesztés szakaszából át kell lépünk teljes mértékben az intenzív fejlesztés szakaszába, vagyis *a meglévő kereteket, amelyeket az elmúlt évtizedek során országunk létrehozott, jelentősen színvonalasabb, erőteljesebb munkával kell kitölteni.*

A másik oka a szorongásomnak az, hogy ezzel a várakozással, ezzel a feladattal szemben áll egy másik tény, hogy tudniillik — megítélésem szerint — *a könyvtárügy jelentősége nem kapja meg azt az elismerést* az irányító szervek részéről, sem központilag, sem helyileg, ami a munkája végzéséhez, sőt ebben az esetben továbbfejlesztéséhez elengedhetetlenül szükséges. A kérdés taglalásába nem akarok belemenni. Az elvtársak számos példáját tudnák idézni — idézték is —, bár az az érzésem, hogy kissé fátyolozottan. Ezt érdemes lett volna erőteljesebben kifejteni. Eklatáns példája a bérhelyzet, amelyről képet kaptunk. Ez mindent elárul! Azokat a rétegeket juttatja társadalmunk komolyabb fizetéshez, bérhez, amelyeket megbecsül!

Engedjék meg, hogy ezek után egy gyakorlati kérdést kicsit részletesebben tárgyaljak. Amit a konferencia színe elé szeretnék hozni, az a nagy könyvtárak kérdése, mégpedig *a nagy könyvtáráépület problémája!* Ha vannak közöttünk olyanok, akik örömmel látják az országban szerte folyó építkezéseket, azokat a gyönyörű új járási és megyei könyvtárakat, amelyek az utóbbi évtizedben megszülettek, akkor én ezek közé tartozom. Remélem, hogy ez a megindult folyamat, amely országunknak nemzetközi vonatkozásban is dicséretére válik, tovább folytatódik.

Azonban van egy vonal, amely alatt közvetlenül a megyei könyvtárak helyezkednek el, s efölött a vonal fölött a beruházások olyan nagyságrendben jelentkeznek — ez a nagy könyvtárak kérdése! —, hogy itt már *tehetetlenek vagyunk.* Az egyetlen kivétel — hála a miskolci egyetem új alapításának és Zsidai barátunk nagy energiájának — a miskolci egyetemi könyvtár. Ettől függetlenül azonban országos viszonylatban a stagnálásnak, sőt *befulladásnak* vagyunk a tanúi. Országos könyvtáraink valamennyien megoldatlan helyiség-problémával küszködnek. Az Országos Műszaki Könyvtár úgy ment bele abba a régi épületbe, hogy amikor beköltözött, már elégtelen volt. Az emelet-rá húzással átmenetileg valamit segítettek a helyzetén, de a lehetőséget ezzel kimerítették. Egy ilyen intézmény ilyen körülmények között fejlődésképtelen. A mezőgazdasági könyvtár kérdését Királyi Ernő elvtárs érintette. Az Orvostudományi Könyvtár meg sem született, s ha a funkcióját betöltő orvos-egyetemi könyvtárat nézem, az a maga kis olvasótermével tulajdonképpen groteszknak tűnik. Ez tehát az első típusa a nagy könyvtáraknak.

A második típusa: az egyetemi könyvtár. Világszerte azt tapasztaljuk, hogy annak a robbanásnak következtében, amely az egyetemi hallgatók számának megsokszorozódásából adódik, *a világon mindenütt új egyetemi könyvtárakkal cserélik ki a régiéket.* A Szovjetunióban éppen úgy épülnek évről évre új egyetemi könyvtárak, mint Nyugat-Németországban. Minden városban, ahol egyetem van, új egyetemi könyvtár épül. Ugyanez a helyzet Franciaországban is, ahol minden régi egyetemi könyvtár helyett teljesen újat építenek.

A dolgot jobban megérteti a következő idézet: 1902-ben a budapesti egyetemi könyvtár jelentése foglalozik egy hírlapi támadással. Az a támadás érte a könyvtárat, hogy kicsi a mérete, sorba állnak az olvasóterem előtt. Ferenczy Zoltán, a könyvtár igazgatója az 1902. évi egyetemi könyvtári jelentésben erre visszatér és azt mondja: 1876-ban, amikor a könyvtárat megtervezték és megépítették, az egyetemi hallgatók létszáma minimális volt, 1902-ben pedig az egyetemi hallgatók létszáma megháromszorozódott, s a könyvtáráépület nem alkalmas arra, hogy a mai feladatok-

nak — írja 1902-ben — megfelelően. Ez volt akkor! A budapesti egyetemi könyvtár az azóta bekövetkezett átalakulás után is ugyanabban az épületben és ugyanabban az olvasóteremben működik!

A harmadik kategóriába tartozik a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár. Tudjuk, hogy *Szabó Ervin agitációjának súlypontját az új épület megteremtésére helyezte*. Ennek érdekében írta nagy emlékiratát, és ennek érdekében működött fáradhatatlanul. A felszabadulás után a könyvtár felvette Szabó Ervin nevét, ellenben Szabó Ervin programját a mai napig nem hajtotta végre. Budapest közben kétmillió fővárossá változott a peremkerületek odacsatolásával, a lakosok számának nagymérvű emelkedésével és a műveltségi színvonal hallatlan növekedésével! A könyvtár a felszabadulás óta eltelt 25 esztendő alatt is abban a miniatűr épületben tevékenykedik, amelyet a Horthy-kormányzat számára saját művelődéspolitikája alapján kijelölt és biztosított. Remélem, hogy a következő időszakban ez a kérdés is rendeződik.

Végül engedjek meg, hogy ebben a gondolatsorban kitérjek a *nemzeti könyvtár* kérdésére. Talán azzal kezdhetném, hogy 1906-ban a Magyar Nemzeti Múzeum vezetősége — mert akkor a könyvtár a Nemzeti Múzeum keretébe tartozott — vizsgálatot végzett a Nemzeti Múzeum intézményeinek helyzetével kapcsolatban. A jelentést a Nemzeti Múzeum elnöke, Szalay Imre, 1906-ban adta közre. Ebben megállapította, hogy az összes intézmények közül a könyvtár van a legrosszabb helyzetben. A könyvtár 80 személyes olvasóterme teljesen elégtelen — az 1906-os! — szükségletek kielégítésére, minimálisan 200 személyes olvasóterem van szükség, továbbá a kutatók számára megfelelő lehetőségek biztosítására. Ugyancsak ez a jelentés szögezi le, hogy a könyvtár állományának gyarapodása a köteles példányok révén oly mértékben növekszik — évente 10—15 ezer darabról volt szó —, hogy a könyvtár a bezúduló könyvtomeget nem tudja tisztességesen elhelyezni, polcokra rakni. A nemzeti könyvtárnak az a sajátos jellege, hogy nem selejtezhetsz, hanem archivális feladatai következtében a régi állományt is meg kell őriznie a kutatók számára. Évről évre egymásra halmozódnak a beözönlő könyvek, folyóiratok és egyéb dokumentumok. El lehet képzelni, hogy milyen helyzet alakult ki! Igaz, hogy ezzel párhuzamosan 1908-tól kezdődően állandó kormányzati program volt az új épület megteremtése, ennek elhalasztódása azonban azt eredményezte, hogy a könyvtár 1945-ig tulajdonképpen helyzetlen helyzetben volt.

Az 1952-es minisztertanácsi határozat és az 1955-ös könyvtárügyi törvény az állomány megőrzésén és az olvasók kiszolgálásán kívül új funkciók tömegét ruházta a könyvtárra, s a központi szolgáltatások egész sorozatát kellett a könyvtárnak vállalnia. Feltételei azonban a régiek maradtak, illetőleg 1959-ben olyan felső szintű határozat született, hogy a Várban kell megteremteni a könyvtár új otthonát, ami a könyvtár kérdését tulajdonképpen megoldaná.

Nem akarom a dolgot részletezni, de az építkezés olyan vontatottan haladt, hogy a Gazdasági Bizottság 1968-as határozatát nem lehetett végrehajtani. Ezután született egy újabb, módosított határozat, amely szerint 1973-ra kell elkészülnie, de az építkezés menete szerint előre ki lehet számítani, hogy ez sem fog bekövetkezni.

De ez még nem a legnagyobb baj! A „Magyarország” december 6-i számában megjelent egy cikk „Várba várva” címmel. Ez külön fejezetet szentel a könyvtár kérdésének. Ebben a fejezetben az szerepel, hogy a majdani nemzeti könyvtár, a budai vár hajdani F-tömbje épülhet újjá legutoljára. Két probléma áll előtünk: egyrészt az egész várépítkezés elhúzódása, másrészt ezen belül a nemzeti könyvtár ügyének halasztódása. Az elsövel nem akarok foglalkozni, mert nem vagyok illetékes arra, hogy véleményt mondjak. Nem tudom, hogy a Galériának, vagy az Akadémia különféle intézeteinek, vagy a Várszínháznak a megnyitása mennyire sürgős? De ha az egész vár-együttes befejezése pár esztendő alatt nem remélhető, akkor a *nemzeti könyvtár kérdését elkülönítve — mint súlyponti kérdést — kell kezelni*, és valami módon meg kell oldani. Jelenleg ugyanis az a helyzet, hogy a Széchényi Könyvtár évi gyarapodása nem tíz-tizenötezer darab, mint volt 1906-ban, hanem több mint 50 000 kötet, s ezeket úgy tudjuk behozni az épületbe, hogy a másik ajtón kivi-szünk ugyanannyit, vagyis beládázunk 50—60 ezer kötetet, és azokat Óbudára, Rákospalotára, vagy Keszthelyre szállítjuk és az olvasók elöl elzárjuk, lévén az épület befogadóképessége megszabott. De a súlypontot nem is erre helyezném, hanem arra, hogy a *központi szolgáltatások továbbfejlesztése* a következő 15 esztendő egyik meghatározó, jellegzetes tényezője lesz. Tovább kell fejleszteni a jelenlegieket: a központi katalógust, a könyvtárközi kölcsönzést, a nemzetközi cseréket stb.-t, újakat kell létrehozni, amint erre nézve a szekció-ülés is határozatot hozott. Gondolok például az számos restauráló laboratórium létrehozására, mert hiszen nyilvánvaló, hogy minden könyvtár nem tud saját restauráló laboratóriumot fenntartani.

A következő évtizedben bekövetkezik az elektronikus számítógépek könyvtári alkalmazása is. Minden könyvtár nem fog beszerezni számítógépeket, hanem a kér-

dést megint központilag kell megoldani a nemzeti könyvtárhoz és az Országos Műszaki Könyvtárhoz kapcsolva. Ez ennek a két könyvtárnak a feladatkörébe tartozik, továbbá az egyéb központi szolgáltatások kérdése is, amely szolgáltatások a könyvtárügy általános fejlődésének alapfeltételei. Nélkülük a magyar könyvtárügy nem tud magasabb színvonalra emelkedni. Megvalósulásuk annak függvénye, hogy egyáltalán a könyveket el lehessen helyezni, mert a Széchenyi Könyvtárban jelenleg még egy szobát sem lehet adni semmire! Amíg a nemzeti könyvtár nem költözik új épületbe, addig nem valósítható meg a központi szolgáltatások továbbfejlesztése. Tehát ha X évben költözik új épületbe, akkor X+1 évben kezdődhetnek meg az újabb, vagy bővített központi szolgáltatások. Ez nem egyetlen könyvtár ügye, mert akkor fel sem szólaltam volna, hanem az *egész könyvtárügy kulcskérdése!* A mostani könyvtári konferencián tehát hangsúlyoznom kell, hogy ennek a kérdésnek a megoldása a következő évtized valóban elemi feladatai közé tartozik.

HAVASSY PÁL

AZ ÚJ NEMZETI KÖNYVTÁR FELELŐS TERVEZŐJE

AZ ÉPÍTÉSZEK MEGTALÁLJÁK A KÖNYVTÁR HELYÉT ÉS SZEREPÉT A VÁROSI TELEPÜLÉSI RENDBEN

Az elmúlt héten hazánkban ülésezett és a szombat helyi új megyei könyvtár avató ünnepségén fejezte be tanácskozását a népi demokratikus államok IV. nemzetközi könyvtárépítési konferenciája. Ezen a tanácskozáson résztvettek a Szovjetunió, Lengyelország, az NDK, Csehszlovákia, Románia, Jugoszlávia és Bulgária neves könyvtár-építő szakemberei, könyvtárosok és építészek. Megismerhették könyvtárügyünk és könyvtárépítésetünk helyzetét. Személyes benyomásokat is szerezhettek a meglátogatott könyvtárakról, amelyek nemcsak a gyakorlat próbáját állták ki már eddig is, hanem némelyik a külföldi könyvtárépítők elismerését is kiváltotta. Egyöntetű megállapítás volt, hogy az utóbbi években épített könyvtárainkat a jól alkalmazott, tiszta funkcionális rend, megfelelő térarányok, jó felszereltség, otthonosságot és kényelmet biztosító berendezés és korszerű architektúra jellemzi.

Általános elismeréssel nyilatkoztak a látottakról, az elért eredményekről.

A neves könyvtárépítő szakértők benyomásaik alapján azt is megállapították — egyébként a gyakorlat is bizonyítja igazukat —, hogy ezek a gonddal megépített könyvtárak *már a megépítés időszakában alulméretezettek.* Ez egyébként jellemző az utóbbi évtizedben épült könyvtárainkra, ezért szólni kell róla. A KMK által kidolgozott normatívák, amelyek hosszú tapasztalatok és külföldi normák figyelembevételével készültek, helyesek és jók. Azonban sajnálatos, hogy a KMK normák alapján készült kaposvári, tatabányai, zalaegerszegi, szombat helyi könyvtárak programterveiben igényelt területet 25—30 százalékkal csökkentették.

Minthogy a könyvtári szakemberek, éppen a nagy olvasószolgálati terek megjelenése tekintetében frontáttörést kívántak végrehajtani, az alapterületek csökkentése egyes helyeken a raktárak — ilyen volt Kaposvárrott —, másutt a gyermekrészelegek, illetve a szolgálati helyek — lásd Zalaegerszeg — rovására történt. Ennek a tervezésnél mutatkozó kisztílűségnek drágán fizetjük az árát. Még tíz év sem telt el a megnyitás óta, s már a könyvtárak bővítésére készülnek tervek, vagy — ami még rosszabb — a gyermekkönyvtár kitelepítésére. *Aki így takarékoskodik, az pazarol.* Eljövendő könyvtáraink építésénél ezek a tanulságok okvetlenül figyelembe veendőek!

A tervező építész is nehéz helyzetbe kerül, amikor egy megalkotott, befejezett épületet kell megbontani építészeti, nagy költséggel „átfogalmazni”, vagy esetleg újra tervezni. Nem ez a könyvtárépítés és nem ez az építészet útja sem! Tapasztalatom szerint, ahol a könyvtárépítési szakértők és építészek együttműködése megvolt, ott jó könyvtárépületek jöttek létre, ahol pedig ez nem volt meg, vagy nem volt megfelelő színvonalú, ott ennek hiányai is megmutatkoztak.

Javasolom, hogy a főhatóság érvényesítse erőteljesebben a könyvtári törvényben biztosított szakfelügyeleti jogát, szervezze meg, erősítse meg a tervezés alatt álló könyvtárépületek szakmai ellenőrzését, követelje meg a normák betartását. A könyv-

tári törvényben biztosított szakfelügyeleti jog nem áll ellentétben a tanácsok önállóságával vagy egyéb, önálló fenntartók, például az egyetemek jogaival.

Tudjuk, az építetők egy része nem rendelkezik kellő beruházási hitellel, amely lehetővé tenné a könyvtárárpület program szerinti megvalósítását. Ilyenkor jön a programcsökkentés, amellyel kapcsolatban vázoltam a felmerülő problémákat. Meg kellene vizsgálni és ki kellene dolgozni a két lépcsőben megvalósítható könyvtárárpületek létrehozásának lehetőségét és feltételeit. Ez egyrészt a beruházást könnyíthetné meg, másrészt kitűnő lehetőséget nyújthatna a normatívára épített könyvtárprogram megvalósításához, s egyben megfelelő alkalom nyílnék az építész számára is arra, hogy már az első lépcsőben is, majd a teljes kifejlődést követően építézetileg megfelelően, ne esetlegesen tervezhesse meg az épületet. Ezt a munkát természetesen könyvtáros és építész-szakértőknek kell elvégezniük, gondosan megvizsgálva a gondolatban rejlő előnyöket, s megvizsgálva természetesen a hátrányokat is. A Szolnoki Megyei Könyvtár megépítéséhez ajánlanám ezt a néhány gondolatot.

Városaink sajátos hazai fejlődésünk következtében kisvárosok. Még távlati fejlesztésük után is csak 60—80 vagy 100 ezer lakosuk lesz. Ilyen városi települési rendben kell nekünk, *építészeknek megtalálnunk a könyvtár helyét, szerepét.* Ilyen helyzetben kell meghatározni egy ilyen rangos épület tömegét, a kapott program alapján. Mi a kibontakozás útja, hogyan lehet a könyvtár épületét úgy alakítani, hogy tartalmilag hiteles legyen, tömegével pedig jól illeszkedjék be a városközpont képébe, annak domináns tényezőjeként?

A kérdés megoldását keresve, utalok a most kialakulóban levő szegedi példára is. A közeljövőben nemzeti tervpályázat keretében kerül a közvélemény elé Szeged város új könyvtári központjának megtervezése. A város vezetői a főhatósággal egyetértésben a város legrangosabb központjában, a Dóm tér mellett akarják elhelyezni az új könyvtárárpületet, amelyben négy fontos kulturális intézmény, a városi, a megyei, az egyetemi könyvtár és a megyei levéltár kap majd helyet, új otthont. Merész, érdekes, de mindenképpen korszerű vállalkozás ez, egy hatékonyan ígérkező integráció jegyében. Ez az adottság, vagyis, hogy három könyvtár és egy levéltár egyetlen épületben helyezkedik el, lehetőséget teremt az építésznek arra, hogy az épület már úgy alakítsa ki a raktárak tömbösítésével, az egységes, közös nagy előtér megszervezésével, az olvasói termek rendszerének flexibilis kialakításával, hogy az *integráció, jó értelemben véve szükségszerűen bekövetkezzék.* Ez nyilvánvalóan megsokszorozza az épületbe telepített intézmények társadalmi hatékonyságát, kulturális jelentőségét, azonban biztosítja üzemelési gazdaságosságát is. Így lehet megvalósítani azt, hogy az új épület nagyságrendjével, megjelenésével *a város rangos központi épülete legyen,* amely igényes megjelenésével ösztönzőleg hat környezetének további színvonalas kialakítására. Tisztaban vagyok azzal, hogy az említett megoldást általánosítani nem lehet, de mint érdemleges funkcionális, szakmai, építészeti és nem kevésbé városrendezési kérdést kötelezőszerűen fel akartam vetni.

Végezetül csatlakozva Sebestyén Géza szavaihoz, szeretnék az egyik nagy könyvtári létesítményünk, nevezetesen a nemzeti könyvtár elhelyezéséről és építéséről is néhány gondolatot mondani. A nemzeti könyvtár új épületteről igen sok leírás, szakmai ismertetés jelent meg, nem szólok tehát annak kialakításáról. Szólnom kell azonban a kérdéssel kapcsolatban néhány rendkívül fontos tanulságról a jövőre nézve is. A nemzeti könyvtár budavári elhelyezése 1958 végén került napirendre. Az építés programját 1960-ban készítettük el. Tíz év telt el azóta, s a könyvtári épületet a legjobb esetben 1976-ban, esetleg 1977-ben fejezzük be. A tervezéstől a megnyitásig tehát 16 vagy 17 év fog eltelni. Ilyen hosszú idő alatt *kicserélődhet az a könyvtáros nemzedék, amely a szakmai alapkoncepciót kidolgozta.* Súlyos helyzet alakul ki a felelős építész szempontjából is, akitől nem várható el, hogy az épülettel *több mint fél emberöltőn át foglalkozzék,* mivel ez gazdaságilag is lehetetlen. Mert új elvi felfogás alakul ki, amit már csak az időközben elvégzett építés adott keretén belül lehet kielégíteni. Megváltozik azonban a könyvtár belső szervezeti felépítése is, nem beszélve arról, hogy időközben *a technológiák, gépek és egyéb speciális berendezések igényei is fejlődnek,* amelyeknek kielégítése a legnagyobb problémát jelenti. Ezért — a jövőre gondolva — alapvető szempont: a nagy könyvtárak létesítésének előkészülete legyen elmélyült és gazdaságilag megalapozott, a megvalósítási idő pedig csökkenjen a lehető legrövidebbre.

Új nemzeti könyvtárunk megépítésének mielőbbi befejezése érdekében meg kell tenni a szükséges lépéseket, hogy legalább a negyedik ötéves terv időszakára elkészülhessen Budapest első új könyvtári épülete. Nem vagyok pesszimista, amikor kötelezőszerűen megjegyzem: igaz, hogy a piramisok építése valamivel tovább tartott, de az is igaz, hogy azok a halott fáraóknak készültek, mi — magam is, mint a munka részese — azonban élőknek, *a mai nemzedéknek szeretnénk nemzeti könyvtárat építeni!*

A KÖNYVTÁR A MŰVELŐDÉS ALAPINTÉZMÉNYE

Ahogy körülnézek, több ismerős arcot látok, olyanokét, akikkel húsz évvel ezelőtt kezdtük hordani a falvakba a 40—50 kötetes csomagokat. Együtt avattunk fel járási könyvtárakat igen kicsiny alapterületű helyiségekben. s együtt avattuk fel néhány napja az ország legszebb könyvtárát, a szombathelyit. Tehát nemcsak szemtanúi, hanem részesei, *résztevői is vagyunk* annak a nagy munkának, amelyet Magyarországon úgy neveznek, hogy közművelődési könyvtárügy, az olvasási kultúra fejlődése.

Elnézést kérek, ha Veszprém megyei adatokról szólok, hiszen mindenki elsősorban saját területét ismeri. Ha Veszprém megyét vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy az elmúlt 20—25 esztendőben a két közművelődési — tehát tanácsai és szakszervezeti — könyvtárhálózat olvasóinak száma 110 000-re növekedett. Ez a 110 000 olvasó több mint egymillió könyvből évente több mint kétfélmillió kötetet kölcsönöz. Egyáltalán nem jelentéktelenek ezek a

mennyiségi eredmények. Mellettük azonban meg kell említeni a szép fejlődést tanúsító minőségi tényezőket is: például olyan könyvtáraknak, mint a kövágóórsi és a bakony-szentlászlói működése azt bizonyítja, hogy a könyvtárak *már nemcsak kölcsönző helyek*, hanem a kulturális és a társadalmi élet központjaivá is fejlődnek.

Gyakran ezekben a könyvtárakban tartják már a klubok, körök összejöveteleit, az ismeretterjesztő előadásokat is. Az emberek a társadalmi érintkezés színterét találják meg a könyvtárban. Bármilyen furcsán hangzik, de a kocsmák mellett lassan a könyvtárak is *a társadalmi élet központjai* lesznek. Hasonló — valamivel magasabb szintű és igényű — fejlődés tapasztalható a városokban is. Veszprémben például most már nem kevés ember tartja természetesnek, hogy a megyei könyvtár információt szolgáltasson a keresztrejtvény-megfejtéshez, de az egyetem tudományos tevékenységéhez is, különösen a társadalomtudományok tekintetében. TIT-előadók, pártmunkások, honismereti kutatók jönnek hozzánk irodalomért, bibliográfiáért, továbbá párt- és tanácsai vezetők is.

A megyei könyvtár napi átlagos forgalma 360—380 látogató. A megyei pártbizottság osztályvezetője állapította meg nemrég, hogy ez az *épület Veszprém város leglátogatottabb közintézménye*. Ez így is van, hiszen van olyan nap, amikor a 35 000-es város lakosai közül 600 ember is megfordul a megyei könyvtárban. Régi épületünkben olvasóink alig ültek le, vagy jóformán meg sem álltak. Most vannak olyan nyitvatartási-kölcsönzési napok, amikor a helyben olvasók többen vannak, mint ahányan könyvet kölcsönöznek. Ez mindenképpen annak bizonyítéka, hogy a megyei könyvtár a város kulturális életének egyik nagyon fontos központjává kezd kifejlődni.

Az elmúlt hónapokban felmérést végeztünk olvasóink között. Amikor két évvel ezelőtt megnyitottuk az új épületet, egyharmaddal bővítettük a nyitvatartási időt. Ma már olvasóink többsége még ezt is kevésnek tartja, azt szeretnék, ha a könyvtár tíz óra előtt nyitna és ott este 9—10 óráig lehetne olvasni, kölcsönözni. (Ilyen igényeik inkább a helyben olvasóknak vannak.)

Mindezeket meghallgatva felvethetik a kérdést: Veszprém megyében minden ilyen szép és jó? Egyáltalán nem! Őszintén megmondom: a jövő elé *nyugtalanossággal* nézek. Nyugtalanosságnak megvannak az okai is. A felsorakoztatott szép eredmények és példák tulajdonképpen még élesebbé teszik a kontrasztot, amelyről egyáltalán nem szabad megfeledkezni. Miért? A Népművelési Intézet megbízásából két évvel ezelőtt 330 munkás- és parasztcsaládban felmérést, vizsgálatást végeztünk, amelyek nagyon érdekes eredményei voltak. Négy faluban 230 család körülményeit vizsgáltuk meg: a falusi családok több mint 20 százalékában egyáltalán nem találtunk egyetlen könyvet sem. További 50 százalékuknál a könyvek száma nem érte el a 40 kötetet. A négy faluban meglátogatott paraszt- és munkáscsaládok közül egyetlen egynél sem találtunk olyan könyvtárat, amelyre azt lehetett volna mondani, hogy tudatosan, célszerűen összeállított, társadalmilag vagy egyénileg meghatározott gyűjtemény. Senki sem tudta volna megmagyarázni, hogy milyen módon került oda a könyvek halmaza. A családtagok közül nagyon sok rendelkezett középfokú végzettséggel, akadt közöttük olyan, aki felsőfokú végzettséggel rendelkezett, sőt még pedagógus is volt közöttük. A négy községben a könyveket egyáltalán nem olvasók aránya

megközelíti a 40 százalékot, s a további 45 százalék sem olvas rendszeresen. Talán 10—15 százalék azoknak az aránya, akik rendszeresen olvasnak. Ugyanakkor figyelembe kell venni azt is, hogy a megkérdezetteknek több mint 40 százaléka már elvégezte az általános iskola 8 osztályát, tehát a mi korunkban nőtt fel, a mi korunkban lett felnőtt.

Nem akarok egyéb kulturális tényezőkkel foglalkozni, de megemlítem, hogy egyik faluban megnéztük, milyen képeket lehet találni a családoknál. Egyetlen olyan képet sem találtunk, amelyre azt mondhattuk volna, hogy művészi. Töméntelen mennyiségű szentképet, giccset és fényképet láttunk a családi otthonokban, beleértve a falusi értelmiségi családokat is.

Falusi könyvtáraink többsége még mindig szűk öltözőkben, vagy a művelődési otthon, illetve a klubkönyvtár irodájában működik. A klubkönyvtárak ügyében történt intézkedés, de azt senki sem hajtotta végre. Nem is tudom, szándékában van-e valakinek végrehajtani? Örülnék, ha másokat ez a dolog ugyanolyan mértékben idegesítene, mint bennünket.

A falvak kulturális színvonalával kapcsolatban még egy jellemző momentumot szeretnék elmondani. Ez a fiatalok olvasásával kapcsolatos. *Fonay Tibor* Veszprém megye egyik járásában megvizsgálta a pedagógusok helyzetét és megállapította, hogy azok 8 százaléka olvassa a magyar és világirodalmi folyóiratokat. Megállapította azt is, hogy a megyében számos olyan község van, ahová egy példányban sem jár a *Valóság*, a *Társadalmi Szemle*, a *Nagyvilág*, a *Kortárs* vagy más folyóirat. Mindezek nem járnak a községi könyvtárnak sem!

Az elmondottak után talán nem kell hangsúlyozni, hogy nagyon fontos lenne határozott intézkedéseket tenni a községek kulturális életének és a könyvtárak munkájának fellendítése érdekében. Például *a kisközséges megyékben nagyon jól indult és bevált körzeti könyvtári rendszert végre rendes kerékvágásba kell juttatni*. Ne az határozza meg a körzeti könyvtár létét, hogy a községi tanácselnök rokonát ki kell-e nevezni, hogy a tsz elnökének húga Szombathelyen elvégzi tanulmányait és el kell helyezni! Körzeti könyvtárt létesítünk a 430 lakosú Csöglén, de nincs ilyen könyvtár a 4000 lakosú Berhidán! Ezekben a kérdésekben határozott központi intézkedések kellenek, olyanok, amelyek megszabják a művelődésügy fejlesztésének fennivalóit.

Nem kisebb, hanem nagyobb gondjaink vannak a városokban is. *A megyénk városiban működő könyvtárak olvasóinak mintegy 30 százaléka a környékbeli községekben lakik*. A városi könyvtárak kulturális kisugárzása tehát jelentékeny, viszont a megye hat városa közül egyedül Veszprémben van megfelelő könyvtári épület. A közművelődésen belüli szektorok fontosságára jellemző, hogy az új ajkai művelődési otthonban *a könyvtár kisebb alapterületet kapott, mint a színpad*.

Amikor a megyei könyvtár megépült, úgy gondoltuk, hogy húzóerő lesz a könyvtárépítés tekintetében. Újabban az az érzésem, hogy ez inkább megnyugvást eredményezett: „a könyvtárak gondjáról most már leteztünk!” A negyedik ötéves tervben a megye több, mint 50 millió forintot ruház be közművelődési célra. Ebben nincs egyetlen könyvtárépítés sem. Veszprémben, Pápán művelődési központ, mozi kell, fel kell újítani a veszprémi színházat. Ez azt jelenti, hogy *tíz esztendeig nem számíthatunk könyvtári építkezésre!*

Engedjék meg, hogy beszéljek még a könyvtárak megbecsüléséről is. Az igazság szerint a könyvtáraktól több olvasó kiszolgálását, színvonalasabb könyvtári tevékenységet várunk; a könyvvállomány jól fel legyen tárva a közönség számára, az olvasók a legszínvonalasabb módon kapjanak választ kérdéseikre. Némelyik helyi vezető mit kér a könyvtártól? Hogy legyen író—olvasó találkozó, legyen rendezvény, legyen látványos, mozgalmas program! Ha ez nincs, akkor azt mondják, hogy a könyvtár „befelé fordul!” *Hogyan fordulhat „befelé”* egy jól működő, sok olvasóval rendelkező, nagy forgalmú könyvtár?

Nemrég egy társadalmi fórum beszámolójában megemlítették a könyvtárt. De csak azt említették, hogy a megyei könyvtár színvonalas munkát végez, mert évenként négy alkalommal 120—150 ember előtt felolvasó színpadi előadásokat tart és jó kiállításokat rendez. Hogy a könyvtár olvasóinak száma két év alatt 50 százalékkal, a látogatók száma pedig több mint 70 százalékkal növekedett, arról nem szóltak. Vajon mit mondanának, ha az általam nagyrabecsült és elismert kővágóörsi termelőszövetkezet tevékenységét a melléküzemágak alapján értékelné valaki?

Nagyon fontosnak tartom, hogy a könyvtár túllépjen a kölcsönzési munkán. A könyvtár természetes bázisa is a tágabb körű művelődésnek, hiszen adott az állandó közönség, például egy kiállítás közönsége. De nem ez a főmunkánk!

Még egy dolgot... A konferencia téziseiből kimaradt egy részemről nagyon fontosnak tartott tétel. Az első tervzetben szerepelt az a megállapítás, hogy *a könyvtár a művelődés alapintézménye*. Van ugyan erre néhány célzásban utalás, de mi, köz-

művelődési könyvtárosok rendkívül fontosnak tartottuk volna, hogy egyértelműen és világosan kimondja a konferencia ezt a megállapítást. Megítélesem szerint enélkül a X. pártkongresszus által megfogalmazott közművelődési feladatok nem lesznek végrehajthatók.

VAJDA ERIK

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KOZPONT
FEJLESZTÉSI ÉS SZERVEZÉSI IGAZGATÓSÁGÁNAK H. VEZETŐJE

A SZAKIRODALMI TÁJÉKOZTATÁS ÉS A SZAKKÖNYVTÁRÜGY PROBLÉMÁI

Két dolgról szeretnék beszélni. Az elsőért két szempontból is elnézést kérek; egyrészt azért, mert látszólag olyasmi, amiről már szó volt, másrészt pedig azért, mert aligha tudom ennél a pontnál szenvedélyemet teljesen kordában tartani: ez a kérdés a szakirodalmi tájékoztatás és a szakkönyvtárügy viszonya, egysége, problematikája. Ezzel kapcsolatban üdvözölni lehet a tézisek konstruktív állásfoglalását, *az összhang hangsúlyozását a különbségek helyett*, és annak hangsúlyozását, hogy a végeredményben alaptalan és indokolatlan torzsalkodás és egyenetlenség szűnjön meg.

Mindez nem jelenti azt, hogy ebben a tekintetben teljesen nyugodtak lehetünk. Önök is tudják, hogy *a fejekben korántsincs minden annyira rendben, mint a tézisekben*. Ennek néhány tünetére majd utalok. Most magával a jelenséggel szeretnék foglalkozni, ennek okaival és gyökereivel, azzal, hogy mit lehetne és kellene tenni ennek felszámolásáért. Mégis valamit kell magáról a jelenségről is szólni, és engedjék meg, hogy azt, ami fejlődésünk során a fejekben lejátszódott, az információkeresés elméletéből, s közelebből a logikai összefüggések területéről vett példákkal támasszam alá.

Ha ugyanis a tájékoztatásügyet, vagy közelebből a szakmai tájékoztatást és másfelől a könyvtárügyet — közelebből a szakkönyvtárügyet — egy-egy halmaznak fogjuk fel, és ezeket szokás szerint körökkel ábrázoljuk, akkor ezek a körök *meghatározott viszonyban* állnak egymással. Másképp alakult azonban e körök viszonya az emberek fejében, mint a valóságban. Eleinte a két kör — legalábbis a fejekben és a hivatalokban — látszólag egymástól függetlenül létezett és nem vett tudomást egymásról, vagy éppenséggel acsarkodott egymásra, és sajnos ez volt a gyakoribb. Később már bizonyos fejlődés következett be és az volt a jellemző, hogy mindkét fél igyekezett, hogy — az itt alkalmazott műszóval — implikálja a másikat, tehát magába olvassza; igyekezett igazolni: a másik az ő része. A harmadik fejlődési fázis az volt, amikor logikai kivonásként azt mondták, hogy a természettudományok és a műszaki tudományok területén a szakirodalmi tájékoztatás valami külön dolog, a többi területeken pedig a könyvtárügy része. Most végre eljutottunk már a „logikai összeadásig”, vagyis a tézisek *a két rendszert jó viszonyban álló „körökként” emlegetik*. A valóság mindezekkel szemben a „logikai szorzás”. Ugyanis két rendszerről van szó, ezt világosan kell látni. Ez a két rendszer meghatározott területen egységes rendszerré egyesül. A két rendszer egyrészt a könyvtárügy, vagy szűkebben a szakkönyvtárügy rendszere, másfelől a tájékoztatás, szűkebben a szakmai tájékoztatás rendszere. Ez a két rendszer különböző. Senki értelmes ember nem vitatja Magyarországon azt, hogy itt *két különálló rendszer találkozásáról van szó*. Mindkét rendszerben van más is, mint a szakirodalmi tájékoztatás. A könyvtárügynek is van más feladata is, mint a szakirodalmi ellátás, a szakmai tájékoztatásnak is van más funkciója, mint a szakirodalmi tájékoztatás. Az a terület, ahol a két rendszer találkozik, átfedi egymást, a bő értelemben vett szakirodalmi tájékoztatás területe, ezen értve természetesen nemcsak a szekunder tájékoztatást, hanem a szakirodalmi ellátás egészét.

Ha ez egyszer ilyen világos, akkor vajon mi okozza a félreértéseket, torzsalkodásokat, a rossz értelemben vett versenyt, és ami mindennél súlyosabb: az amúgy is *szükség anyagi eszközök szétforgácsolását*; a tájékoztatásügy és a könyvtárügy viszonyának hibáit, vagy éppenséggel valóban bűnös szembeállását? Nyilvánvaló, hogy ez a mi társadalmunkban nem nyugodhat semmiféle objektív érdek alapján. Mindez ellentétes társadalmi fejlődésünk érdekeivel. Ha viszont mindennek nincs objektív, a

társadalom irányzatainak megfelelő forrása és a jelenség mégis létezik, meg kell vizsgálnunk, hogy melyek a hibás jelenségekhez vezető tényezők.

Nincsenek társadalmi jelenségek, amelyeknek ne lenne valamiféle társadalmi forrása. Két ilyen forrást látok: Az egyik — és megítélesem szerint itt állami intézkedésekre van szükség — a *bürokrácia és a velejáró hatásköri mánia*. Azt értem ezen, hogy az elvi megközelítés minden tisztázottsága ellenére a szakkönyvtárügy és a tájékoztatásügy irányító és végrehajtó szervei éveken át egymás „felülmúlására” törekedtek, de nem a munkában és az eredményekben, hanem a hatáskör, az irányító íróasztalok megszállottjaiként. Mellékesen: Vajon hol van ülésünkről a szakmai tájékoztatásért felelős állami szerv vagy az ilyen állami szervek képviselője vagy képviselői? Vagy nem hívták meg őket — és ez hiba volna —, vagy meghívták, de nem jöttek el, és ez nem kisebb hiba. Nem a bűnbakot akarom keresni, csupán a jelenségre mutatok rá, amely jelenség apró tünetként ismét csak az említett bürokráciára és hatásköri mániára utal, mint az abszurd helyzet forrására.

A másik ilyen hiányosság a *diletantizmus*. Lehet, hogy merészebb hangot ütök meg, de hadd mondjam el, hogy sohasem a felhasználóhoz közelálló, gyakorlati tájékoztató munkát végző embereknek van olyan problémájuk, hogy ők — miközben munkájukat végzik és kiszolgálják a felhasználót — éppen tájékoztatóként vagy éppen könyvtárosként járnak-e el. *Nem a tájékoztatók és nem is a könyvtárosok, de nem is a könyvtárügy, a szakirodalmi ellátás, a szakirodalmi tájékoztatás tényleges fejlesztői vitatják minden esetben, hogy mi a könyvtáré és mi a tájékoztatásé*. Akik ezt vitatják, azok a dilettánsok, akiknek semmi közük sincs sem könyvtárhoz, sem tájékoztatáshoz, vagy legalábbis a gyakorlati szakirodalmi tájékoztatási munkához, és akik ezt a *diletantizmusukat frázisokkal, „öntúlértékeléssel” igyekeznek leplezni*. Több jellegzetes kiszólásuk közül hadd idézzem most a tájékoztatásügyben többször hallott „vannak egyéb információk is, elvtársak” kiszólást. Értelmes ember nem vitatja, hogy vannak egyéb információk, tehát nem dokumentumokban rögzített, hanem informális, audio-vizuális stb. információk. Ezek azonban pontosan ugyanúgy determinálhatók, mint bármely más, dokumentumban rögzített információ. *Aki nagy általánosságban beszél róluk, és ezen az alapon tagadja bármilyen gyakorlati munkaterület illetékességét, az diletantizmusáról árulkodik*. Korántsem csak a tájékoztatási oldalról merül fel ilyen diletantizmus, hanem ugyanilyen mértékig a könyvtárügy vagy éppenséggel a „könyvtártudomány” oldaláról.

E két indítóokot érzem tehát a jelenlegi helyzet forrásának. Ez azonban nem változtat azon, hogy a tarthatatlan koordinálatlanságon és szembenálláson — még ha a helyzet javult is már az eddigiekben — végképpen és gyökeresen segíteni kell, intézkedésekkel és főleg *egészséges szakmai közszellemmel*.

Felszólalásom másik kérdése a *szakirodalmi tájékoztatás funkció-változása*. Ennek van már nyoma a külföldi szakirodalomban is, meggyőződésem szerint azonban ott sem kellő súllyal és kellő erővel. Nevezetesen sokan utaltak már a tájékoztatási kiadvány-dömpingre, a dokumentáció-dömpingre. 1964-ben egy publikációmban magam is amellett foglaltam állást, hogy a szakirodalmi áradat, mint probléma a múlté, de nem azért, mert megoldódott, hanem mert helyébe tettük a dokumentációs áradatot, amelyben ugyanúgy megfullad a felhasználó, mint annak idején megfulladt a szakirodalmi áradatban. Ez a dokumentációs áradat részben bizonyára hibáinkból, a szakirodalmi tájékoztatási tevékenység koordinálatlanságából és az ésszerű kooperáció hiányából is következik. Ettől függetlenül azonban ez a jelenség objektív okokra is visszavezethető és mint ilyen, továbbra is folytatódni fog, mivel következik magából a szakirodalmi áradatból, az önmagukban helyes feldolgozó módszerek sokféleségéből és a tájékoztatás intézmény-rendszeréből. Ez a megállapítás különösen a jeladó típusú tájékoztatásra vonatkozik, a fogalom bő értelmezésével, tehát a referáló tájékoztatásig bezárólag.

Itt olyan ténnyel állunk szemben, amelyet nem lehet ostromozni, hanem tudomásul kell venni. De akkor hol a megoldás? Csak néhány dologra utalnék. Miben áll a jeladó tájékoztatás funkciójának változása? Ez a funkció-változás elsősorban a központi, jeladó jellegű szakirodalmi tájékoztatás kiadványaira és szolgáltatásaira vonatkozóan igaz, vagyis arra nézve, amit Kondor elvtársnő vitaindítója nyilvános szakirodalmi tájékoztatásnak nevezett. Ez a fogalom ugyan kevésbé ismert; a nyilvánosság vagy nem nyilvánosság könyvtári típusú fogalom, de végül is elfogadhatjuk mint a központi vagy ágazati, tehát nem helyi jellegű szakirodalmi tájékoztatás jelzőjét is.

A funkció változása annak a ténynek a következménye, hogy *képtelenek vagyunk a jeladó tájékoztatás eszközeivel — ez persze csak tendenciájában igaz — a felhasználót közvetlenül kiszolgálni*. A jeladó tájékoztatás ugyanis — néhány esettől eltekintve — túl sok ballasztot hordoz, aminek szelektálására a felhasználót kellene rákényszerítenünk, továbbá a jeladó tájékoztatás módszereinek egyébként örvendetes

fejlődése olyan tájékoztatói szakismeretet és forrásismeretet tételezne fel a felhasználó részéről, amellyel nem rendelkezik.

Mindez azt jelenti, hogy *rendkívüli mértékben megnövekedett a helyi információs szervek* — tájékoztató irodák, szakkönyvtárak, dokumentációs megbízottak stb. — szerepe, és — legalábbis a jeladó tájékoztatás vonatkozásában — ezek váltak a központi kiadványok és szolgáltatások döntő partnereivé. A fő funkció e tájékoztatói tevékenységben ezeknek a helyi információs szerveknek, „vizonteladóknak”, helyesebben: továbbfeldolgozóknak olyan teljes és olyan feltártságú „nyersanyaggal” való ellátása, amelynek felhasználásával kiszolgálhatják felhasználóikat.

Mindez azt jelentené, hogy a továbbiakban csak a helyi szervekre hárulnak nagy feladatok? Ellenkezőleg. Éppen e funkció jelenti a központi feladatok megnövekedését a jeladó tájékoztatás nyersanyagának teljesebbé és „emészthetőbbé” tételével, amit nagyon gondos igénykutatások, sőt nem is igénykutatások, hanem a felhasználók ízlésének vizsgálatával egybekötött szükséglet-kutatások alapján kell megvalósítani; jelenti a nem jeladó típusú, eredetit pótló és közvetlenül a felhasználónak szánt tájékoztatás erőteljes fejlesztésének szükségességét; a központi szervek módszertani és szervező munkájával szemben a helyi információs szervek részéről megnyilvánuló hatalmas objektív igényt, és végül, de nyomatékosan hangsúlyozva, a *tájékoztatói kádereképzés iránti igények növekedését*, az itt fennálló helyzet gyökeres megváltoztatásának szükségességét.

ZAGYVA IMRE

A MINISZTERTANÁCS TANÁCSI HIVATALÁNAK MUNKATÁRSA

AZ ÁGAZATI MŰVELŐDÉSPOLITIKA IRÁNYÍTÁSÁÉRT EGYÜTT VAGYUNK FELELŐEK

Mondanivalómat egyrészt a kiküldött anyagra támaszkodva, másfelől pedig a közben szerzett információkra alapozva mondom el. Előljáróban még egy megjegyzést tennék: az államigazgatási reformmal kapcsolatos párt- és kormányhatározatok egy része már egyenes direktívát adott ahhoz, hogyan rendeződjék az irányítás tartalma, stílusa és struktúrája, másfelől még kimunkálás alatt állnak nagyon lényeges dokumentumok, így a tanácstörvény, a tanácsrendszer különböző szintjeinek struktúrája is. Nem lehet tehát a dolgok teljességében megvilágítani az irányítás problémáit, csupán jelezni lehet ezeket. Elképzeléseket lehet elmondani, amely elképzelések valóra váltása azonban különböző lehet.

Most az irányító láncról szeretnék néhány szót szólni. Néhány évvel ezelőtt kormányhatározat jelent meg, amelynek az a lényege, hogy megszűnt a szakigazgatási szervek kettős alárendeltsége, mindenütt a végrehajtó bizottság felelős közvetlenül a szakigazgatási szervek tevékenységéért, a végrehajtó bizottság felelős közvetlenül az ágazati politika érvényesüléséért és az ágazati politika végrehajtásáért. Ez óriási horderejű változás, amelynek jelentőségét ma még nem látjuk kellőképpen, nincs elég tapasztalatunk ahhoz, hogy ítéletet alkothassunk róla. Azt azonban el kell mondanom, hogy a végrehajtó bizottságoknak ehhez az óriási felelősséghez nagyon pontos információkra van szükségük. Precíz információk, őszinte információk, statisztikailag is helyes információk nélkül soha ne várjuk a végrehajtó bizottságoktól, hogy helyes határozatot hozzanak.

Az elmúlt idők egyik legnagyobb fogyatékosága és a jelen helyzet legnagyobb problémája az, hogy a végrehajtó bizottságok nem kapnak elég mély, szakmailag elég pontos, társadalompolitikailag eléggé igaz információkat, ezért olyan határozatok születnek, amelyek a fejlődést nem tudják kellő hatékonysággal és gyorsasággal előre lendíteni.

Mi tehát a feladat? Az, hogy a végrehajtó bizottságot reálisan, pontosan, időről-időre úgy informáljuk, hogy mint általános hatókörű szerv, képes legyen az adott ágazatra vonatkozóan helyes határozatok hozatalára. Ehhez pedig igen erős szakapparátus szükséges! A szakapparátus minőségéről óriási vitát lehetne indítani. De nem az a feladatunk, hogy vég nélkül vitakozzunk ezen, hanem az, hogy a főhatóságokkal, a végrehajtó bizottságokkal karöltve — beleértve az intézmények szakembereit is — megtaláljuk az apparátus minőségi javításának lehetséges útjait. Csak jól működő, jól felkészült, nem szűklátókörű és nem szemellenzős szakigazgatás ké-

pes annak a két nagy funkciónak az ellátására, amelyet úgy hívnak, hogy a végrehajtó bizottságok tájékoztatása, illetve: *az alulról jövő információk szintézisbe hozatala*.

És azt hiszem, itt van a legnagyobb probléma. A szak-apparátusok még mindig nem tanultak meg kellőképpen szintézist alkotni. Nem képes a szak-apparátus a helyes szintézisalkotásra, ha az általa irányított intézmények — és legfőképpen most a vezető módszertani központokra gondolok — nem segítik a reális információ kialakításában.

Itt valaki két megjegyzést tett. Az egyik az, hogy hatásköri mánia, a másik, hogy együttműködés. Tulajdonképpen itt karakterről és munkastílusról van szó. Azt hiszem, a legközvetlenebb idők közvetlen feladata, hogy *felülvizsgáljuk eddigi karakterünket és eddigi munkastilusunkat*. És ne azt keressük az irányítás láncában, hogy mi választ el bennünket, hanem azt, hogy mi köthet össze bennünket. Mert hiszen a szak-apparátus is más karakter és az irányító intézmény is más karakter. Mindegyiknek megvan a maga karaktere.

Még korai arról beszélni, hogy végül is hogyan alakul az irányítás szervezeti rendje. A minisztérium most dolgozik rajta, s már beszélgettünk róla. Egy a lényeg: az irányításstruktúra úgy alakuljon, hogy annak a végén helyes információk szület-hessenek, hogy az a végrehajtó bizottság, amely felelős az ágazati politika végrehajtásáért, politikai és gazdasági szempontból egyaránt helyes határozatot hozhason. Attól a végrehajtó bizottságtól, amellyel nem közöljük, hogy *mi az adott ágazatban a valódi helyzet, soha nem várhatjuk el a helyes határozatokat*. Az a végrehajtó bizottság, amely nem láthat az ajtó mögé, nem tudja eldönteni, hogy a javasolt összeg sok-e, vagy kevés az adott cél megvalósításához. Márpedig az a célunk, hogy ne kevés összeget adjon, hanem inkább többet, de legalább annyit, amennyi a dolgok előreviteléhez szükséges.

Itt sok bíráló szó hangzott el — nagyon finoman — a tanácsok munkájáról. Bírálni lehetne vastagabb ceruzával is, de egy dolgot nem szabad figyelmen kívül hagyni: *az egész ágazati politika alakulásáért nemcsak a tanácsi vezetés felelős, hanem együtt vagyunk felelősek*: önök, szakemberek és mi, a tanácsi vezetés különböző posztjain dolgozók.

Megkockáztatom azt a kijelentést, hogy *nevelnünk kell egymást*: amikor a tanácsi vezetés világosan megmagyarázza, hogy neki az ágazatok sokaságával kell egyszerre operálnia, zongoráznia, akkor ezt nekünk tiszteletben kell tartanunk. Persze a tanácsi vezetésnek meg kell tanulnia az alap és a felépítmény kölcsönhatásának rendkívül fontos törvényét, és ha úgy látják a tisztelt elvtársak, hogy ezzel bizonyos végrehajtó bizottsági vezetők nincsenek tisztában, akkor szenvedélyesen meg kell magyarázni nekik.

Mi várható magasabb szinten a jövőben? Nagyon érdekes folyamatnak vagyunk szemtanúi: *a gazdasági önállósodás nagyszerű távlatot nyit a tanácsok előtt*. Már is vannak jelei ennek. Igaz, szomorú statisztika bizonyítja ma még az ellenkezőjét, de nekünk vannak már statisztikáink arra vonatkozólag is, hogy a nem termelő ágazatokra is elég szépen adakoznak a tanácsok. A gazdasági önállóság végre felszabadítja a tanácsokat attól a kötöttségtől, amelyet eddig a központ rájuk rakott. Még örvendesebb, hogy *a tanácsi vezetés nagyszerűen megfiatalodott*, és ez nagyon lényeges. A tanácsi, községi, városi vezetésben a mi rendszerünk szülőttei igen nagy száralékban vannak már képviselve és zömük érettségizett. Ennek következményeit most nem elemzem, mert az elvtársak világosan látják, hogy nagyszerű következményei lesznek. A tanácsvezetők tanácsakadémiai képzési helyén — a három tanácsakadémian — mindenütt ott van a nagyszerű könyvtár, amelyet egy falusi könyvtár típusa szerint rendeztek be. Ebbe a könyvtárba minden nap más-más tanácsi vezető ül be, hogy megtanulja a könyvtár szakmai csínját-bínját, azonkívül észrevétlenül magába szívja azt a szellemet, amelyet megkövetelünk a tanácsi vezetéstől. Egy-egy tanácsakadémiai tanfolyam végén ezek az emberek olyanok, mintha kicserélték volna őket. Egészen más távlatban képesek gondolkodni és egészen más módon, mint annak előtte, mielőtt a tanfolyamra mentek! Higgyék el: ez nagy sorsforduló, bár nem akarom túlbecsülni sem!

Még egy dolgot mondanék a felügyelet rendszerének kialakításáról. Mi azon a véleményen vagyunk, hogy *nem lehet egy kaptafára húzni a közművelődésen belüli felügyeleti rendszer struktúráját*. Nem akarjuk egy kaptafára húzni! Ez nemcsak apolitikus, antihumánus, hanem dilettáns lépés is lenne! Minden közművelődési ágazatnak megvan a sajátos öntörvényű élete. Ezeket a sajátosságokat az ellenőrző struktúra kialakításánál messzemenően figyelembe kell venni, sőt még a hagyományokat is! Az idők folyamán kialakult és helyesnek bizonyult strukturális elemeket is figyelembe kell venni.

A járás struktúrája alapján nem változik, a járási népművelési felügyelők megmaradnak — legalábbis az eddigi elképzelések annyira erősek, hogy nem valószínű ezek megváltoztatása —, de főként felügyeleti jellegű lesz munkájuk. *A jövőben a járásokban önálló művelődéspolitikát nem folytatnak.* A járási felügyelők a megye közvetlen politikai és szakmai irányításával ellenőrzik, hogy a községek, városok végrehajtsák-e azt a politikát, amelyet végre kell hajtaniuk. Talán ez a változás várható!

A következő kérdés: az intézmények hovatartozása. A városok minden bizonynyal megkapják azokat a járási intézményeket, amelyek a városi településeken vannak, tehát *az eddigi járási intézmények minden bizonnyal közvetlen városi irányítás alá kerülnek.* Őszintén megmondom, hogy ennek örülök. Azoknál a településeken, ahol község a járási székhely, ott minden bizonnyal *a község kapja a fenntartást és a működtetést, de a szakmai irányítás a megyétől jön.* Tehát az intézményekben folyó munka tartalmának meghatározója a megye lesz, és nem a község!

A következő kérdés: a gazdálkodás. Nincs olyan rendelkezés, amely azt írta volna elő, hogy 1971. január 1-től ezeknek az intézményeknek a költségvetését a községnél kell előirányozni. Szeretném megnyugtanni azokat, akik emiatt interviáltak, hogy nincs ilyen rendelkezés! Olyan rendelkezés van, hogy a megyéhez fel kell terjeszteni ezeket a tételeket, és *a végleges rendelkezés után osztják el a kereteket.* Tehát nincs olyan rendelkezés, hogy máris teljes decentralizálással menjen végbe a költségvetés szétosztása.

Teljesen egyetérték a Heves megyéből felszólalt Oroszné elvtársnővel. Én is torzulni látom a művelődéspolitikán belül az ismeretanyag-közlés arányait. A hétköznapi népművelés társadalmilag nélkülözhetetlen, de *kevésbé látványos anyaga igen sok helyen háttérbe szorul a látványos, de társadalmilag kevésbé hatásos ismeretanyag mögött.* Egy dolgot azonban el is kell ismernünk: a nagy népművelési rendezvényeknek nagy társadalom mozgósító és nevelő hatásuk van, ráadásul ezek a rendezvények már nem „steril” szórakozások és ivások, hanem egyre komplexebb jellegűek, a kulturálódási alkalmaknak egyre nagyszerűbb tényezői, bár — elismerem — *sokkal lelkiismeretesebben és gondosabban is lehetne ezeket megszervezni.* Ha rajtam múlna, bizony én csak akkor engednék teret az ilyeneknek, ha már megtanítottuk írni-olvasni népünk száz százalékát, ha könyvtáraink már jobb állapotban lennének, a könyvanyag jobb lenne, és ha művelődési otthonainkat fűthetnénk! Azután jöhetnének a nagyszerű rendezvények! De ezt nem mi döntjük el. Reméljük, visszhangra talál ez a megjegyzés!

Felülvizsgálódónak tartom azt az elképzelést, hogy mindenütt külön építsünk könyvtárat! Azon nem vitatkozom, hogy a nagy településeken könyvtárakat kell építeni, de mi értelme van annak, hogy egy kis- vagy középtelepülésen külön épüljön könyvtár? Nem tudom belátni annak hasznosságát, hogy valahol korszerűtlen kis könyvtár, korszerűtlen új művelődési ház, korszerűtlen új mozi épüljön fel! Nem is beszélve arról, hogy a komplex művelődésikombiná-épités óriási lehetőségeket rejt magában azzal, hogy *más ágazatok pénzét is megszerezzük.* Magyarán mondva: az OTP nagyon sok pénzt tud adni, a szakszervezet egyre több pénzt tud adni, s a szövetkezetek még több pénzt tudnak adni. Miért veszítsük el ezeket a milliókat amiatt, hogy mi mindenáron külön művelődési házat és külön könyvtárat akarunk? Azt hiszem, ez sem kultúrpolitikai, sem pedig gazdasági szempontból nem ésszerű.

Szeretném, ha a konferencia úgy foglalna állást: differenciáltan kell megvizsgálni, hol s milyen módon építsünk kulturális intézményeket, könyvtárakat.

Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkája elismeréséül *dr. Csapodi Csabánénak*, az Országos Széchényi Könyvtár kéziratár-vezetőjének a MUNKA ÉRDEMREND bronz fokozata kitüntetést adományozta.

A művelődésügyi miniszter eredményes munkája elismeréséül *dr. Pusztai Jánosnénak*, az Állami Gorkij Könyvtár csoportvezetőjének a SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT kitüntetést adományozta; a III. országos könyvtárügyi konferencia rendezésében végzett munkája elismeréséül *dr. Faragó Lászlónét*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjét, *dr. Podonyi András*t, az Országgyűlési Könyvtár igazgatóhelyettesét, *dr. Walleshausen Gyulát*, az Agrártudományi Egyetem Könyvtárának igazgatóhelyettesét; a 67. Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállítás „Művelődés falun” pavilonjának működtetésében és megrendezésében példamutatóan eredményes munkájáért *Billédi Ferencnét*, az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ főkönyvtárosát DICSÉRETBE N részesítette.

NÉLKÜLÖZHETETLEN A SZAKFELÜGYELET FEJLESZTÉSE

Tudom, hogy a rendezőség a mostani konferenciát munkagyűlés-jellegűnek szánta, s nem vár tőle olyan fajta látványos dolgokat, amilyeneket a falusi, illetve vidéki kulturális életben többen is megkritizáltak. Az a tény, hogy olyan ritkán van ilyen konferencia, magával hozza, hogy a résztvevők többségét kívánják, mint csupán egy munkaértekezleten részt venni, hanem azt kívánják, hogy igenis bizonyos *könyvtártörténeti jelentőségű*, ha úgy tesszük, látványos, tehát lényeges *eredményeket is lehessen elérni*, vagy az ilyenek eléréséért folytatott küzdelmet le-
nessen megindítani.

Amit mondanék, annak kettős műfaja van: részben munkaértekezlethez illő hozzászólás, részben pedig olyan aggodalomnak a szóvátétele és olyan javaslatoknak a megfogalmazása, amelyek legalább egy területen — az egyetemi könyvtárügyben — előbbre vihetik a könyvtárosok munkáját.

Hadd utaljak a tézistervezet függelékeire, amelyeket a vita során kicsit elhanyagoltunk. Amikor ezeket a szép statisztikai ábrákat nézzük, legalább olyan szorongás vehet erőt rajtunk, mint amilyen Sebestyén elvtársunk erővel vett, amikor végig-gondolta a könyvtárépítkezés helyzetét. Ezek a statisztikák nem is 1970-ig ábrázolják a helyzetet, hanem csak 1967—68-ig, s ez a görbe lefelé hanyatló tendenciát mutat. A tudományos és szakkönyvtárak olvasóforgalmában, a könyvbeszerzés területén lefelé hanyatló tendencia mutatkozik, és ha a statisztikát tovább vitték volna, ez a görbe még inkább lefelé tendált volna. A tézisek szövegében is olvasható, hogy a tudományos könyvbeszerzés részben a hazai könyvtárak növekedése folytán, de különösen a külföldi könyvtárak növekedése folytán bizony évről évre szűkebb lesz.

Amikor azt hangsúlyozzuk, hogy a könyvtárak szolgáltató intézmények és valóban információs szolgáltatásokat nyújtanak, akkor lassan kezdjük elfelejteni, hogy a könyvtárak tulajdonképpen mégiscsak a könyvek tárai, s elsősorban könyveket kell gyűjteni ahhoz, hogy a könyvtárak bármilyen funkciót is betölthessenek. Ha ezt a görbét nem sikerül visszaegyenésíteni, akkor a könyvtárak lassanként elvesztik értelmüket.

A másik jelenség, amelyre feltétlenül rá kell mutatni: az egyetemi könyvtárak épületbéli fejlesztése nem csupán térprobléma. Nemcsak arról van szó, hogy jobban elférjenek a könyvtárak! Amint Sebestyén elvtárs elmondotta, az országok egész sorában mintegy újra építették az egyetemi könyvtárakat. Ez nemcsak azért történt, mert nem férnek el a régi épületekben, hanem azért is, mert *megváltozott az egyetemi könyvtárak munkája* is. A korszerű egyetemi oktató munka nem engedheti meg, hogy olyan könyvtárak működjenek, ahol egy nagy teremben a hallgatóságnak csak igen kis százaléka fér el, és a könyvnyagynak csak igen kis részét helyezhetik el. Szabadpólcos rendszerű, nagy könyvtárakra van szükség, olyanokra, amelyek össze tudnak fonódni az egyetemi munkával. Telegdy-Kováts professzor úrtól hallottuk, hogy egy kutatónak a könyvekhez idővesztés nélkül kell hozzájutnia. A jelenlegi helyzetben az ember legfeljebb megszegei a kölcsönzés szabályait és tovább tartja magánál a könyveket. Ezt a könyvtárak részéről nem anomáliának kell tekinteni, hanem ebből le kell szűrni a szervezeti tanulságokat, hogy olyan könyvtárakat lehessen létrehozni, amelyek képesek a szakirodalomnak a kutatókhoz való eljuttatására.

Nem akarok előadást tartani a modern könyvtárról, hanem arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy mindezek a jelenségek számos ok miatt alakultak ki. Ezek között igen jelentősek a gazdasági természetű okok. Rendkívül jelentősek — és talán nem is tudjuk ezeket eléggé felmérni — a tudati természetű okok is. 1908-ban az értelmiség problémáiról gondolkodva így sóhajtott fel Jászi Oszkár: „Mi egy szegény ország nyomorult lakói vagyunk!” Ez a nem értelmiségiekre, a dolgozó népre még fokozottabb mértékben érvényes volt. Egészen nyilvánvaló, hogy egy szegény ország nyomorult lakói egyik napról a másikra, sőt egyik évtizedről a másikra sem lehetnek rendszeres könyvtárlátogatók, még az egyetemi tanárok sem! Nem minden egyetemi tanárnak van olyan irodalmi kultúrája, mint amilyenre a Telegdy-Kováts professzor úr hozzászólása alapján következtetünk, ellenkezőleg, őszintén megmondom, bennem a tanácselnökök könyvtári „beiskolázásával” kapcsolatban az jutott eszembe, hogy milyen jó lenne, ha egyszer valamilyen fejtágítás

keretében az egyetemi tanárok, rektorok szintén beülnének valamilyen könyvtárba. Nem hiszem ugyanis, hogy a tanácselnökök a legkisebb mértékben is kevésbé volnának könyvtárilag kultúraltabbak az egyetemi oktatóknál.

Ezzel kapcsolatban jól tudom, hogy minden irányú frontális támadásra szükség van, de kiemelném a megoldás útjai-módjai közül a *szakfelügyelet fejlesztését*. A tézistervezet is fontosnak tartja, hogy a szakfelügyelet tovább fejlődjék. Tudom, hogy az anekdotikus példák időtrablóak, de éreztetni akarom, hogy milyen mértékben volna szükség a szakfelügyelet igen erőteljes megerősítésére, ezért az egyetemi könyvtárak vonatkozásában hadd mondjak el egy-két ilyen példát. Az egyik: Héberger elvtárs mondta el, hogy a minisztériumnak az a valóban országos jellegű akciója, hogy a kooperációs körök létrehozásával segítse a gyűjtőkör fedezetlen területeinek a lefedését, milyen meg nem értéssel találkozott a Műegyetem vezetésére részéről. Elmondta, hogy az volt a reflexió, hogy az egyetemről ne várják, hogy országos problémák megoldásában, országos gyűjtőköri problémák rendezésében közreműködjék. Az ilyen egyetemi vezető nem gondolja át, hogy a *helyi és az országos problémák megoldását nem szabad* antidialektikusan *különválasztani*. Mert hiszen azzal, hogy az egyetemi könyvtár gyűjtőkörébe tartozó terület gyűjtését megerősítik, az egyetem oktató-, kutatómunkájának irodalmi ellátása is erősebb lesz. Ehhez hozzájárul a minisztérium is. A gondolatot azonban nem támogatták, hanem kijelentették, hogy ez nem feladata az egyetemnek.

Hasonló jelenséggel találkoztam én Debrecenben is. Mi köteles példányra jogosult könyvtár vagyunk, és nem is egyszer lötték már le egyetemi vezetők a könyvtár beruházását azzal a felkiáltással, hogy az egyetem nem fog gondoskodni a könyvtárról, gondoskodjék az Országos Könyvtári Központ, ez a már régen nem létező szervezet. (Egyébként régebben sem gondoskodott, mert nem volt könyvtárfenntartó szerv.) Vagy az elmúlt esztendőben hasonló példa volt a másfélmillióes beszerzési ügy: a kémiai beruházásokból rengeteg pénz visszamaradt, és nem tudtak vele mit csinálni, mert már rövid volt az elszámolási idő. A gazdasági szervek megkérdezték, hogy mi nem tudnánk-e valahogyan elvásárolni. Ha áthajtuk két-három hónap alatt a dolgot, akkor most lehet valami drágábbat is vásárolni. Áthajtottuk a beszerzést és már a repülőgépen volt a gép, amikor összehívtak egy tanácsulást. Amikor az megtudta, hogy a xerox beszerzése napirenden van, én letolást kaptam, hogy miért vásárolunk ilyesmit, inkább menjen vissza a pénz az államkasszába, mert hiszen inkább műszert kellett volna vásárolni. Elrendelték a megrendelés visszavonását, de a xerox szerencsére már a repülőgépen volt, és így mégiscsak befutott. Azóta már 300 000 másolatot készített ez a xerox-automata és a *kutatók nem tudják elképzelni nélküle a munkájukat*.

Azért mondtam ezt el, mert mindig arra szoktak hivatkozni, különösen az új gazdaságirányítási rendszer bevezetése után, hogy „harcolja ki magának a könyvtár”, „kedveltesse meg a szolgáltatásait a feletteseivel”. majd akkor megértik és lesz minden. Mi harcolunk is, bár nem ez lenne a feladatunk, hiszen a könyvtáros más típusú feladatokra készül fel, de *szükségből vállalja a harcot is*. Ilyen feltételek mellett azonban nem megy.

Még egy dolgot, amelyre a szakfelügyelet megerősítésében keresném az orvoslást. Nemcsak azt nem tudhatja jó néhány felügyeleti szerv, még az egyetem vezetésére sem, hogy mennyi pénz kell a könyvbeszerzésre, s milyen technikai felszerelésre van szükség, továbbá, hogy milyen típusú szabadpolcos olvasóterem lenne az, amely több olvasót vonzana a jelenleginél, de azt sem tudja tulajdonképpen, hogy a *könyvtárosok, akik ott vannak, vajon jól, vagy rosszul dolgoznak-e*. Helyes, hogy létrehoztunk egy kémiai szakkönyvtárat, mellette a tanári szobabeli kis kézikönyvtárak rendszerével, vagy nem helyes; nincsenek szakmai normatívák, amelyek alapján a könyvtárosok munkáját megítélhetnék. Az igazgató esetleg jutalmazhat, vagy dicsérhet könyvtárosokat a könyvtáron belül, de arra nem számíthat, hogy *reálisan értékelik a munkáját az egyetemen, vagy az egész könyvtárét is*. Elég jól látom azt a nagy hozzáértést, tényleg lelkiismeretes munkát, amelyet a Művelődésügyi Minisztérium könyvtárosztálya végez, de azt is látom, hogy *egyetemi főosztályunk semmilyen mértékben nem foglalkozik könyvtárakkal*, és hiába dolgozik egy szakfelügyeleti osztály akárhogy, akármilyen színvonalasan, ha ennek a gyakorlatban való átvitеле nem lehetséges. Ma ugyan a minisztériumon belül sem lehetséges, hogy a könyvtárpolitikát valamelyik egyetemi főosztály átvegye. Nem tudok tehát semmilyen szervezeti javaslatot adni erre vonatkozólag. Lehet, hogy a *minisztériumon belül is „harcolni kellene”*, és talán akkor ez is megoldódna.

Huszonöt éves könyvtárosi pályámon az MM egyetemi főosztálya egyszer sem kérdezett meg bennünket semmiről sem, s talán akkor mégiscsak megkérdezne egyszer valamikor, ha ez sikerrel járna.

A másik dolog: a szakfelügyeletnek most már nem az alapvető szakmai kérdé-

sekben kell a segítséget megadnia, a könyvtárosok jól tudják már, hogyan kell dolgozni. A könyvtárosi alpműveltség eléggé elfogadott ahhoz, hogy már *nem kis dolgokban kell bennünket szakfelügyelni, hanem nagy dolgokban*, például abban, hogy a gyűjtő tevékenysége milyen egy könyvtárnak.

Az egyetemi könyvtárak igazgatói rendszeresen összejönnek, és bizonyos mértékig ez az összejövetel helyettesíti a szakfelügyeletet. Ott bírálatot, szakmai tanácsokat adunk egymásnak, de ez alapján véve belterjes dolog, csak a kooperációs készség az alapja, s felfelé nem is lehet olyan hitele az így született megállapításoknak, mint a hivatalos szakfelügyeleti megállapításoknak. Javaslom tehát, hogy a *minisztérium* a meghíváson túlmenően *elevenítse fel a szakmai bizottsági felülvizsgálatok régi rendszerét*. A modern közigazgatású országokban rendszeres az ilyen. Nálunk ez a jó kezdeményezés valahogyan elhalt a könyvtárügyben. Kérem, a minisztérium tűzze napirendre felelevenítését, és akkor talán elérhetjük azt, hogy részben maga a minisztérium, de részben a közvetlen *fenntartó szerv is szakértő tájékozódás alapján tudja megítélni*, jól dolgozik-e a könyvtár vagy rosszul. Másrészt így maga a könyvtár is tudná magát mihez mérni, és olyan tanácsokat kaphatna, amelyeket egy tudományos szintű könyvtár metodikai segítségként adhatna a munkájához.

KERTÉSZ GYULÁNE

A DERRECENI VÁROSI KÖNYVTÁR IGAZGATÓJA

A KÖNYVTÁRELLÁTÓ JAVÍTSA MEG SZOLGÁLTATÁSAIT!

Az Állami Könyvterjesztő Vállalat, illetve a Könyvtárellátó szolgáltatásaiban jelentkező negatívumok kisebb-nagyobb mértékben az ország valamennyi könyvtárát érintik. De a hiányosságok legerősebben a közművelődési könyvtáraknál csapódnak le. Jelenleg nincs meg a kellő személyi feltétele és a megfelelő anyagi fedezete annak, hogy könyvvállományunkat jól tudjuk kialakítani. Ha azonban a tanácsok megteremtik az állományfejlesztés anyagi alapját, a lakosság könyvellátása még ilyen helyeken sem kielégítő a Könyvtárellátó szolgáltatásainak hiányai és többhónapos késedelmei miatt.

A könyvtárak sokszor elégtelen személyi ellátottsága és a kezdő, vagy esetleg szakképzetlen könyvtárosok segítése érdekében határozottabb, *erőteljesebb központi irányításra* lenne szükség. Az 1952-ben létrehozott Könyvtárellátó jelenlegi formájában nem tud lépést tartani a könyvtárak igényeivel. *Szolgáltatásait bővíteni kell*. Hogy

csak néhányat mondjak: hanglemezek, propagandaanyag árusítással! A több éve hanyatlást mutató állapotokból azt a következtetést kell levonnunk, hogy az Állami Könyvterjesztő Vállalatnak közel sem olyan érdeke a könyvtárak kívánságainak, rendeléseinek teljesítése, mint ahogyan azt a közművelődési intézmények igényei megkivánnák. Az évek óta folyó tárgyalások, *a viharos hangulatú cikkek egymást követik* annak halvány jele nélkül, hogy valamiféle kedvező változás történék.

Mi a legkomolyabban foglalkozunk azzal a gondolattal, hogy 1971-től kezdve a csaknem 500 000 forintot keretünket már nem a Könyvterjesztő Vállalatnál költjük le, hanem a Művelt Nép Könyvterjesztőnél, amely szakképzett embereinek segítségével a feldolgozás, cédula-szorszítás gondjait is leveszi vállunkról. Tudomásom szerint más könyvtárak is foglalkoznak hasonló tervekkel. Pedig *nem ez lenne a végleges megoldás*, hanem az, hogy egy önálló, jól ellátott, széles körű szolgáltatásokat nyújtó Könyvtárellátó működjék. A tömegkommunikációs eszközök, a könyvesboltok propagandája az olvasók figyelmét egyre jobban felhívja az újabb művekre, és az olvasók a megjelent könyveket még gyorsabban szeretnék megszerezni. A késés miatt időnként elhagyják könyvtárainkat és elidegenednek tőlünk.

A könyvtárak legnehezebb munkaterülete az olvasószolgálati munka. Megnehezítjük az olvasószolgálati munkában dolgozó könyvtárosok helyzetét, hiszen ők vannak közvetlenül kapcsolatban az olvasókkal, s az új könyveket sürgető reklamációk közvetlenül hozzájuk érkeznek. Hogyan lehet így gyűjteményeket kialakítani? Még nem fordult elő, hogy a Könyvterjesztő Vállalat elnézésünket kérte volna egy-egy könyv kihúzásáért a rendelőjegyzékből, vagy hogy a raktárról teljesítette volna kérésünket. Pedig, hogy marad könyv raktáron, azt a készlet-tájékoztatókból és az aján-

dékkönyvek listájából is tapasztaljuk. Előfordul, hogy olyant ajánlanak fel, amit nem kaptunk meg korábban! A könyvtárban beszerzett könyvek százak és ezrek birtokába kerülnek, mégsem látjuk azt, hogy az Állami Könyvtérjesztő Vállalat a *Könyvtárellátó szolgáltatásait a mi igényeink figyelembevételével* szervezné meg és szélesítené.

Még két — egymással összefüggő — témáról szeretnék szólni. Úgy érzem, az utóbbi években nem elég világos az, hogy a közművelődési könyvtáraknak, azaz az általános nyilvános könyvtáraknak mi az alapfunkciójuk. Ennek tünetei a kettős irányítás megszűnése óta tapasztalhatók. A tanácsok sok helyen nincsenek tisztában azzal, hogy könyvtáraink fő feladata a lakosság ellátása érdekében a kölcsönzés, a helyben olvasás biztosítása és a tájékoztatás. Csatlakozom Varga Béla felszólalásához; ugyanis nálunk is hasonlóak a tapasztalatok. A könyvtár munkáját elsősorban ne rendezvényein keresztül mérjék le! Ezek csupán a fő feladat ellátásához jelentsenek szakmailag, műfajilag új színt. Alig hallunk szót az értékelésekben arról, hogy többezres, sőt tizezren felüli olvasótábort látunk el, s az olvasókkal rendszeres kapcsolatot tartunk. Ha állományunk és könyvtárosaink jók, ez a kapcsolat nem is lebecsülendő. Nem hiszem, hogy bárki is azzal vádolhatná a könyvtárosokat, hogy ők megcsontosodott, merev, konzervatív emberek és nem élnek eléggé az új lehetőségekkel. Könyvtáraink munkája, szélesebb tevékenysége nem ezt bizonyítja.

Energiánkat, lehetőségeinket azonban nagyon is koncentrálni kell, hogy fő feladatainkat jól láthassuk el, de érzésem szerint jogosan kell tiltakoznunk az ellen, hogy tanyai klubokat működtessünk, tanyai népművelési körzeteket irányítsunk. Márpedig ez történik a mi esetünkben is! Nem volna szabad a tanácsoknak ennyire a saját elképzeléseik szerint módosítaniuk funkcióinkat! Úgy érzem, *szükség van a közművelődési könyvtár alapfunkciójának meghatározására*, és javaslom, hogy ezt vegyük be a határozati javaslatokba.

Röviden beszélnék még a városok könyvtári ellátásáról, ugyancsak a szakirányításban tapasztalt negatívumokkal kapcsolatban. A városi könyvtár fejlesztési terve nincs szinkronban az alapelvekkel. Ne csodálkozzunk azon, ha egy százötvenezer lakosú város, mint amilyen Debrecen, könyvtártelepítési terve *kizárólag klubkönyvtárakat* tartalmaz, noha a tíz-tizenötezer, sőt húszezer lakosú új lakótelepek esetében is már könyvtárra lenne szükség! Jobban, határozottabban kell ezeket a követelményeket megfogalmazni és rendeltéként való megjelentetésüket sürgetni.

A tanácsok elképzeléseit jó irányba lehetne terelni, úgy egészséges, jó könyvtárhálózat jöjjön létre. Zagyva elvtársnak igaza van: neveljük egymást! Neveljük is viharos és baráti beszélgetések alkalmával egyaránt! Van azonban egy tény: ha elképzeléseink ellenére a tanács kiad egy utasítást, nekünk ahhoz kell tartanunk magunkat.

MAGYARI MIHÁLY

A HAZAFIAS NÉPFRONT ORSZÁGOS TANÁCSÁNAK MUNKATÁRSA

A FELÉPÜLŐ ISKOLÁKBÓL NEM MARADHAT KI A KÖNYVTÁR

Amint a konferencián résztvevők előtt ismeretes, a Magyar Nők Országos Tanácsa, a Szövetkezetek Országos Szövetsége és a Hazafias Népfront Országos Tanácsa 1961-ben meghirdette a könyvbarát-mozgalmat azzal a céllal, hogy az olvasást társadalmi ügyvé tegye hazánkban. A művelődésügyi szervek értékelése szerint hasznosabb volt ez a mozgalom mint a korábbiak.

A könyvbarát-mozgalom helyi szervei a könyvbarát bizottságok voltak. Szeretnék néhány mondatban tájékoztatást adni a könyvbarát bizottságok tevékenységéről az „Olvasó népért” mozgalom elindulása óta eltelt időszakban. Szinte minden megyében újjáalakult a könyvbarát bizottság, és új területei alakultak ki a munkának. Somogy megye néhány községében a gazdasági és társadalmi erők sikeres összefogásával könyvbarát-házakat hoztak létre. Szabolcs megyében a megyei könyvbarát bizottság javaslatára és támogatásával a tanárképző fő-

iskola magyar szakos hallgatói ősszel és a tél folyamán a tanyavilágot látogatják, ahol ismeretterjesztő előadásokat rendeznek. Bács megyében a népfront közreműkö-

désével tanácskozást rendeztek „Könyvtár és honismeret” címmel. A Komárom megyei országgyűlési képviselőcsoport a megyei könyvtárban tartott ülésen foglalkozott a könyvtárak helyzetével.

A Hazafias Népfront az Olvasó népert mozgalomba elsősorban azt a fajta tevékenységet szeretné átmenteni, amelyre a párt X. kongresszusa is utalt, nevezetesen a község- és várospolitikai tevékenységük során *a tanácsok számoljanak a könyvtárral, mint a tudatformálás és ismeretszerzés egyik legalapvetőbb intézményével.*

Nagyon fontosnak tartjuk növelni a könyvtárosok társadalmi szerepét és megbecsülését. Azon munkálkodunk, hogy minél több könyvtáros váljék közéleti emberre, hogy minél többen legyenek tanácsstagok, népfront bizottsági tagok, választott testületek tagjai, mint a Népfront elnökségek mellett működő város-, községpolitikai bizottságok tagjai, hogy igazán tudják érvényesíteni és képviselni a könyvtárak érdekeit.

Fontos tevékenységünknek tartjuk az olvasás propagálását. Támogatunk és segítünk minden olyan akciót, tevékenységet, amely *az olvasás népszerűsítését* szolgálja.

Egyetértünk a könyvtárosokkal abban is, hogy *alapfeladat az ifjúság megnyerése*: a fiatalokkal úgy kell megszerettetni a könyvet, hogy az életszükségletükké váljék. Olyan közhangulatot szeretnénk teremteni, amelyben *a felépülő új iskolákból nem maradhat ki a könyvtár.* Nem nevezhető ma már korszerű intézménynek az az iskola, amelyben nincs könyvtár. Nevelőink tudják, hogy a könyvek használata minden tantárgy eredményesebb elsajátítását szolgálja. A könyvvel való munkálkodást sem lehet érzelmi telítettség nélkül végezni, és azt is tudják, hogy a sok egyéb szempont mellett az érzelmi nevelésnek szintén kitűnő eszköze a könyv.

Sok ezer bizottsági tagunk és aktivistánk útján olyan közhangulatot kívánunk teremteni, hogy ne folyjék le egyetlen tanácskozás sem, ahol ne lenne szó az olvasás fontosságáról, és olyan szemlélet alakuljon ki az országban, amely szerint *enni kell, olvasni muszáj.*

A felsorolt feladatok megoldására növekszik azoknak az aktivistáinknak a tábora, akik segíthetik ezt a folyamatot, amelynek eredményeképpen a könyvtárügy megfelelhet a reá váró feladatoknak. És azoké, akik sokat tesznek annak érdekében, hogy az olvasás, a könyv, a könyvtárak elfoglalják a társadalom tudatában fontosságuknál fogva őket méltán megillető helyet. Társadalmunknak megvan az akarata és lehetősége arra, hogy biztosítsa a tagjainak művelődéséhez szükséges feltételeket, de úgy látszik, hogy ezekkel a feltételekkel az elkövetkező esztendőkből ésszerűbben kell élni.

HARASZTHY GYULA

AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR FŐSZTÁLYVEZETŐJE

KIÉPÍTJÜK A HUNGARICA INFORMÁCIÓK TELJES RENDSZERÉT

Érzelmi telítettség nélkül is el lehet mondani, hogy az itt összegyűlt könyvtáros társadalomnak és mindenkinek, aki a könyvekkel, az információval foglalkozik, szívügye a hungarica bibliográfia ügye. Erről az elmúlt két évtizedben többször is beszéltünk, irtunk, s gondolom, nagyon szép határozatokat is hoztunk. Sajnos, valóság nem lett belőlük. Több ok miatt, ezekre nem akarok kitérni. Elég annyi, hogy maga a téma hosszú időn át tabu volt, nem volt szabad róla beszélni. De túl vagyunk ezen a korszakon, s a külföldön élő magyarság magyar nyelvű dokumentumainak feltárásáról, a magyar vonatkozású művek feltárásáról mindnyájunk informáltsága, közéleti informáltságunk, tájékoztatásunk érdekében ma már nemcsak beszélnünk kell, hanem tennünk is kell érte valamit. Nagyon jól tudjuk azt, hogy a szomszédos szocialista országokban több mint hárommillió, nyugaton másfélmillió magyar él, illetőleg használja az anyanyelvet és vallja

magát magyarnak. Könyvek, folyóiratok, cikkek ezrei jelennek meg magyar nyelven, vagy magyar vonatkozásban. Egyik ilyen, másik olyan előjellel, tény azonban, hogy tudomást kell vennünk róla: tudománynak, kutatónak, közéletnek — tehát mindenkinek, akinek fontos ez a tájékozottság és fontos tudományának vagy ismereteinek bővítése.

Aztán jöttek a hatvanas években a szövetségesek. Utalok az írókra, az Írószövetség szakosztályainak üléseire, ahol értekezletek során informálódtak arról, amit a határon túli magyarság vezető szellemi személyiségei — írók — megfogalmaztak, hogy tudniillik kettős érdekeltég forog fenn. Az egyik érdekeltég annak az országnak az érdekeltége, ahol ezek a magyarok mint igen jó állampolgárok élnek, alkotnak, hatnak, magyar nyelven írnak, magyarul beszélnek. Abban a társadalomban élnek, tehát annak a társadalomnak a valóságát kell közvetíteniük a világ számára magyar nyelven.

A másik érdekeltég a miénk: A magyar nyelven kiadott, megírt dokumentumokat *ki más tartsa nyilván*, ki más próbálja szétsugározni, ha nem mi, itt Magyarországon? A nemzeti könyvtár főfeladata ezzel foglalkozni. Az elmúlt napokban a könyvtár vezető tanácsa lényeges határozatokat hozott, hogy a körülményekhez képest *teljes rendszerét építi ki a hungarica információknak*, a hungarica bibliográfiáknak. Az egész magyar könyvtáros társadalom támogatása is szükséges ehhez. Mi jelentkezünk kérésekkel, amelyeket csak az ő segítségükkel tudunk megoldani és a társadalmi szervekkel, szövetségekkel, kormányzervekkel együtt. (Utalok például a Magyarok Világszövetségére.) A nagyon szép, haladó előzmények után — gondoljunk Szabó Károlyra, Apponyi Sándorra — a hungarica bibliográfia korszerű, valóban szocialista formáit akarjuk kiépíteni.

Tízéves a debreceni városi könyvtárhálózat

Debrecen városa az ötvenes évek elejétől — mikor a Déri Múzeumban működő városi könyvtár állománya a megyei könyvtárhoz került — mintegy 10 évig nem tartott fenn közművelődési könyvtárt. Mivel az idő megmutatta, hogy a város művelődési életéből hiányzik a saját fenntartású könyvtár, ezért a városi tanács 1961-től kifejlesztette könyvtárhálózatát. Az intézményhálózat 10 éves működését januárban ünnepelték meg a debreceni könyvtárosok.

Az összejövetelen *Tar Károly* népművelési csoportvezető megállapította, hogy egyetlen debreceni intézmény sem futott be olyan nagy utat, mint a városi könyvtár. 36 szolgáltatási egysége van, s állománya túllépte a 100 000 kötetet. Munkája számottevő, hatása mérhető. A jövőben már csak az igényeknek megfelelő, korszerű egységeket szabad szervezni.

A 10 éves fennállását ünneplő Debreceni Városi Könyvtárban Ördög László, a városi tanács vb-elnökhelyettese köszöntötte a könyvtár dolgozóit (Zoltai Károly felv.)

Kertész Gyuláné könyvtárigazgató beszámolt a könyvtár életéről. A megyei, a városi és a szakszervezeti könyvtárak között célszerű feladatmegosztást alakítottak ki. 1961-ben azt írta a *Könyvtáros*, hogy a Nyil utcai fiók a legszebb és legnagyobb könyvtára a hálózatnak. Ma ez a könyvtár a legkisebb. Nagy jelentőségű volt a központ és a gyermekkönyvtár megfelelő elhelyezése, bár az is igaz, hogy Debrecenben egyetlen új könyvtáreépület sem készült az elmúlt 25 évben, mindenütt régi épületet alakítottak át. A városi hálózatban 11 000-nél több olvasó 300 000 kötetet kölcsönzött az elmúlt évben. Elsősorban a megfelelő választékú 4 nagyobb könyvtárban volt fejlődés. Összesen 70 munkatársat foglalkoztatnak, közülük 32 főfoglalkozású, 19 részfoglalkozású és 19 tanyai tiszteletdíjas könyvtáros. A tanyákat két gépkocsi segítségével látják el. Könyvtáraik csinosak, izlésesek, de — sajnos — kicsik. Sok a lelkes, fiatal könyvtárosuk, igen jó a hálózatban a munkatársi közszellem. De akadnak régi könyvtárosok is, így *Florhidy Tiborné* 47 éve végez könyvtári munkát, *Ér Lajosné* pedig kezdettől, 11 éve van a városi hálózat szolgálatában.

Ördög László, a városi tanács elnökhelyettese elismerését fejezte ki s bejelentette, hogy a városi tanács a jubileum alkalmából 30 könyvtárost részesít fizetés-emelésben, s az egy főre jutó béremelkedés havi átlaga meghaladja a 200 forintot. *Verseghy György*, a Művelődésügyi Minisztérium, *Arató Attila* pedig a megyei könyvtár nevében fejezte ki jókívánságait, utóbbi a következő 10 évben egy új megyei könyvtár és három nagy kerületi könyvtár építését kívánta Debrecennek.

Eötvös József és a magyar könyvtárügy

„Életem minden tehetségét arra szántam s arra szánom, hogy a magyar nemzetet műveltség tekintetében is oda állítva lássam, a hol annak állnia kell...” — jelentette ki Eötvös József 1870. február 17-én, képviselőházi beszédében. Szavainak igazságát élete, szerteágazó tevékenysége bizonyította. Íróként, publicistaként, a különböző egyesületek, tudományos társaságok és az akadémia élén, a vallás- és közoktatásügyi miniszteri székben egyaránt arra törekedett, hogy elősegítse hazánkban a korszerű, európai színvonalú kulturális élet megteremtését, megalapozását. Legnagyobb alkotása az általános tankötelezettséget előíró népoktatási törvény, de sokat foglalkozott az egyetemek, középiskolák reformjával, szívügyének tekintette a természet- és műszaki tudományok fejlődését, a művészeti élet fellendülését, a múzeumok bővítését, lépéseket tett a népművelés érdekében és támogatójára talált benne a kibontakozó sportmozgalom is. A polgári liberalizmus szellemében fogant művelődéspolitikai munkásságának szerves részét alkották a közkönyvtárakat érintő elképzelései, intézkedései is. *Abból a felismerésből indult ki, hogy a könyvtárak az oktatással megegyező célt szolgálnak: a nép műveltségi színvonalának emelését, a tudományos és technikai haladást. Éppen ezért a magyar könyvtárügy fejlesztését fontos állami feladatnak tartotta, s mint miniszter — 1848-ban és még inkább 1867 után — sokat is tett ennek érdekében.*

Az Egyetemi Könyvtár fejlesztése

Első minisztersége nem tartott sokáig, s ráadásul a vallási és tanügyi kérdések sürgető volta miatt alig maradt ideje egyéb problémák felvetésére, megoldására. Pedig a könyvtárügy reformjára vonatkozóan is voltak elgondolásai. Főleg az egyetemi és főiskolai könyvtárakkal törődött, összhangban felsőoktatással kapcsolatos terveivel. Különös gondot fordított az *Egyetemi Könyvtár* fejlesztésére, mondván: ez feltétele a pesti egyetem színvonalasabbá tételének. Véleménye szerint az intézménynek a tudományos feladatok ellátásán kívül — pontosabban azzal azonos mértékben — az egyetemi oktatást, a tanárképzést is szolgálnia kell, az addiginál jóval fokozottabban. Ekkor foglalta írásba a tanszéki könyvtárak szükségességét, majd az egyik professzor hagyatékából alakult orvoskari könyvtárnak próbált megfelelő elhelyezést biztosítani. Az egyetemről és az egyetemi könyvtárról törvényjavaslatot is készített. A király nem hagyta jóvá, de a javaslat „A magyar egyetem alapszabályai” címmel nyomtatásban megjelent. Könyvtári cikkelyei megerősítik: a hallgatók díjtalanul használhatják, őrei és segédei az egyetem tisztviselői. A diákok számára „a legjobb ’s legújabb kézi, tan- és segédkönyvekből külön tanulói könyvtárostály”-t

kivánt felállítani, „hogy az egyetemi tanulók céljokat önképzés által is minél jobban megközelíthessék”. E progresszív tervezet biztosította volna az új részleg folyamatos állománygyarapítását („épségben tartására, valamint szaporítására is, az iskolai díjnak egy része rendelgetik . . .”) és „a könyvtár az olvasóért van” — elv alkalmazásával engedélyezte a könyvek kölcsönzését („Ezen tanulói könyvtárosztálynak egyik fő-rendeltetése az lévén, hogy az egyetemi tanulók minél inkább hasznát vehessék . . .”). Terve vette az elhanyagolt katolikus főiskolai könyvtárak újjászervezését is. Toldy Ferencet bízta meg a munka irányításával, aki be is nyújtotta az előzetes javaslatot. A történelmi helyzet változása miatt azonban le kellett mondaniuk a megvalósításról.

A műegyetemi könyvtár létrehozása

Maradandónak bizonyultak az *ipartanodai könyvtár* létrehozására irányuló intézkedései. A műszaki felsőoktatás egyetlen hazai intézményét 1846-ban alapították. A képzés alacsony színvonalon folyt, s nagy gondot okozott, hogy a megfelelő szak-könyvek nem álltak a hallgatók rendelkezésére. A diákok érezték ennek hiányát, ezért 1848. április 9-i petíciójukban könyvtár létesítését is követelték a kultuszminisztériumtól. Eötvös jóindulatúan kezelte a fiatalok kérését — tudta, hogy az önálló gazdasági élet megteremtéséhez ilyen közvetett eszközök is szükségesek —, s 500 forintot utalt ki könyvek beszerzésére. A felhasználás felől június végén érdeklődött. elszámolást kért az igazgatótól. Közben május 9-én egy ötkötetes technikai művet küldött az intézetnek, sajátkezűleg aláírt levél kíséretében. Ugyancsak májusban terjesztette az országgyűlés elé a műegyetem felállításáról szóló törvényjavaslatot. A költségvetésben 25 000 forintot kért az építésre és 1800 forintot a technikai irodalom vásárlására. Az Ipartanoda ekkor még nem alakult át műegyetemmé, de később igen, s könyvtára a mai Műszaki Egyetem Könyvtárának közvetlen elődje. Eötvös érdeme, hogy már 1848-ban létrejöhetett: ő teremtette elő az anyagiakat, ő adományozta az első könyvet (a leltárba 1. szám alatt került be), s erkölcsei támogatásával is segítette a születőfélben levő intézményt. A könyvtár ma is Eötvös Józsefet tekinti megalapítójának, 1848. május 9-ét pedig a megalakulás hivatalosan elfogadott dátumaként tartják számon.

Könyvtárpolitikai nézetei

1848-ban Eötvös a könyvtárügynek még csak egyes részterületeivel foglalkozott. *Második minisztersége idején bontakozott ki átfogó, korszerű könyvtárpolitikai koncepciója*, amelyben igen sok az előre mutató elem.

Alapelvként szerette volna érvényesíteni a különféle *nyilvános könyvtárak központi irányítását*, a minisztérium felülvizelési jogkörét, de még a javaslatától sem jutott el. A haladást, az előrelépést kívánta szolgálni az elgondolás másik része is, amely szerint a könyvtárak fenntartásáról az állam köteles gondoskodni. Ebben az időben ugyanis meghatározott költségvetési összeggel csak a fővárosi nagykönyvtárak — az Egyetemi, Akadémiai, Nemzeti Múzeumi — rendelkeztek, de ez az összeg is kétségbeesítően kicsiny volt. 1870-ben például 5000 forint . . . Ugyanekkor a bécsi Hofbibliothek 20 000 forintnak megfelelő dotációt kapott, a British Museum pedig csak kötetekre 75 000 forintnyi összeget költöthetett.

Eötvös látta, tudta, hogy a három nagykönyvtár az anyagi eszközök elégtelensége és a belső munka alacsony színvonala miatt nem töltheti be azt a szerepet, amit a tudományos életben nekik szánt. A feladat világosan rajzolódott ki előtte: olyan könyvtárt kell felállítani, vagy a létezőket oly módon kell rendezni, hogy a kutatóknak a tudományos ismeretek megszerzéséhez minden szükséges forrást rendelkezésükre bocsáthassanak. Lényegében *egy általános gyűjtőkörű tudományos könyvtár terve* ez. Először arra gondolt, hogy a meglévő gyűjteményeket *egy* nagy országos könyvtárba egyesítenék. Ezzel kiküszöbölődnének a régi állapotok hiányai, minden tárgykörből jelentékeny vásárlás válna lehetővé, megszűnne a párhuzamos beszerzés, s a szakszerű elrendezéssel, szakemberek alkalmazásával a belső munka hiányosságait is felszámolnák. A nemzeti könyvtár ily mértékű felduzzasztását azonban ő maga is megvalósíthatatlannak tartotta. A fő akadályt a tulajdonosok, elsősorban az egyházak ellenállásában látta. Kivihetetlen és célszerűtlen tervét hamar módosította. A három nagy pesti könyvtár összevonásának lehetőségei iránt kezdett tapogatózni, de erről az ötletről (ami nem is volt eredeti) is lemondott. 1870-ben így indokolta ezt a képviselőházban: „ezen könyvtáraknak természete mind olyan, hogy külön rendeltetésöknél fogva nem egyesíthetők.” Mindezek után egy ma is időszerű gondolatot vetett fel: ha már nem lehetséges az *egységes országos könyvgyűjtemény létrehozása*, sőt a három legjelentősebb könyvtár egyesítése sem, próbálják meg elérni a *könyvtárak szakosítását*: „. . . ha complett könyvtárt akarunk, amint az tulajdonképpen minden országban szükséges, erre csak két mód volna: vagy kiegészíteni

mind a három könyvtárt, a mi roppant költségbe kerülne; vagy pedig úgy rendezni a könyvtárakat, hogy ezek egyike a másikat complettirozza az által, hogy mindenike ezen könyvtáraknak a tudománynak különös ágait foglalja magában, hogy így a három országos könyvtár mégis egy egészet képezzen." Megfogalmazta tehát a *gyűjtőkörü elhatárolás elvét*, s ha közvetve is, de figyelmeztetett a párhuzamos beszerzések elkerülésére.

A közkönyvtárakra vonatkozó terveit részletesen kidolgozott javaslatban szándékozott az országgyűlés elé vinni. Az indítványt alaposan indokolni akarta, ezért Szász Károly osztálytanácsost egy hosszabb helyzetjelentés elkészítésével bízta meg. 1869 január végén leiratban fordult a pesti nagykönyvtárak igazgatóihoz, kérte segítségét a munkát. Egy év múlva a parlamentben is bejelentette: a könyvtárak ügyében „törvényjavaslattal fogok fellépni a Ház előtt...” A *könyvtári törvény* kidolgozására azonban nem kerülhetett sor, megakadályozta ebben korai halála.

A múzeumi könyvtár rendezése

Sok haladó vonást tartalmaztak gyakorlati intézkedései is. Ezek élére a Széchényi, vagy ahogy akkoriban nevezték: a *Múzeumi Könyvtár rendezése*, illetve ennek legfelső elvi irányítása kívánkozik, amely Eötvös egyik legjelentősebb könyvtárpolitikai tette. A könyvtárból addig csak az eredeti Széchényi Ferenc-féle gyűjtemény volt rendezve. A többi anyag feldolgozása is folyt, de „roppant cunctatori lassúsággal”. Eötvös tarthatatlannak minősítette a nemzeti könyvtár ilyen állapotát, s elhatározta, hogy az általa is ismert, Németországban és Ausztriában sikeresen alkalmazott müncheni szakrendszert vezetteti be. Az 1868. évi költségvetésbe 10 000 forintot állított be a könyvtár rendezésének és használhatóvá tételének címén. Az összeg felhasználásáról programtervezetet kért, de Mátray Gábor igazgató vonakodott azt elkészíteni. Erre adminisztratív úton lépett közbe: a makacs Mátray helyett 1868. október 21-én Barna Ferdinándot bízta meg a kérdés vizsgálatával. Államsegéllyel hat hétre Münchenbe küldte, hogy a helyszínen tanulmányozza az udvari könyvtár szakrendszerét. Barna jónak, némi módosítással alkalmazhatónak találta azt. Az átdolgozást ő végezte. Megtartotta a 12 főcsoportot, de a 181 szakot összevonta 120-ra, s kiemelte a magyar vonatkozású szakokat a főcsoportok élére, sőt több, magyar szempontból fontos szakot is alkotott. A szakok jelzésére a latin elnevezés rövidítését használta, akárcsak Münchenben. Az így kialakított rendszer alapján indult meg a könyvtár rendezése 1869 elején, 11 napidíjas részvételével. A munka menetét Eötvös sűrűn ellenőrizte, de Barnaék enélkül is lelkiismeretesen dolgoztak. Valamennyi könyvet kézbe vettek, úgy címfelvételezték és szakozták őket. A könyvek szak szerinti felállítása, a szakrepertórium és a betűrendes katalógus elkészítése 1875 júliusában fejeződött be. Eötvös ezt már nem érthette meg, pedig jórészt az ő érdeme, hogy a Széchényi Könyvtár rövid idő alatt európai színvonalon álló, korszerűen feltárt gyűjtemény lett, hozzáférhető, használható könyvanyaggal. — Még egy fontos utasításáról, elvi állásfoglalásáról tudunk a Széchényi Könyvtárral kapcsolatban. Gondot okozott a könyvtáröröknek, hogy az alig 80 férőhelyes olvasóteremben sokan csak szórakoztató műveket olvasnak, elvonva a helyet a tudományos igényű érdeklődők elől. Eötvös 1869-ben leiratban fejtette ki véleményét, miszerint a könyvtáros kötelessége, „hogy az olvasdát mulatóhellyé alásüllyedni nem engedendi, és azok megrendeléseinek foganatosítását állhatatosan megtagadja, kik az olvasdában az időt csupán mulattató olvasmányok, képeskönyvek és effélék forgatásával tölteni kívánnák.”

Kétszeresen is érdekelve volt az *Akadémiai Könyvtár* fejlesztésében: mint akadémiai elnök s mint kultuszminiszter. Elnökként számos, a könyvtárat illető okmányt írt alá, különösen sok gondja-baja volt a kötelespéldányok beküldését elhanyagoló nyomdákkal. Miniszterként is figyelemmel kísérte a könyvtár ügyeit, s ha tudta, segítette. 1869 elején meg akarta vásárolni Jászay Pál történettudós értékes kézirat- és okmánygyűjteményét az Akadémia számára. Az országgyűlés nem szavazta meg a szükséges összeget, mire Eötvös a minisztérium megtakarításából fizette ki a 3000 forintos vételárat.

Segítség a felsőoktatási könyvtáraknak

Felelevenítette az *Egyetemi Könyvtárra* vonatkozó 1848-as terveit is. Most már nem szorgalmazta a külön hallgatói könyvtárt, helyette inkább a tan- és segédkönyvek nagy példányszámú beszerzését tűzte ki feladatul: „Egy egyetemi könyvtárnak... szükségkép van olyan része is, melyben bizonyos könyvek nem egy, hanem ötven-hatvan, sőt száz példányban fordulnak elő, például egyes jogi könyvek, corpus jurisok, a miből hacsak egy van, a könyvtár nem használ senkinek, mert ily könyvtár föladata, hogy hasznára legyen a tanuló fiatalságnak.” Az állomány bővítésének

azonban komoly akadályai voltak. Kicsi volt a beszerzési keret, 1871-ig mindössze 2000 forint, ekkor is csak 5000 forintra emelkedett. Így sokat segített, hogy 1870-ben Eötvös 12 000 forintért megvettette Almási Balogh Pál 30 000 kötetes, természettudományi szakmunkákat tartalmazó hagyatékát. „Az egyetem könyvtárának legnagyobb baja nem az jelenleg, hogy könyveket nem vehet, hanem az, hogy a könyvtár, illetőleg azon épület, mely annak nevezetik, roskadozó félben van” — állapította meg Eötvös. Az új könyvtár felépüléseig az állomány elhelyezése is gondot okoz. Éppen ezért, amikor a képviselőházban a könyvtári költségvetés 5000 forintos megemelését indítványozták, azt kérte, hogy ezt a pénzt inkább a múzeumi vagy az akadémiai könyvtárnak utalják ki, „hol a könyveket föllálmithatom úgy, hogy azok azonnal használhatók legyenek, mit az egyetemi könyvtárban nem tehetnek”. Jól látta tehát, hogy a könyvtár csak akkor éri el célját, ha a benne őrzött könyveket az olvasók rendelkezésére tudja bocsátani, élővé tudja tenni. Az Egyetemi Könyvtár új épületének érdekében egyébként ő tette az első lépéseket, bár a tényleges munka csak halála után kezdődött el.

1867-ben ismét foglalkozni kezdett az *ipartanodai könyvtár* ügyével. Már ez év őszén kibővítette, majd amikor 1870-ben az országgyűlés elfogadta a műegyetemről szóló törvényjavaslatát, kiharcolt 3000 forint évi dotációt a könyvtár számára is, sőt a legsürgősebb beszerzésekre még 10 000 forintot. Nyugodtan mondhatta tehát a költségvetés tárgyalásakor: „használhatóvá tettem a könyvtárt, amennyire lehetett...” Pedig ekkor még nem számolhatott be az olvasóterem megnyitásáról, ami ugyancsak ez évben történt. 1870. november 8-án nevezte ki igazgatónak Wartha Vincét, akinek a keze alatt aztán rövidesen elsőrangú intézménnyé formálódott a műegyetemi könyvtár, s ezzel a hazai műszaki tudományok fontos bázisává vált.

Tervek és intézkedések iskolai könyvtárak szervezésére

Nagy érdemei vannak Eötvösnek a magyar *iskolai könyvtárügy* területén is. 1868-as népoktatási törvénye kimondta, hogy a tanítóképzők mindegyike „egy lehetőleg szakmunkákból álló s a tanulók által is szabadon használható könyvtárral látandó el. A könyvtár gyarapítására évenként bizonyos összeg fordíttatik”. A cikkely három előírása különösen szembetűnő: lényegében a diákok számára alapítják a gyűjteményeket; szakkönyvtári funkciókat kapnak; a folyamatos könyvbeszerzést rendszerileg biztosítják. Eötvösnek ez az elképzelése meg is valósult. 1870-ben így számolt be erről a népnevelési jelentésében: „sikerült a folyó 1870-ik év őszén ismét 8 tanító-, és 1 tanítónő-, összesen 9 képezdét megnyitni. A megnyitott képezdek részint már felszereltek, részint könyvtárakkal, mindennemű taneszközökkel... való felszerelésök folyamatban van.” Hiányzott az 1868-as törvényjavaslatból a népiskolai könyvtárak felállításának követelménye. Nyilván a körülmények számbavétele készítette Eötvöst arra, hogy ezt kihagyja. Az iskolai könyvtárak alapítása ugyanis szándékában állt, 1868. május 7-én az ő beleegyezésével jelent meg a Néptanítók Lapjában az „Alakítsunk iskolai könyvtárakat!” című felhívás. 1869 júniusában pedig a földművelésügyi minisztériummal közösen felállítandó „balatonfüredi szőlő s gyümölcsfa művelési s borkezelési tanintézetül is szolgáló felső népiskola” tervzetében is szerepelt a könyvtár: „...a tanítók s tanulók használatára szakmunkákból álló könyvgyűjtemény szereltetik fel.”

Más irányban is próbálkozott az iskolai könyvtárak ügyének rendezésével. 1867. július 3-án — tehát a népiskolai törvényjavaslat tárgyalása előtt — *népnevelési egyletek* alakítására szólította fel a lakosságot. A célja az volt, hogy a tanügy intézésébe széles tömegeket vonjon be, érdeklődést keltsen a népnevelés iránt és társadalmi úton mozdítsa elő a népoktatás anyagi helyzetét. A népnevelési egyletekre hárult volna Eötvös szerint a *népiskolai tanulók könyvvel való ellátása*: „Az egyletnek egyik legáltalánosabb ténye leendene az iskolában a gyermekek számára oly olvasó könyvtárak felállítása, melyből a növendékek olvasás végett haza is vihetnének könyveket. Különösen sokat lehetne ez által hatni az olvasásnak a népnél való megkedveltetésére. Az e könyvtárhoz szükséges csekély pénz, vagy az iskola vagyonaiból, vagy magángyűjtésből, vagy az egylet pénztárából lehetne elő teremteni.” Kiderül az idézetből az is, hogy az iskolai könyvtárakra közművelődési funkciót is akart bízni, pontosan: „az olvasásnak a népnél való megkedveltetésé”-t. A rendkívül pozitív, korát messze megelőző gondolat fagyos fogadtatásban részesült, mindössze 20—24 egylet alakult, ám rövid fennállás után ezek is megszűntek. Egyikük-másikuk magáévá tette Eötvösnek a könyvtárra vonatkozó javaslatát is. Az irsavidéki egyesület például a minisztérium által kiadott Népiskolai Könyvtár első füzetéből annyit vásárolt, hogy minden iskolának küldhetett egy-egy példányt. A visontaiak egyelőre csak a tanítók számára tervezték a könyvek gyűjtését, de „idő jártával, ha a körülmények engedik az egyes iskolákban a gyermekek számára is fog az egylet kis könyvgyűjteményt szerezni”. Könyvtárak létesítését határozta el a Szatmár megyei egylet

is. Ezeknek a könyvtáraknak a sorsa ismeretlen, de valószínű, hogy egy részük egy ideig fennmaradt.

Eötvös József sok mindent nem tudott megvalósítani szerteágazó tervei közül, sirba vitte azokat. Száz éve, 1871. február 2-án halt meg. E kerek évforduló alkalmából emlékezünk tevékenységére, amellyel kiemelkedő helyet vívott ki a magyar könyvtártörténetben is. Nevéhez fűződik — többek között — a műegyetemi könyvtár alapítása, a tanítóképződei könyvtárak fejlesztési elvének meghatározása, a Széchényi Könyvtár korszerűsítése. Könyvtárpolitikai elvei gazdag tartalmúak, jó néhány ma is időszerű gondolatot fogalmaztak meg: a gyűjtőkörü elhatárolás, az olvasók igényeinek megfelelő elrendezés és szolgáltatások, állandó költségvetés az állománygyarapítás folyamatosságának biztosítására, a központi irányítás szükségessége és az ennek alapját képező könyvtári törvény stb. Elképzelései a továbbhaladás útját egyengették, nem egyszer kijelölték annak irányát, évtizedekre előre meghatározták a teendőket.

Bényei Miklós

Városi könyvtárépület falun

Január 29-én a Békés megyei Újkígyós községben felavatták a megye legkorszerűbb könyvtárát, amely egyben az ország legnagyobb alapterületű falusi könyvtára is. Ez az építkezés a „100 falu — 100 könyvtár” akciónak köszönheti létét, anélkül nem vágott volna bele a falu. Pedig — amint képeink is igazolják — érdemes volt a nagy áldozatért, mert az új épülettel a város költözött ki a faluba: nemcsak az alapterületi igényeket sikerült az eleve visszafogott hazai normákat túlszárnyalva kielégíteni (az 5470 lakosú község új intézménye összesen 316 m² alapterületű, s ekkora hasznos alapterület úgy jöhetett létre, hogy az épületben belső galériát alkalmaztak), hanem a könyvtár közművesítése (világítás, központi fűtés, folyóvíz), valamint felszerelése, bútorzata is városi színvonalú, s a munkájával szemben támasztott követelményekben szintén városi mércét fognak alkalmazni: külön gyermekrészele van, folyóiratainak, újságjainak számát a mostani 32-ről 100 fölé emelik, s fejlesztik a már működő zenei részleg felszerelését, valamint állományát is.

Mindezért a község minden tiszteletét és dicséretét megérdemlő erőfeszítést tett, igen nagy áldozatot vállalt. Az építkezés 908 000 forintos költségéből 300 000-et a gyulai járási tanács fedezett, a többit a község teremtette elő. Az Országos Népművelési Tanács 140 000 Ft-tal járult hozzá a berendezéshez és 50 000 Ft-tal az állomány gyarapításához. Ez adta a végső lökést az építkezés elkezdéséhez. A falu egyetértésével és tevékeny segítségével szokatlanul gyorsan, egy év alatt jutottak el a kezdéstől a kulcsátadásig. A tervezést a tanács költségvetési üzemének technikusá végezte társadalmi munkában, ugyanez a tanácsi vállalat végezte az építés összes munkáját is. A földművesszövetkezet társadalmi munkával és pénzzel segítette a falu legnagyobb közintézményének létrehozását.

Az eredményt tekintve tehát nem véletlenül hangoztatta Nagy János, a megyei tanács elnökhelyettese avató beszédében, hogy most olyan helyzetbe jutott a megye, amelyben ismét meg kell vizsgálnia, mit követel a könyvtárügy fejlesztése, s ebben már az újkígyósi színvonal a mérce. Az újkígyósi könyvtár fejlődése eddig is tükrözte a megye könyvtárügyének fejlődését, ezentúl pedig a feltételekben — s remélhetőleg a tartalomban is — példaként fog elől járni. 1960-ban a megyében 42 000 olvasó volt, Újkígyóson 782. Az olvasók száma 1970-re a megyében 76 000-re emelkedett, Újkígyóson 1474-re. (Pedig a községi könyvtár a megye és az ország egyik legszűkösebb, legrosszabb, mind-

össze 27 m²-es könyvtári helyiségében tengődött.) A kölcsönzött kötetek száma a megyében 1 milliőről 2,8 millióra, Újkígyóson 31 ezerről 44 ezerre emelkedett tíz év alatt. A község olvasói jelenleg 10 600 kötetből válogathatnak. A megyei tanács elnökhelyettese bejelentette azt is, hogy Békésben hosszú távú terv keretében megkezdik a könyvtárszervezet korszerűsítését. *A megyei tanács január 20-i ülésén elhatározta, hogy még a IV. öt-*

éves terv időszakában hozzáfognak az új megyei könyvtár felépítéséhez.

Mivel az újkígyósi könyvtár avatására a helyieken kívül más tanácsi vezetőket is meghívtak, alkalmunk volt meggyőződni arról, hogy a példa nem marad követők nélkül: a választói tanács elnökétől azt hallottuk, hogy a községben, amely jóval nagyobb Újkígyósnál, 450 m²-es könyvtárt fognak építeni a következő években. *Gerő Gyula*

Az olvasás fehér foltjai és a gyermekkönyvtári munka egy kisközséges megyében

A műveltség korunkban nem mozdulatlan állapot, a művelődés nem fejeződhet be az iskolával. Meg kell tehát találnunk azt a módszert, amely az iskolás és a felnőttkori tanulást, művelődést *összefüggő folyamattá* képes alakítani. De nem szabad megfeledkezünk arról sem, hogy az otthoni körülmények miatt hátrányosan induló tanulók egy része az általános iskolában ugyancsak hátrányos körülmények közé kerül: hiányosan felszerelt iskolába, osztatlan oktatásba. S hiányosan felszereltek a közművelődési intézmények is. Ez elsősorban a kisközséges megyék falvaiban van így. Iparvidékeink iskolai és közművelődési intézményhálózata jóval fejlettebb.

Néhány országos és baranyai adat

Az ország 18 éven felüli lakosságának csak 50 százaléka fejezte be az általános iskolát. És mi van azokkal, akik napjainkban végeznek? Az alsófokú oktatási intézmények 1969/70. tanévi helyzetéről kiadott Statisztikai Tájékoztató szerint például az 1968/69-es tanévben az azonos korú népességből a 8. osztályt normál időben, azaz 14. életévig a tanulók 79,5%-a végezte el. A 15. évig további 8,7%. Tehát a 8,7% már eleve bukdácsolva. A maradék 11,8% még később, vagy sehogy. És hogy a 79,5%-ból a baranyai falvak viszonylatában hány százalék a „kegyelem” kettés és hármas, erre nincsenek adataim. Csak azt tudom, hogy Baranyában az 500-nál kevesebb lakosú települések száma 168, az 500—999 közöttieké 93, s hogy az előbbieken 50 017-en az utóbbiakban pedig 61 484-en laknak. Településenként átlagosan 297, illetőleg 661 ember. Tehát valóban „kisközséges” megye Baranya. Lakóinak 39,9%-a apró falvakban lakik. Ezt az „országos rekordot” a kisközséges megyék közül is csak kettő — Zala 33,8% és Vas 31,6% — közelíti meg. Alsótagozatos iskola, amelyben az 1—4. osztály anyagát egyetlen teremben összevontan oktatják, 149 működik e falvakban, s csaknem kétszáz képesítés nélküli pedagógus tanít bennük. (*Magyar László: Különös körök Pécs körül. Népszava, 1970. szeptember 30.*) És ha arra gondolok, hogy az általános iskola tananyagával „kimunkált” emberfő egy-két-három-négy év után mit felejt... És hogy ezzel a végzettséggel (vagy nélküle) hányan élnek a községekben... És közben a baranyai falvak lakossága 1960-tól 1969-ig 10 267 lélekkel fogyott, s e kivándorlók voltak az „igényesebbek”

Hátrányos helyzetben élő gyerekek között

Ha *Pettendről* kérdeznék, tulajdonképpen nem sokat tudnék róla mondani. Csak az egyetlen osztályteremből álló iskolájára emlékezem. S arra, hogy amikor beléptünk a Szigetvári Járási Könyvtár munkatársaival az osztályba, a tanítónő kedvesen mosolygott: — Nem, nem zavarnak, csak korrepetálok. — Letéti könyveket vittünk, s amíg azok átadása folyt, beültem a padba, az egyik gyerek mellé.

- Hogy hívnak?
- Pista.
- Az olvasást gyakorlod?
- Igen.

A többiek nyilván füleltek, mert a mögöttünk ülő előre szólott: — Bácsi kérem, a Pista osztályismétlő.

- És te? — fordultam vissza.
- Én is.

A Szigetvári Járási Könyvtár gyermekrészlege (MTI Fotó — Bajkor József felv.)

- Te sem tudsz rendesen olvasni?
- Nem.
- Hányadikos vagy?
- Másodikos.
- Most harmadikos lennél. Ha tudnál olvasni.
- Igen.

Amikor már a negyedik gyerek mellett ültem, megpróbálkoztunk az olvasással. De nem ment. A másodikos könyv több szótagból álló szavai nem járták fel titkai-
kat. Azután kiválasztottam az egyik oldalon egy szót, ezt: — „is”. A két betűt ugyan felismerte a gyerek, de nem tudta egybeolvasni, így mondta: — „i” — majd kínos szünet következett, és — „s”.

- Hányan vagytok otthon testvérek?
- Én meg egy kicsi.
- Édesapád hol dolgozik?
- Pécsen. A vasútnál.
- És édesanyád hol dolgozik?
- Pécsen. Gombát vitt a piacra.
- És mondd, amikor édesanyád nem visz gombát a piacra, akkor nem segít neked otthon, nem olvas veled?
- Nem.
- Miért? Csak a kicsivel törődik?
- Anya se tud írni és olvasni — mondta és a szemét most nem tudtam megtalálni.

Amikor dolgunk végeztével kifelé mentünk, az udvaron mindezt elmondtam a tanítónőnek. — Ne csodálkozzék — válaszolta —, falunkban sok az analfabéta. (A lakosság százalékában mondta a számot, de esetleg elfogultsággal vádolhatná valaki, hiszen e számmal is bizonygatta igazát, így e helyen elégedjünk meg a „sok” számjegyhelyettesítő értékével.) — Amikor ide kerültem, az első itt töltött tanév végén majdnem összeroppantam. Önmagamban kételkedtem, képességeimben, és csak az hozott megnyugvást”, amikor vizsgálni kezdtem és rájöttem, hogy a felnőtt lakosság milyen nagy százaléka nem tud írni és olvasni. De rosszul mondtam, nem hozott megnyugvást, mert az ilyesmibe nem lehet belenyugodni. Csak helyükre billentek a dolgok ott belül.

Pettenden a lakosság száma kettőszázötvenkilenc. Nem tartozik a lassan „kihaló” falvaink sorába, 1960-ban kettőszázötvennyolcan lakták. A könyvtár 1969. évi jelentésében negyveneg az olvasók száma, tehát a lakosság 15,8%-a. De nézzük meg részletezve:

14 éves és fiatalabb	20
15—19 éves	7
20—24 éves	12
25 éves és idősebb	2
Összesen	41 olvasó

A községben harminchat általános iskolás él. Ezek közül húsznak tudott a tanító-nő-könyvtáros a tankönyvön kívül is könyvet adni a kezébe. S ha ezeket az általános iskolásokat nem számítjuk, a lakosságnak már csak 8,1%-a maradt a könyv vonzáskörében. De nézzük meg a kölcsönzött kötetek számának alakulását is:

a 14 évesek és a náluk fiatalabbak által kölcsönzött könyvek száma:	576
a 14 éven felülieké	133
Összesen	709

Tehát egy olvasó egy év alatt 17,2 könyvet olvasott el. De ha a fenti életkori bonthatásban vizsgáljuk, kiderül, hogy a 14 évesek és fiatalabbak 28,8 kötetet, míg a 14 éven felüliek csak 6,3 könyvet olvastak.

Hasonló képet kapunk, ha nagyobb területről gyűjtünk adatokat. A Szigetvári Járási Könyvtár öt községében — Ibafa, Kétújfalu, Merenye, Rózsafa, Somogyapáti — megvizsgálta, hogyan alakult 1969-ben a 15—24 évesek könyvtárlátogatása, olvasáshoz való viszonya. Az öt község 2403 lakosa közül 333 tartozik e korcsoportba; ebből az általános iskolát végzettek száma 255, gimnáziumot végzett vagy most végzi 72, főiskolás 6. Az általános iskolát végzett 255 lakosból 91 (36%) keresi fel az öt községi könyvtár egyikét. Vajon a hiányzó 64%, a 164 fiatal olvasó-e valahol? Vagy megmaradt az általános iskola tananyagát felejtők színvonalán? És többségükben ők is „a felnőtt lakosságunk 60—65%-a”, amely nem olvas, s amelynek mozdítására az Írószövetség meghirdette az Olvasó népert mozgalmat? Azt hiszem, ezt nem is kell érvekkal, adatokkal bizonygatnom. Köztudomású, hogy az alacsony lélekszámú községek könyvtáraiban az olvasók fele sok esetben 14 éven aluli általános iskolás. Majd az iskolát befejezve (vagy be sem fejezve), a 15 éves kortól olvasói létszámuk lecsökken. Nem váltak olvasó emberré, mert nem is nevelték őket olvasó emberré.

A járási székhely gyermekkönyvtára az egész járásé is!

Az elmondottak természetesen csak a kisközségekben igazak, ahol a könyvtár csupán a régi népkönyvtárak szolgálatát, a formális és esetleges kölcsönzést tudja nyújtani. A differenciált szolgáltatásokra alkalmas könyvtáraknál már más eredményt kapunk. A Szigetvári Járási Könyvtár gyermekrészlegének kis olvasói közül az 1968/69-es tanévben ötvenheten végezték el az általános iskolát. Ezekkel a gyermekekkel a könyvtáros már két éven keresztül rendszeresen foglalkozott, és éppen a későbbi vizsgálat miatt nem kísérte fel őket csoportosan a felnőtt részlegbe, nem rendezett „ünnepélyes átíratkozást”. Az ötvenhét gyerek közül kilenc elköltözött Szigetvárról, illetőleg másik városban tanul, vagy dolgozik, harminc önként beiratkozott, öt a helyi középiskola könyvtárából olvas, háromnak valamelyik családtagja viszi haza a könyvet, ketten esetenként olvasnak, s nyolc azok száma, akik egyáltalán nem olvasnak. (E vizsgálatot természetesen folytatni fogják a könyvtárosok és érdeklődéssel várjuk, miként alakul az eredmény azoknál a gyermekeknél, akiket három, négy, vagy több éven keresztül ért könyvtári hatás.)

A *Könyvtáros* 1969 májusi számában „A közművelődési gyermekkönyvtárak és az általános iskolai könyvtárak együttműködése” címmel beszámoltam már arról, hogy megyénkben az anyagi eszközök helyes csoportosításával hogyan kívánjuk a gyermekkönyvtárakat és az általános iskolai mintakönyvtárakat egymás mellé telepíteni. De ez csak a munka egyik oldala. A másik oldal: nemcsak termékeny kapcsolatot akarunk kiépíteni a járási könyvtárak gyermekrészlege és azon községi könyvtárak között, amelyekben a gyermekkönyvtári munka lehetőségei, feltételei megteremtődtek (helyiség, berendezés, állomány, fő- vagy részfoglalkozású könyvtáros), hanem a járási gyermekrészleg tényleges munkáját is szeretnénk kiterjeszteni a községekre.

Elképzelésünk megvalósítására a Szigetvári Járási Könyvtárat kértük fel. Gyermekek részlegét 1968-ban fejlesztettük báziskönyvtárrá, a könyvtárosi munkát most már harmadik éve azonos személy, *Farkas Judit* végzi.

A járás községi könyvtárai közül a mozsgói könyvtár adottságai voltak a legalkalmasabbak a gyermekkönyvtári munka megindítására. (*Sipos Mária* részfoglalkozású községi könyvtáros munkabérére a helyi termelőszövetkezet fedezi!) A járási

gyermekkönyvtáros útmutatása nyomán sokszínű és tartalmas programot állított össze Sipos Mária, s ma már a kis klubtagok szombatoként rendszeresen megjelennek a foglalkozásokon. S mert Mozsgó a zselici dombok egyik legszebb völgyében fekszik, sokat játszanak a szabadban is.

Gyermekkönyvtárosok előtt közismert a szervezett könyvtárlátogatás alkalma, amikor is az osztályfőnök vagy valamelyik tanár elviszi osztályát a gyermekkönyvtárba, vagy akár tanítási órát tart ott. *A helyi általános iskolai látogatásokon kívül Szigetvárott e munkába bekapcsolódtak a járási falvainak iskolái is. Ugyanis a terv előírja az alsótagozatos osztályoknak a járási könyvtár meglátogatását. 1969-ben az alsótagozatos osztályok már nemcsak a Zrínyi- emlékeket, de a járási könyvtárat is meglátogatták.* S közülük — ezeket az iskolákat a szakfelügyelet jelölte ki — az almamelléki, ibafai, kétújfalui, mozsgói, nagypeterdi, rózsafai, szulimáni és zádori gyermekek nemcsak a járási könyvtárral ismerkedtek meg. Részükre Farkas Judit gyermekkönyvtáros jól sikerült könyvtárhasználati foglalkozásokat tartott. Nyolc község alsótagozatos tanulóinak, s csak azért nem többnek, mert a járási székhely meglátogatásának időpontja március vége, április eleje, és a járási könyvtárban gyermekkönyvtáros munkakörben csak egy személy dolgozik.

Rajzversenyt — gondolom — minden gyermekkönyvtár rendezett már. Ilyent a szigetváriak 1970 áprilisában nemcsak a helyi iskolában, hanem a járási tanács művelődésügyi osztályával közösen az almamelléki, ibafai, mozsgói, nagydobszai és somogyapáti iskolában is meghirdettek. Weöres Sándor Vászár és Bolygó zápor című verseinek vagy Lázár Ervin Mese Julinak és a Kék meg a Sárga című meséinek illusztrálását választhatta a pályázó. A rajzok májusra készültek el. Az iskolák pedagógusai, a járási tanács művelődésügyi osztályának képviselője és a gyermekkönyvtáros közösen értékelték a versenyt és vitatták meg a tapasztalatokat. A gyermekkönyvtárban kiállított rajzokat a könyvhét alkalmával *Károlyi Amy és Csorba Győző* társaságában a Szigetvárra látogató *Weöres Sándor* is meglátogatta. Az ősz folyamán a rajzok kiállítását sorra megrendezték a résztvevő iskolákban.

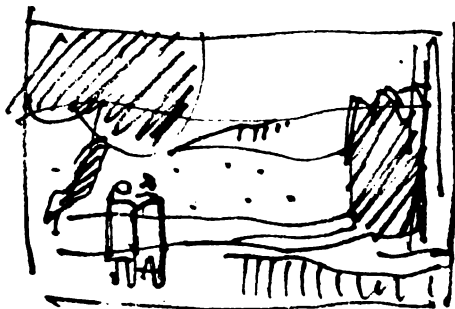
A könyvtárismereti, illetőleg könyvtárhasználati foglalkozásokba és a rajzversenybe bekapcsolt községek közül a legkisebb (Ibafa) lélekszáma 313, a legnagyobb (Mozsgó) 1209.

A megvalósításban tulajdonképpen eddig jutottunk. S mert az eredmények biztatóak, munkánkat most már több szinten folytatjuk. A szigetvári tapasztalatokat átadjuk a mohácsi, sásdi és a siklósi járási könyvtáraknak, hogy ők se csak a székhelyen élő általános iskolás korúakkal foglalkozzanak, de a vonzásköri területük községeiben lakó gyerekek egy részét is kapcsolják a könyvtárhoz. Hasonlóképpen szeretnénk alakítani a megfelelő adottságokkal rendelkező körzeti könyvtárak tevékenységét, és természetesen gyorsabb ütemben szervezni az új körzeteket. S hogy a községi könyvtárakat is felkészítsük a járási és a körzeti könyvtárakkal való hatékony gyermekkönyvtári együttműködésre, a nyári egyhetes alapfokú könyvtárosképző tanfolyam (negyvennégyen vettek részt rajta) programjába beiktattuk a gyermekkönyvtári munka ismertetését és bemutató foglalkozásokat is tartottunk.

*

Apró baranyai falvak, osztatlan iskolák és otthon is hátrányos körülmények között élő gyerekek. És ha az országos átlagot vesszük figyelembe, ezer lélek alatti községeinkben kb. további 20 ezer 15—29 éves lakos él. De a jövő ifjúságára, a mai általános iskolás korúakra nemcsak az adott viszonyok, életkörülmények, hanem többek között a könyvtárak tudatos nevelőtevékenysége is hat. Elsősorban emiatt szeretnénk elképzelésünket megvalósítani, ezzel is az *Olvasó népért* mozgalom célkitűzéseit szolgálni.

Pál József

Egy bútorkatalógus margójára

A közelmúltban került kezünkbe a budapesti Országos Tanszergyártó és Értékesítő Vállalat „Bútorkatalógus”-a. Mivel az impresszum adatai a kiadás évét nem tartalmazzák, csak feltételezzük, hogy mostanában hagyta el a Tanért Rota üzemét.

E kiadvány megjelenését a magunk szakmai területe szempontjából is rendkívül fontos eseménynek tartjuk, és őszinte örömmel üdvözljük. Jelzi, hogy a könyvtárak bútorgondjai sok tekintetben enyhültek, könnyebbé válnak. Reméljük, túljutottunk azon a válságos időszakon, amikor könyvtárvezetők — főleg az év vége felé — nem egy esetben 100—150 000 forintos vásárlási keret birtokában is hiába szaladgáltak a fővárosban, hogy a könyvtárak bútorzatának felújítására hirtelen, ötletszerűen kapott pénzt elkölthessék.

Örülünk tehát a bútorkatalógusnak, melynek szórólappjait nagy gonddal, jó papíron nyomtatták.

Ennyi dicséret után úgy illik, hogy előhozakodjunk a bírálattal is. Sajnos, bőven van bírálni való.

Mindenekelőtt nem értünk egyet magával a szerkesztéssel, a bútorok csoportosításával. A bútorkatalógus 1. falitáblák, 2. iskolapadok, 3. asztalok, 4. szekrények, 5. ülőbútorok, 6. könyvtári bútorok, 7. egyéb berendezések sorrendben tartalmazza az eladásra kínált bútorokat. A könyvtári bútorok sajátos célbútorok és bizonyos asztalok, székek s egyéb berendezési tárgyak is ebbe a kategóriába tartoznak. Megítélésünk szerint sokkal célszerűbb lett volna, ha funkciók szerint különválasztják a sajátos oktatási (iskolai), népművelési és könyvtári célbútorokat, s külön, általános kategóriát alkotva ismertették volna azokat a bútorokat, amelyek mindhárom területen használatosak.

E szerkesztési, csoportosítási kérdésnél azonban sokkal nyugtalanítóbb a *bútorkatalógus* egész — könyvtári vonatkozású — *tartalmi mondanivalója*.

Európaszerte kialakult a könyvtári bútorfajták szerkezete, anyaga, méretrendszere, de kialakultak a formai-esztétikai irányzatok is. Az újonnan épült hazai nagykönyvtárak egyedileg tervezett bútorai is ezt az utat követik. Olyan tény ez, amelyre csak utalnunk kell, mert nincs szükség bizonyítására. S aki mégis kételkednék ebben, nézzen körül az országban, de elegendő, ha csak a Szombathelyi Megyei Könyvtár új épületének bútorait tekintje meg.

A kérdésnek széles körű irodalma van külföldön, de nálunk is megjelent nem egy jó kiadvány. A *Könyvtáros* — nagyon helyesen — rendszeresen közlést tesz jó példamutatás és ízlésnemesítés céljából olyan képeket, amelyek sikerült könyvtári belső tereket és bútorokat mutatnak be.

Hogyan lehetséges tehát, hogy ez a bútorkatalógus olyan könyvtári bútorokat propagál, amelyek *idegenek* az európai, *elfogadott szakmai ízléstől*, melyek valami sajátos kisipari „technikusi” közép színvonalat sugároznak, majdnem azt kell mondanunk, hogy „kincstári” jellegűek. Ezt azért is sajnálatosnak tartjuk, mert hazánkban igen sok nagyképességű belsőter- és bútortervező van, és ez a tervezőgárda világszínvonalon működik.

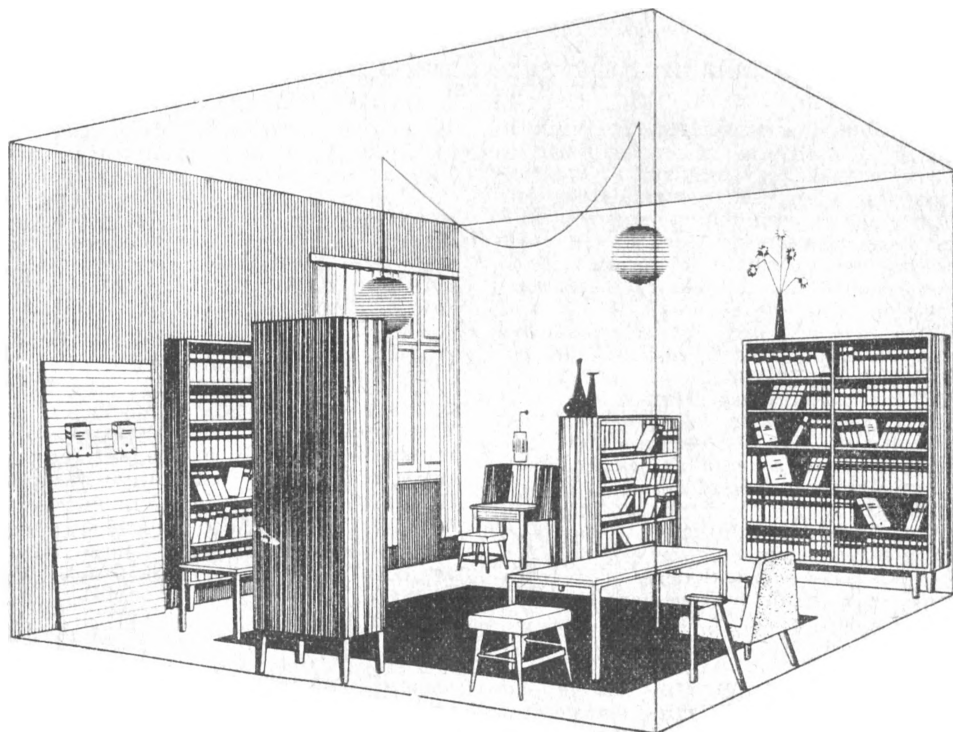
Az európai fejlődés elsősorban a fém- és faszervezetek kulturált egysége jegyében alakult ki, melyhez célszerű kiegészítőként társul a műanyag a maga sokféle felhasználhatóságával.

A szóbanforgó katalógus viszonylag kevés ilyen bútort tartalmaz, s amit közzétett, sajátos „szecessziós” ízű, két asztalvázlatot leszámítva.

A katalógus többségében fabútorokat mutat be. Nyilvánvalóan ezeket is keresik, ilyen bútort is gyártani kell. Am a rézsútosan kialakított, „kihelyezett” lábakkal semmiképpen sem érthetünk egyet, ilyen megoldást a Könyvtártudományi és Módszertani Központ vagy az illetékes építési szakbizottság sohasem sugalmazott, s ahol ilyent — sajnos, elég sok helyen — látott, a megoldást nem győzte eléggé elmarasztalni.

Ez a „rézsútos” szemlélet, az *elkeskenyedő vagy szétálló lábak és oldaldeszkek hátránya* végigkíséri az egész kiadványt. Egyik-másik bútor, sajnos, konyhabútor emlékeket is felidéz a nézőben. Nem egy bútor léte is vitatható, ilyen például a forgható könyvvállvány, mely 50 cm-es talapzaton áll, de 180 cm magas: ez a berendezés csak a mennyezetbe rögzítve terhelhető meg, máskülönben eldől.

El nem hallgatható hibája az összeállításnak, hogy a bemutatott, különféle rendeltetésű bútorokból nehéz harmonikus, egységes „családot” összeállítani egységes térben, vagyis: *egy adott asztalhoz hiányzik a megfelelő formájú, szerkezetű szék*. Sok esetben tehát csak egymástól idegen bútoreszemekkel lehet kialakítani a belső

teret. Érdekes példa erre a katalógusban „klubkönyvtárnak” nevezett s rajzban is közzétett, állításunk igazolására itt is bemutatott vázlat.

Megjegyezzük azonban, hogy a „klubkönyvtár” a mi ismereteink szerint sajátos rendeltetésű könyvtárt jelöl, mely igen sokféle, bonyolult feladatot lát el, s ezek kielégítése nagy flexibilitást igényel mind a belső tértől, mind a berendezéstől. E vázlat alapján azonban feltesszük a kérdést: ez a bútorokkal berendezett belső tér mitől lesz „klubkönyvtár”? S egyáltalában, mitől könyvtár? Hol kölcsönöznek? Szükség van-e egy ilyen „mini” könyvtárban kutatóasztalra? Miért nincs kihasználva a fal felület? A fémszerkezetű, alacsony lábú asztal milyen célt szolgál? Ha az asztal fémszerkezetű, miért nem fémszerkezetűek az ülőbútorok? Miért támasztották a padlóra és miért nem helyezték a falra a lyukacsos kiállítási táblát? Kívánatos-e az ablak beszorítása a sarokba egy „példaként” készített rajzban? S a hibákat, minden okvetlenkedést kerülve, tovább sorolhatnánk.

Mindezt elmondva hangsúlyozni kívánjuk, hogy a mennyiségi fejlődésnek ezen a téren is végre minőségivé kell válnia. A kérdés semmiféle okkult problémát, titkot nem tartalmaz. Csak körül kell nézni e honban s mindenképpen Európában. Nyolc-tíz könyvtári szakfolyóirat átlapozgatása nyomán sok érdekes példára lehet ráakadni, s ugyanezekben igen sok, magas színvonalon gyártó vállalat címe is található. Készségesen küldenek prospektusokat.

Utalunk is példaként néhányra. Kitűnő katalógusai vannak a reutlingeni EKZ-nek, a frankfurti Union-Zeiss-nek, a helsinki KPL-nek, az oslói System-Pira-nak, továbbá a Reska, Serota stb. vállalatoknak. E katalógusok tanulmányozása mindenképpen igazolni fogja állításainkat. Meg fogja erősíteni azt a véleményünket is, hogy ma már semmi szükség sincs arra, hogy csak vonalas rajzokon kerüljenek bemutatásra a bútorok, hanem az a kívánatos, hogy elsősorban az eredeti, legyártott bútorokról jól sikerült fényképek nyomán készült, lehetőleg színes nyomatokban mutassa be a gyártó a maga termékeit, mégpedig ha kell, egy-egy bútort önmagában, de ha szükség van rá, akkor szűkebb vagy tágabb miliőjében. A jó, modern katalógus a bútorok méreteit külön, esetleg táblázatban közli, s mindig jelzi a típus sajátosságait, változásait színben, technológiában, anyagban és árban.

Sallai István — dr. Tombor Tibor

A tudományos és szakkönyvtárak módszertani munkabizottságának tapasztalatcsere-akciója

A munkabizottság 1965 óta minden évben felszólította a szaksajtóban a könyvtárakat, hogy mindazokat az új eljárásokat, elemzéseket, vizsgálatokat, tapasztalati és tanulmányi eredményeket, melyeket általánosíthatónak, vagy legalábbis más helyütt is felhasználhatónak, alkalmazhatónak ítélnék, röviden összefoglalva juttassák el hozzá.

Az akció az elmúlt öt évben sikeresnek bizonyult, a felhívásokra 1965-ben 6, 1966-ban 17, 1967-ben 9, 1968-ban 9, 1969-ben 23 dolgozat érkezett. Az öt év alatt tehát összesen 54 munkából 35-öt jutalmazott (évente összesen 2000—5000 Ft értékben) a munkabizottság, és a könyvtári szaksajtóban többet meg is jelentetett.

Az 1970-re meghirdetett tapasztalatcsere akcióra négy dolgozat érkezett.

A kis számú érdeklődésre való tekintettel és a lektori vélemények figyelem-

bevételével a munkabizottság titkári teendőit ellátó KMK tudományos és szakkönyvtári módszertani osztálya úgy döntött, hogy a dolgozatokat nem részesíti jutalomban, és a tapasztalatcsere akciót az eddig érvényben levő szervezeti formában egyelőre szünetelteti, tehát 1971-re tapasztalatcsere akciót nem hirdet.

Ezúton is felhívja azonban a könyvtárak és a könyvtárosok figyelmét arra, hogy a Könyvtári Figyelő c. szakfolyóirat kéri azokat, akik a múltban a tapasztalatcsere akcióban részt vettek és mindazokat, akik a jövőben új módszereket, eljárásokat, kísérleteket, vizsgálatokat folytatnak vagy könyvtárakban bevezetnek, hogy a közérdeklődésre számítható összefoglalásokat juttassák el közlésre a Könyvtári Figyelő szerkesztőségéhez.

EÖTVÖS JÓZSEF HALÁLÁNAK 100. ÉVFORDULÓJÁRÓL kiállítással emlékezett meg a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára. A magyar közoktatásügy kialakítóját ugyanis sok szál fűzi a Műszaki Egyetemhez (illetve a József Ipartanodához) és magához a Műegyetemi Könyvtárhoz.

A könyvtár őt tekinti meg-alapítójának, az egyetem pedig Eötvösnek köszönheti, hogy 1870-ben beterveztetett törvényjavaslata alapján 1871-ben korszerű szervezetben és egyetemi rangon folytathatta működését.

A kiállításon áttekinthetik a látogatók az egész eötvösi életművet. Műveinek első kiadású példányai, könyvtárának — aláírásával ellátott — kötetei, beszédeinek, verseinek, politikai iratainak kötetbe gyűjtött kiadásai mellett a rektori irattárból kiválogatott miniszteriális iratai tanúszkodnak munkásságáról. Életének különböző szakaszaiból gazdag arcképgyűjtemény őrzi meg vonásait, s a kiállítás látogatói megismerhetik kortársait, barátait, levelező partnereit éppúgy, mint családját és politikai harcostársait.

A kiállítás jó példája a könyvtári együttműködésnek: a Műszaki Egyetem Központi Könyvtára sok segítséget kapott az MTA könyvtárától, az Eötvös-könyvtártól és a Petőfi Irodalmi Múzeumtól. (V. F.)

**NEM HIÁNYOZHAT
EGYETLEN KÖNYVTÁRBÓL SEM
A KORSZERŰ SZÁMÍTÁSTECHNIKA,
ADATFELDOLGOZÁS,
AUTOMATIZÁLÁS KÉRDÉSEIVEL
FOGLALKOZÓ HAVI SZAKFOLYOIRAT**

A

**RENDSZERSZERVEZÉS
ADATRÖGZÍTÉS
TÁJÉKOZTATÁS
ADATFELDOLGOZÁS**

**SZERKESZTŐSÉG
ÉS
KIADÓHIVATAL:
BUDAPEST, V.,
DOROTTYA U. 4.
ÉVI ELŐFIZETÉSI
DÍJ: 200,— Ft.**

Császár Antalné halálára

- Márta néni megállt a kézikönyvek polca előtt.
— Milyen könyvekre van szüksége a csillagásznak.
— kérdezte a gyerekektől.
— Csillagászati könyvekre.
— Persze. Itt vannak a csillagászati könyvek. De a csillagokat mivel nézik?
— Távcsővel.
— A távcsővel melyik tudomány foglalkozik?
— A fizika.
— Különösen egyik ága az optika. Tehát ezek a könyvek is kellenek a csillagásznak...
— Az égitestek milyen távolságra vannak?
— Számtan.
— Milyen pályán mozognak?
— Mértan.
— Miből vannak?
— Ásványtan, kémia.
— Van-e élet más bolygókon?
— Elettan.
— Mikor alakultak ki a csillagászat alapfogalmai, hogyan kapcsolódott össze a naptárkészítés csillagászzal?

— Történelem, művelődéstörténet.

Kiderült, hogy a csillagásznak — és a csillagászat iránt érdeklődő gyerekeknek — az egész könyvtárra szüksége van. És közben az is kiderült, hogyan is lehet használni a kézikönyveket.

Márta néninek, Császár Antalnénak a gyermekkönyvtár volt az életeleme. Új és új ötletei támadtak a gyerekek tevékenységének gazdagítására. Sok helyen kipróbálták, továbbfejlesztették az ő könyvtári játékaikat. Sokfelé hívták bemutatóra.

De ezt a néhány éves virágkort beárnyékolta az aggodalom. Mi lesz, ha nyugdíjba kell menni? Lehet-e élni a könyvtári gyerekek nélkül?

Az aggodalmak túlságosan is indokoltak bizonyultak.

Márta néni belebetegedett abba, hogy nem lehet a gyerekek közt.

Megpróbáltuk rábeszélni: foglalkozzék kedves témájával. Írja meg a többi könyvtári játékot, mihelyt egy kicsit jobban érzi magát.

De a betegség már erősebb volt.

Nem sikerült az életmentés.

V a r g h a B a l á z s

Pályázat

A Nagykőrösi Városi Könyvtár pályázatot hirdet könyvtárosi állásra. Középfokú szakmai képzettségei és 5 évnél hosszabb szakmai gyakorlattal rendelkezők, vagy egyetemet végeztek jelentkezését várják.

A Váci Járási Tanács V. B. művelődésügyi osztálya a Váci Járási Könyvtár igazgatói állására hirdet pályázatot. Az állás betöltéséhez felsőfokú könyvtárosi képesítés és legalább 5 éves szakmai gyakorlat szükséges. Lakást nem tudnak adni.

Balmazújvárosi nagyközségi tanácsa a községi könyvtár vezetésére kíván alkalmazni képesítéssel rendelkező könyvtárost.

A NEMZETKÖZI KÖNYVÉV és a nemzetközi oktatási év céljairól közöl cikket az **Informatika** 1970. 4. száma. Az **IFLA** 1970. szeptemberében Moszkvában lezajlott kongresszusán **H. Liebaers** elnöki megnyitójában hangsúlyozta, hogy e két esztendő művelődési szempontból való kiemelésére azért volt szükség, mert: 1. az oktatás a világ minden részén válságba került; 2. mert nélkülözhetetlenné vált az egész életen át tartó önképzés. Az **IFLA** tevékenységéről szólva kijelentette, hogy a szervezet érdeklődésének középpontjában a világszerte elszórt, kis közművelődési könyvtárak állanak, mert „egy afrikai, ázsiai vagy latin-amerikai kis falu parányi könyvtára néha többet tehet az emberiség fejlődése érdekében, mint egy tökéletesen kivitelezett, gépesített szakkönyvtár egy gazdag ipari városban.” Az **Informatika** egyéb, könyvtári szempontból nagyon érdekes cikkfordításai közül kiemeljük „A keveset használt könyvtári állomány tárolása az **NDK-ban**”, valamint a „**Könyvtárak** ellátásának rendszere **Ausztráliában**” c. cikkeket.

SZOCIALISTA SZERZŐ-DÉST KÖTÖTT a paksi háziipari szövetkezet hat szocialista brigádja a járási könyvtárral. A könyvtár vállalta, hogy segítséget nyújt a brigádtagok kulturális tájékozódásához, általános és szakműveltségük fejlesztéséhez. (Sz. L.)

KÖNYVTÁRÉPÜLET TERVEZÉSÉRE hirdetett pályázatot a Szegedi Városi Tanács az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztériummal karöltve. Ebben az épületben kívánják elhelyezni a város nagy könyvtárait: a József Attila Tudományegyetem könyvtárát, a Városi Somogyi Könyvtárt, a Csongrád megyei Könyvtárt és a megyei levéltárt. Az impozáns épületet a város központjában, a Dóm téren fogják felépíteni. A legjobb pályamunkákat összesen 340 ezer forinttal díjazták.

NÉMETH LÁSZLÓ a múlt év végén Esztergomban és Dorogon találkozott olvasóival. Az író-olvasó találkozókön Czine Mihály irodalomtörténész méltatta az író munkásságát. Az érdeklődés oly nagy volt, hogy például Dorogon fél-százán kívülrekedtek az előadótermen, s a szomszéd helyiségből hallgatták az író szavait.

KIVÁLÓ KLUB címet kapott a pápai járásban a magyargencsi, a marcaltói és a járási könyvtárban működő ifjúsági klub. Mindhárom klub tevékenysége szorosan kapcsolódik a könyvtárhoz és a könyvhöz.

MAGYAR EX LIBRIS-MŰVÉSZET a két világháború között — a Heves megyei Könyvtár a XIII. nemzetközi ex libris kongresszus alkalmából ezzel a címmel rendezett kiállítást, és mutatta be Galambos Ferenc gyűjteményének legszebb darabjait. Az illusztrált katalógus a gyűjtő előszavával jelent meg. Valamennyi kiállított ex libris irodalmi témát ábrázol — ily módon is segíti az irodalmi nevelés ügyét.

Hírek

OSZTÁLYVEZETŐI KINEVEZÉSEK az Országos Széchényi Könyvtárban: *Horváth Tibor* (Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ tájékoztatási osztály), *Horváth Viktor* (mikrofilm-tár), *Kovács József* (Reguly Antal Műemlék-könyvtár, Zirc), *Nemes Erzsébet Klára* (térképtár), *Somkuti Gabriella* (igazgatási osztály), *Windisch Éva* (kézirattár), *Wittek Lászlóné* (kisnyomtatványtár).

POSTAI KÖLCSÖNZÉST rendszeresített pedagógusok részére a Tatabányai Megyei Könyvtár. A megye két és félezer pedagógusa szakirodalmi igényeivel közvetlenül a megyei könyvtárhoz fordulhat, amely az iskola bélyegzőjével ellátott levélben közölt kérdéseket az évek óta tervszerűen gyarapított pedagógiai gyűjteményéből elégtí ki. A megyei könyvtár a gyűjtemény anyagáról a későbbiekben füzetkatalógust ad ki. A postai kölcsönzésről a megyei tanács művelődésügyi osztálya levélben értesítette az oktatási intézményeket.

HÁROM KÖRZETI könyvtár kezdte meg működését a közelmúltban Zala megyében. A 60 m² alapterületű zalabéri a megyei könyvtártól kapott berendezést, a Zalaapátiban működő könyvtár a 100 falu — 100 könyvtár mozgalom segítségével jutott korszerű, szabadpolcos berendezéshez. Ugyancsak a mozgalomnak köszöni létét a főfoglalkozású vezetővel működő zalaszentiváni körzeti könyvtár, valamint Göcsej első korszerű könyvtára, a Csonkahegyháti Községi Könyvtár is.

ÚJ, MEGFELELŐBB ELHELYEZÉST kapott a pápai járás több könyvtára. A bakonyjákói könyvtár a megszépített művelődési otthonba került, s felszerelését is kiegészítette a községitanács. A bakonyszentiváni és a nagyteveli könyvtárt az iskolák keretében építkezésükben felszabadult iskolai tantermekben helyezték el. Nyárád községben a 100 falu — 100 könyvtár mozgalom keretében épülő új művelődési otthon nyújt majd hajlékot a könyvtárnak. Berendezésére a központi hitelből 140 ezer, könyvek vásárlására pedig 30 ezer forintot kaptak.

NYERGESÚJFALU községet törölték a „100 falu — 100 könyvtár” mozgalomban résztvevő Komárom megyei települések névsorából, mert vállalt kötelezettségének váratlan nehézségei miatt nem tudott eleget tenni. Helyére Lábatlan község került, ő kapja majd a könyvtárépítésre szánt központi támogatást is.

TÖBB KIÁLLÍTÁST RENDEZTEK a paksi járás könyvtárai az elmúlt hónapokban. A járási könyvtár a tanácsok megalakulásának 20. évfordulójára a járás új létesítményeiről, Szabó Pál elhunytá alkalmából az író műveiből és a róla szóló irodalomból készített összeállítást. A szovjet kultúra napjai, továbbá a X. pártkongresszus tiszteletére könyv- és dokumentumgyűjteményt állítottak ki. A bikácsi klubkönyvtárban „Városok és tájak a Német Demokratikus Köztársaságban”, valamint „Az NDK az első békeállam német földön” címmel rendeztek kiállítást. Az utóbbit nemzetiségi találkozó keretében bemutatották Györkönyben is. (Sz. L.)

1871: ÚJ VILÁG HÍRNÖKE

Száz esztendeje annak — írja Jacques Duclos — „*hogy a párizsi munkások megalkotották a világ első munkáskormányát. Az új hatalom mindössze hetvenkét napig állt fenn. Nem volt ideje megvalósítani mindazt, amit tervbe vett, azonban rövid fennállása ellenére a párizsi kommün egy új világ hírnöke lett*”.

Ennek a munkáshatalomnak az intézkedései, küzdelmei nagyon érdekelték a kortársakat osztálykülönbségre való tekintet nélkül. Eseményeinek az egykorú magyar sajtó is nagy teret szentelt. A hasábjain megjelent hírekről, kommentárokról, versekről 1951-ben kitűnő, részletes annotációkkal ellátott bibliográfiát készített Geréb László *A párizsi kommün az egykori magyar irodalomban* címmel. Innen tudjuk, hogy a legtöbb helyszíni tudósítást Ugron Gábor írta az Ellenőr, a Gyorsposta, a Fővárosi Lapok, a Magyar Polgár és más újságok részére.

Ugron egyetemi tanulmányai után, 24 éves korában 1870 végén azért utazott Franciaországba, hogy a németek ellen harcoljon. A fegyverszünet után Párizsba ment, s innen április elejétől kezdve részletes beszámolókat küldött Pestre. Körülbelül száz tárcája jelent meg; ezek olykor száraz tudósítások, máskor színes riportok, néha pedig irodalmi színvonalat megütő elbeszélések. Ámbár a liberális gondolkozású Ugron, a székely primor család sarja eleinte nem értette meg a kommün célját, megfigyelései, élménybeszámolói nemcsak érdekesek, hanem tárgyilagosak is. Az ellenforradalmi terror idején már felfogta a tőke és a munka közötti harc lényegét, megbélyegezte a dühöngő rémuralmat és spiclirendszert, dicsérte az Internacionálé hőseinek a bíróság előtti bátor viselkedését.

Ugron hazatérte után képviselő lett, és nem szorgalmazta a munkáshatalmat dicsérő tárcáinak könyv alakban való kiadását. Így ezek az olvasók túlnyomó része előtt hozzáférhetetlenül porosodtak a régi újságok hasábjain. Újból való megjelentetésük most valósult meg, Gerébné Nyilas Márta 300 oldalas válogatásával, melynek címe: *Magyar szemtanúk a párizsi kommünről*. Ez Ugron válogatott tudósításai mellett Borostyáni Nándor, Szederkényi Nándor, Bényei István és Frankel Leó néhány írását is tartalmazza. Így egykorú magyar szemtanúk tolla nyomán szinte napról napra figyelemmel kísérhetjük a száz év előtti forradalmi küzdelmeket.

A külföldi kortársak írásai közül a legjellemzőbb Jules Vallès-é. A francia íróforradalmár lapjával, a *Nép Kiáltásával* siettette a kommün uralomra jutását, dolgozott a diktatúra vezérkarában, s fegyveresen a végsőkig kitarzott a barikádokon. A kivégeztetéstől szinte csodaszzerűen menekült meg egy sebesültszállító kocsin. Emigrációban írta meg háromrészes önéletrajzi regényét *Szemben a világgal* címmel. Egész életében állandóan lázadt a kizsákmányolók ellen, s ez tükröződik könyveiben is: különös ritmusú, szaggatott mondataiban szinte fékezhetetlen szenvedélyek örvénylenek.

A kommün alatti élményeit önéletrajzának harmadik kötetében, *A lázadóban* írja le. Aki az első proletárdiktatúrát mozgató belső erőket, indulatokat meg akarja ismerni, feltétlenül olvassa el ezt. Nem eseménytörténet, de mindennél jobban kifejezi az elárult tömegeknek, Párizs védőinek lelkivilágát, érzelmeit, elkeseredését, a kommün utolsó napjaiban történt vérengzéseket.

A párizsiak száz év előtti hősie, „ *eget ostromló*” harca sokat foglalkoztatta Marxot. Az Internacionálé vezére állandó kapcsolatot tartott a vezetőkkel, tanácsokat adott nekik, később pedig Engels-szel együtt a párizsi kommün példáján foglalta össze a munkáshatalom jellegzetességeit, rámutatva az elkövetett hibákra is. Különösen fontos ebből a szempontból *A polgárháború Franciaországban*. Ebből, egyéb munkáiból, valamint Engels és Lenin írásaiból kiválasztott szemelvényekkel emlékezik meg a Kossuth Kiadó a centenáriumról. A válogatás címe: *A párizsi kommünről*. Ebből nyomon követhetjük azt is, hogy a tudományos szocializmus három nagy gondolkozója hogyan védte meg a későbbi évtizedekben az 1871 májusában Párizsban verbe fojtott eszméket a jobb- és baloldali félremagyarázásokkal szemben.

A száz évvel ezelőtti párizsi eseményeket magyarul három könyvből lehet jól megismerni. Közülük elsőnek Aranyossi Magda és Erényi Tibor összeállítását jelent meg, *A párizsi kommün*. Végigkíséri a munkáshatalom történetét az előzményektől

kezdve a kikiáltáson és a harcokon át egészen a leverésig és a megtorlásig. A könyv tulajdonképpen antológia, amely elsősorban a kortársak emlékezéseiből válogat. A legtöbb helyet a kommun nagy krónikása, Prosper Olivier Lissagaray kapta, mellette Marx, Engels írásait, Arnould, Maroteau, Reclus, Vallès, Vuillaume visszaemlékezéseit olvashatjuk, a Központi, Közjóléti, Hadügyi stb. Bizottságok kiáltványait, közleményeit, rendeleteit, részleteket a különböző ülések jegyzőkönyveiből, a népgyűléseken elmondott beszédekből, újságcikkeket, falragaszokat. Mindez időrendbe van szedve, összekötő szöveggel magyarázva. A változatos tartalmú kötet nemcsak a kommun eszméivel, történetével ismertet meg, hanem olvasmányoknak is érdekes.

Ennek a dokumentumgyűjteménynek a szerkezetére némileg emlékeztet egy másik, azonos című munka, melyet Jacques Duclos, a Francia Kommunista Párt központi bizottságának titkára írt. Duclos is sok kiáltványt, rendeletet, katonai jelentést, képviselői névsort, újságcikket idéz, de ő nem összekötő szöveget írt, hanem pontosan, részletesen elemzi a kommun cselekedeteit, politikáját. A forradalmi jelentőségű határozatoknak, a tömegek hősiességeinek méltatása mellett rámutat a vezetésben és védelemben elkövetett hibákra is, s így tanulsággal szolgál a későbbi forradalmárok számára.

A Kossuth Kiadó a centenáriuma jelenteti meg Maurice Choury jelenkori francia történész 400 lap terjedelmű munkáját, a *Vive la Commune! A párizsi kommun történetét*-t. (A könyv e sorok írásának idején sajtó alatt van.) A szerző a korabeli sajtó és a memoárok mellett felhasználta az országos levéltár és a párizsi rendőrfőnökség kiadatlan dokumentumait is. Bevezetésként leírja a francia munkásmozgalom történetét, a III. Napóleon alatti terrorpereket, majd az ostromlott főváros életét, a császárság bukása utáni megalkuvó politikát, s a kommun eseményein kívül igen részletesen ismerteti a hétköznapi krónikáját is. A feldolgozást a beleszótt dialógusok igen elevenné teszik.

A vezetőkről szóló életrajzok közül kettőre hívjuk fel a figyelmet. Az első Aranyosi Magda írta Frankel Leórról. A 300 oldalas könyv ismerteti Frankelnak a Munka-, Ipar- és Kereskedelemügyi Bizottság vezetőjeként végzett tevékenységét, a műhelykiszajátításokat, a munkabérek és munkaidő szabályozását, az új biztosítási rendszert, a munkások helyzetének javítását és sok más, ma magától értetődőnek látszó, de akkor forradalmi jelentőségű intézkedést.

Lev Szlávinné könyve, *A kommun tábornoka* a lengyel szabadsághősről, Dabrowskiról szól, aki 1863-ban Franciaországba emigrált, s ott internacionalista forradalmárrá fejlődött. 1871-ben azonnal felismerte a kommun jelentőségét, és felajánlotta kardját a szabadság ügyének. Személyesen vezette a küzdelmet, és a Saint Cloudi kapunál szerzett sebesülésébe halt bele.

A szépirodalmi feldolgozások közül már 1871-ben megjelent két magyar regény a folyóiratok hasábjain, könyvalakban való kiadásukra azóta sem került sor. *A szegények harcát* Tóvölgyi Titusz írta, aki elsőnek hirdette magyarul, hogy „*a munkásosztály az az osztály, amelyet az emberiség fennállása óta vár, hogy megteremtse a tökéletes társadalmat*”. Műfajmegjelölése: „*valóság regény alakjában*”. A kitalált rész igen kevés benne, egy arisztokrata lány romantikus története, olyan lányé, aki hazaszeretetből a nép ügye mellé állt. A főtéma az, amit a cím mond, a szegények harca az áruló, megalkuvó kormány ellen és harc a nép érdekeit szolgáló szocialista uralom megteremtéséért.

A commune harca, Vértesi Arnold regénye befejezetlen maradt, mert az a folyóirat, melyben megjelent, az *Ország-Világ* 1871 végén megszűnt. A több számban szőtt történet főszereplője egy közjegyzősegéd, aki a regény elején szűk látókörű, csak a munkájának élő, a köznépet megvető, szolgálékú kistisztviselő. Párizs ostromakor felébred benne a hazafi, beáll nemzetőrnek, érezni kezdi, hogy egy nagy közösség tagja, és megérti, hogy a szegények nem azért szegények, mert nem akarnak dolgozni.

Mint annyi más nevezetes történelmi esemény, a francia polgárháború is megelenedik nagy mesemondónk, Jókai írásaiban. Érdekes azonban, hogy két ilyen tárgyú regényében magát a forradalmat átugorja és csak a Thiers-ék hatalmába került Párizsról ír. *A véres kenyér* hőse egy magyar fiú, aki a franciák közé állt harcolni. Párizs ostromakor megsebesül, és csak a kommun leverése után kerül ki a kórházból. *A lélekidomár* címszereplője, Lándory a versailles-iak győzelme után utazik a francia fővárosba. Ott tanúja lesz annak, hogy a kommünárok egy csoportja feljön a katakombákból, ahol hosszú ideig rejtőzött.

Jókai szemben állt a kommun rendszerével, intézkedéseivel, de elítélte a reakció vérengzéseit, a tömegmészárlásokat, az ítélet nélküli kivégzéseket, és elismerte a kommünárok hősiességét, a halált is vállaló elszántságát.

Zalka Máté egyik novellájában azt mutatja be, hogy a kommun példája hogyan hat másokra. *Franz Schulz* — ez az elbeszélés címe és egyúttal a főszereplő neve is — Párizs mellett őrszolgálatot teljesítő porosz katona. Rokonszenvezik a felkelt proletá-

rokkal, kívánja győzelmüket, de érdekükben sokáig nem tud és nem mer semmit tenni. Egyszer őrhelyén a sötétben agyonlő egy, a kormánycsapatok elől menekülő nemzetőrt. Ez a tette végleg öntudatra ébreszti, s nem törődve a rá váró büntetéssel, nyíltan az elnyomottak, az üldözöttek pártjára áll.

Kovai Lőrinc regénye, a *Törvénytörők* hatalmas történelmi tabló, amely Lajos Fülöp trónralépésével kezdődik és századunk elejéig tart. Bemutatja azt a táborot, amelyik a társadalmi haladásért, a szociális forradalomért, a nemzeti függetlenségért fogott fegyvert Oroszországban, Mexikóban, Kínában, Franciaországban. A forradalmak mellett a titkos diplomácia cselszövései, szerelmes epizódok és más izgalmas események is helyet kaptak a regényben, valamint a történelmi alakok mellett az író képzelete alkotta személyek. A második kötet nagyobbik fele a kommunőről szól, az itt elbeszéltek jó része történelmi hitelű.

Az ifjúságnak elsősorban Murányi-Kovács Endre regényét, *A barikádok fiait* ajánljuk. (Kár, hogy az 1952-ben 6000 példányban megjelent műnek nincs újabb kiadása!) Hőse egy Franciaországban élő magyar gyerek és annak hat barátja. Élményeik, mindennapi életük, szülei gondjai és a vezetők viselkedése megérteti velük, hogy miért kiáltották ki szükegszerűen a kommunét. A könyv második felében a fiúk a Központi Bizottság munkáját segítik: postások lesznek. Részt vesznek a harcokban, népgyűléseken, s így az olvasók dióhéjban megismerkedhetnek az első proletárdiktatúra történetével is.

Az 1871-es eseményekben fontos szerepet vitt Győrök Leó, a pápai születésű tengerésztestis. Tüzérparancsnokként ő védte a felkelők utolsó támaszpontját, a Montmartre-ot. Életének ezt a szakaszát dolgozta föl Tordai György. Műve, a *Pernyét hord a szél* regény — a kommunőről szóló legjobb magyar regény — s az adatokkal szabadon bánik, ahol jónak látja, elhagy belőlük, másutt képzelete segítségével tölti ki a hézagokat, szerelmi történetet is sző belé, de a lényegét, a főbb eseményeket, a forradalom léggörét és eszelmét mindig híven tükrözi.

A világtörténelmi jelentőségű forradalom a költőket is meghihlette. Közülük a legjelentősebb Eugène Pottier, az *Internacionálé* szerzője. Verseiből 1959-ben *Forradalmi dalok* címmel válogatás jelent meg. Ezeknek a verseknek legjobbjjait más költők műveivel együtt megtaláljuk a Murányi-Kovács Endre által szerkesztett versantológiában, a *Párizsi csatadalban* Gereblyés László, Jankovich Ferenc stb. fordításában.

Vértesy Miklós

AZ ISMERTETETT KÖTETEK

- Jókai Mór: Összes művei, Nemzeti díszkiadás. 50. köt. Föld felett és víz alatt. A véres kenyér. 1896. Révai, 289 l.
- Geréb László: A párizsi kommun az egykori magyar irodalomban, Bibliográfia. 1951. FSZEK, 70 l.
- A párizsi kommun. Válogatás a kortársak emlékirataiból. 1952. Művelt Nép, 181 l.
- Aranyosi Magda: Frankel Leó. 1952. Szikra, 359 l.
- Murányi-Kovács Endre: A barikádok fiait. 1952. Ifjúsági, 391 l.
- Pottier, Eugène: Forradalmi dalok. 1959. Európa, 65 l.
- Vallès, Jules: Szemben a világgal. 1—3. köt. 1959. Európa.
- Tordai György: Pernyét hord a szél. 1959. Gondolat, 394 l.
- Marx, Karl: A polgárháború Franciaországban. 1961. Kossuth, 114 l.
- Párizsi csatadal. A párizsi kommun költészete. Vál. Murányi-Kovács Endre. 1961. Magyar Helikon, 209 l.
- Duclos, Jacques: A párizsi kommun. 1962. Kossuth, 307 l.
- Jókai Mór: Összes művei. Regények 51. A lélekidomár. 1967. Akadémiai, 785 l.
- Zalka Máté: Franz Schulz — Zalka: Az éneklő börtön. 1. köt. 1967. Magvető, 254—291. l.
- Kovai Lőrinc: Törvénytörők. 1—2. köt. 1968. Szépirodalmi.
- Szlavin, Lev: A kommun tábornoka. 1971. Kossuth (sajtó alatt).
- Marx — Engels — Lenin: A párizsi kommunőről. Kossuth (sajtó alatt).
- Choury, Maurice: Vive la Commune! A párizsi kommun története. Kossuth (Sajtó alatt).
- Magyar szemtanúk a párizsi kommunőről. Kossuth (Sajtó alatt).

LUKÁCS GYÖRGY: MAGYAR IRODALOM — MAGYAR KULTÚRA

Lukács György világirodalmi tanulmányai után most válogatott magyar irodalmi tanulmányait teszi közzé, csaknem hetven éves irodalmi tevékenységre tekintve vissza. Azokat a tanulmányokat, amelyeket — mint írja — fejlődése szempontjából jellemzőknek tart.

A szerző annak idején azzal a törekvéssel állította össze világirodalmi tanulmányait, hogy kifejezésre juttassa a világirodalomról való nézeteinek egy részét, azokat, amelyekben sikerült valamely áramlat vagy jelenség objektív lényegét méltó módon megközelíteni. E mostani kötet összeállításának alapja az előbbivel szemben szubjektív természetű. Képet igyekszik adni arról, hogyan küszködött fiatal kora óta nagyrészt irodalmi cikkekben családi és hivatalos környezetével, hogyan vált szellemileg az idegenség és elégedetlenség érzésétől áthatott tiltakozóból minden maradiság ellen küzdő forradalmárrá.

Lukács György műve előszavában megírandó életrajzának szinte teljes vázlatát felvetíti. Megemlíti, hogy az akkori „lipótvárosi” életvitel módjával gyermekora óta mélyen elégedetlen volt. Joggal kiemeli, hogy legjobb fiatalkori magyar tárgyú esszéjét, Ady-tanulmányát Osvát Ernő kérlelhetetlen elutasítása után kénytelen volt a Huszadik Században közölni.

Ady és a Nyugat többi írója között valóságos szakadék tátongott politikailag is, világnézetileg is, irodalmilag is. Ez az idő volt az, amikor Alexander Bernát, a hivatalos esztétika egyik főképviselője Molnár Ferencet Adyval egyenrangú tehetségnek tartotta.

Különben Lukács e korbéli cikkei egészen a harmincas évekig — ebben bizony Ostvát Ernővel kell egyetértőnk — nem mutatnak formailag különösebb írói érényeket. S ma sem tudjuk belátni, hogy Balázs Béla akkori költészetéért vívott harca valóban arányban állt volna a későbbi kiváló filmszatóka költői nagyságával. Ezek a tanulmányok, inkább cikkek ma már mintegy túl vannak a horizonton.

Lukács György 1928-ban — Kodolányi Jánosról írva — megállapítja, hogy az utolsó évtized társadalmi átalakulásai

válaszútra állították az intelligenciát: a rothadt régi és a születni készülő új világ választójára. Kodolányi, úgymond, egyelőre megállt az utak kereszteződésénél. Ez a megállás, melynek társadalmi gyökere az intellektuel látszólagos osztályfeletti helyzete, valójában pedig távolállása a társadalom igazi mozgatójától, az anyagi termeléstől, már sok becsületes intellektuelt pusztított el. E tanulmánnyal kezdődik Lukács marxista elvi és módszertani irodalomtörténeti szemlélete és gyakorlata.

Különös érdekességre tarthat igényt az 1945-ben könyvalakban is megjelent *Írástudók felelőssége* című esszesorozata. A *Széljegyzetek Illyés Gyula Magyarok című könyvéhez* c. Lukács-cikk 1939-ben megállapítja, hogy Illyés avantgardista esztéta akar lenni a városi kultúrát elátkozó paraszt köntöskében. A *Jegyzetek a Szép Szó néhány számáról* 1940-ben joggal kérdezi, mi az oka, hogy a népfront mozgalmak virágkorában Magyarországon még csak ideiglenes ideológiai közeledés sem jött létre a reakció ellen harcoló csoportok között? Lukács a következő kérdést vetíti föl: mitől félnek jobban a polgári demokraták, attól-e, hogy a munkásosztályt elnyomó reakció egészen vagy részben leszámol a polgári demokratikus szabadságjogokkal, vagy pedig attól, hogy a tömegek esetleges győzelme társadalmi következményeiben túlmegy a polgári társadalom korlátain? Mit gyűlölnék jobban: a munkástömegeket elnyomó reakciót, mely a polgári demokráciát is gúzsbakötö, vagy pedig a szocialista társadalmi rendet, melynek perspektívája a munkásosztály minden megmozdulásában benne rejlik?

A *Jegyzetek a magyar „népiesek” újabb fejlődéséhez* (1941) c. írás azt a vádat emeli a népi írók ellen, hogy gyakorlatilag minden harcot feladtak mind a nyilasok, mind pedig a Magyarországot fasizálására célzó más irányok ellen. A romantikus antikapitalizmus zavarossága hidat vert a népiesség egy része és a fasizmus különböző árnyalatai között — jegyzi meg Lukács a *Megosztottság vagy összefogás* című cikkében is 1944-ben.

Babits Mihály halálakor írta a *Babits Mihály vallomásai* című írását,

melyben leszögezte, hogy Babits idegenül állt az akkori Magyarországon. „Mondom, semmi közöm ehhez a századhoz: már régtől fogva nem érzem magam modern embernek” — idézi tőle. Babits a magyar liberális nemzeti humanizmus mellett tett hitet, melyet könyvében, a *Keresztülkaszul az életemben* Kölcsey, Vörösmarty és Széchenyi képviselnek.

Az 1945 utáni évek írásai az *Irodalom és demokrácia* (1948) és az *Új magyar kultúráért* (1948) című kötetekből valók. Az itt található fejtegetések folyamán politikai, világnézeti és irodalmi szempontok szakadatlanul egymásba csapnak át. A magyar irodalom számára Lukács szerint az a döntő kérdés, hogy a 67-ben létrejövő kompromisszum következtében a nemzeti létnek egész sereg kérdése a közélet és ezért az irodalom számára tabuvá válik. Ezek a kérdések: a Habsburgokhoz, a hármasszövetséghez, főleg Németországhoz, a német kultúrához és politikához való viszonyunk, a parasztkérdés, a nemzetiségi kérdés és a munkáskérdés. Magától értetődik, hogy az így létrejövő irodalom csak epigonjellegű lehet. Nagyon feltűnő — mondja Lukács —, hogy ezt az epignóságot éppen az öregedő Arany János nevében avatják szentté, holott Arany János maga ebben az időben számos kísérletet tett, hogy az új élet sajátos problémáit megértse és költőileg kifejezze.

Természetesen Petőfi jakobinus forradalmisága értelmében Arany János sohasem volt forradalmár. Ő a népből kinövő, a népet felemelő, a nemzetbe beolvasztó szabadságharcot várta, és amikor a szabadságharc kitört, becsülettel vett részt benne. Petőfi és Arany tisztánlátását nem lehet összehasonlítani. Arany nyilván a parasztság belenövését várta egy megújult, függetlenné és szabaddá vált Magyarországra. De nagy hajlandósága volt az összes társadalmi bajokért, amelyeket élesen látott, elsősorban az idegen elnyomást tenni felelőssé. Lukács megállapítja, hogy Arany barátja, Gyulai összefoglalta a forradalom utáni kor uralkodó tendenciáit, és képes volt ezekből az irodalomra vonatkozó döntő következtetéseket levonni. Összes tévedései ellenére Gyulainál tudatosabbá válik egy korszak irodalma mind művészileg, mind eszmeileg, mind társadalmi megalapozottságban és hatásaiban. Péterfy Jenő — bár hasonlíthatatlanul finomabb, differenciáltabb, érzékenyebb, sőt mélyebb elme volt Gyulainál — ezt az összefoglaló magaslátot, ezt a tartósabb, termékenyítő áttekintést sohasem tudta elérni. Még kevésbé Ostvát, Babits és —

Lukács szerint — a legkevésbé Németh László.

Lukács György abban látja a kritika jelentőségét, hogy a kritikus, az esszéista milyen mélyen, milyen helyesen ismeri fel kora legalapvetőbb mozgóerőit, s hogyan tudja helyesen meghatározni az irodalom, az egyes irodalmi irányok, az egyes írók helyét és jelentőségét. De Lukács ítélete is olykor megokolhatatlan túlzásokba téved, például amikor Déry Tibor *Befejezetlen mondat* című regényét 1948-ban az utolsó évtizedek legjelentékenyebb magyar regényének minősíti, a *Feleletet* meg éppen „világirodalmi szintre” emeli. Lukács úgy véli, hogy Déry Befejezetlen mondatával lép be Magyarország újra az európai regényirodalomba, s ezt a megállapítást a regény érdemének elismerése mellett sem fogadhatjuk el, hiszen Móricz, Babits, Kosztolányi és Németh László legjobb műveitől sem tagadhatjuk meg az „európai” jelzőt.

Hasonlóképpen ellentmondásra készítő Az ember tragédiájával szembeni, túlzott szigora. Lukács nem fogadja el Arany János magyarázatát, hogy az emberiség történetét ábrázoló jelenetek nem a történeti valóságot, hanem annak luciferi megvilágítását mutatják. Lukács — mint egykor a német jezsuiták folyóirata, a *Stimmen aus Maria Laach* vagy idehaza a katolikus apológéták: Dudek János és Prohászka Ottokár — elmarasztalja Madáchot. Szerinte: „Az ember tragédiája provinciális mű: az „Ember küzdj és bízza bízál” nem az emberiség sorsára, hanem a 67-es kiegyezésre vonatkozik és arra, hogy az emberek kössek meg a kiegyezést s mégse adjanak föl minden reményt. Ez lokális tartalmat ad Az ember tragédiájának, de nem emeli a magyar provincializmus fölé.” Ugyanilyen kegyvesztett Lukácsnál Kemény Zsigmond életműve is.

Lukács György magyar irodalmi tanulmányaiból mindennek ellenére sokat tanulhatunk. Helyenként erkölcsi bátorsága is őszinte tiszteletre készíttet. Azonkívül, mivel sok évtized terméke gyűlt itt egybe, Lukács György belső fejlődésrajza is kibontakozik előttünk. De legalább ugyanennyiszor kell fejtegetéseinek — nem világnézeti és módszertani alapjaiban, melyeket a szerző mélyen átélt, gazdagon kiképzett és bensőséges meggyőződéssel elfogadott — ellene mondanunk. (Gondolat, 696 l. 72 Ft)

Katona Jenő

MEGÁLLAPODOTT ELÉGEDETLENSÉG

Öt fiatal költő verseskötetéről

Az elmúlt egy-két évben új költőnemzedék jelentkezett eléggé különös és szokatlan módon: az olvasók előbb és gyakrabban találkozhattak nyilatkozataikkal, ars poeticáikkal, mint verseikkel, a lapokban több cikket olvashattunk lilla-füredi konferenciájukról, mint kötetekről. Persze, ezért nem őket hibáztathatjuk, hanem inkább azokat, akik fiatal költőktől szívesebben közölnek cikkeket és nyilatkozatokat, mint verseket.

A közelmúltban a kedvező változások — legalábbis a kiadást illetően — be is következtek: az elmúlt esztendő alatt annyi új fiatal, annyi „elsőkötetes” jelent meg, amennyi régebben hosszú évek során sem. Ennek ellenére, mintha a fiatal költők körüli szenvedélyes viták éppen most, több gazdag antológia és önálló kötet után, elcsitultak volna. Ennek csak egyik oka, hogy a fiatal költőnemzedék útját eltorlaszoló kiadási nehézségek megszűntek, ügyük ezzel „sínre került”, a többi már nem segítségükön múlik, hanem verseiken. Mert másrészt — és a viták lanygulása erről is beszédesen tanúskodik — az is tény, hogy a jószándékú, kissé kampányszerű nekibuzdulás olyannyira felcsigázta a versolvasók figyelmét és érdeklődését, olyan művészi teljesítmények ígéretét sugallta akarat-

lanul is, amelyektől az eddig megjelent kötetek meglehetősen elmaradtak. Bár az olyan erőteljes, egyéni hangú fiatalok, mint Kiss Benedek, Utassy József, vagy az övékétől gyökeresen különböző utakat járó Péteri György, Takács Zsuzsa máris többek „a jövő nagyreményű ígéreteinél”, mégis, náluk sem érezzük szelét sem valamiféle lényegi költői szemléletváltásnak, megújulásnak. Méginkább vonatkozik ez a náluk halványabb tehetségekre: mintha az összképből egy olyan általános, alapvető tendencia bontakozna ki, ami éppen ellentétes az előzetes várakozással, mintha a szemléleti megújulás és az ettől elválaszthatatlan kíséreltező-kedv helyett erős konvencionizálódás lenne az uralkodó, mintha fiatal költőink körében egyidejűleg több, követői számára kötelező érvényű szabályokat tartalmazó „illemkódex” lenne forgalomban, és az egyéni hang, szemlélet csak e kódex hézagain törhetne fel a versben. Az ilyen kánonok betartása a halványabb egyéniségek számára támasz, ezzel magyarázható, hogy sokan tudnak tűrhető, sőt jó verset írni. Akikben ellenben megvan az erő arra, hogy lírájuknak maguk legyenek törvényhozói, azokat gúzsbakötik.

Ez a konvencionizálódás uralja a közelmúltban megjelent öt verseskötetet is. Alaphangjukat egyes versekben közvetlenül, másutt csak közvetve az elmagányosodás, a közösség-vesztettség érzése adja meg. Kívül-, sőt sokszor szembenállóknak érzik magukat a világgal, de kívülállásuk kényszerű számkivetettség, ennek minden fájdalmával és keserűségével. Mintha eszményeik és a valóság, etikájuk és a cselekvés lehetőségei, az egyéni lét és a közösség között tátongó szakadékot éreznének, és ők valamennyien e szakadék egyik partján szorongának, mind halványabb reményekkel gondolva az áthidalás lehetőségeire. Mindnyájan próbálják közvetlenül is megfogalmazni ezt a kiszakítotttságot, idegenséget.

Mezey Katalin így ír:

Miféle világ ez?
Elveszi agyunktól a mámorhoz való jogot
is,
s mit ad érte cserébe?
Ezt a patriarchális tunyaságot,
büszkén, hogy itt senki sincs becsapva
egészen.

Iszlai Zoltán még konkrétan fogalmaz: maga körül „Az asztalhoz ült forradalmak / megelégedett önfalását” látja, embereket, akik: „...eldobták a végte-

lent, kiknek ott volt kezükben S azt nézik csak, mi fogható: / kezek nőttek szemükben." *Szigeti Györgynél:*

...ebben a beszűkült világban
tilos az álom, tilos tüzes csillagokat
dobálni a plafonra;

Komorabb és súlyosabb ennél *Rózsa Endre* illúzióvesztése:

Sosem halunk meg ezen a csatatéren
Mert nem csatatér ez s mi nem

harcolunk
Csak kínjában megrepedt föld ez itt
dehogyan / lövészarok
Mesebeszéd hogy ágyú tátog csak kitért
szánkat szövi be a pók

Milyen magatartási reakciókat vált ki ez a közös életérzés a kötetek költőiből? Első pillantásra úgy tűnik, hogy az ellentétek fanvar, groteszk játékban való feloldásától a dacos szembeszegülésig valamennyi hangot kap. *Mezey Katalin* talán a legpesszimiztább, a legelkeseredettebb; nemcsak a valóság idegensége nyomasztja, hanem kényszerből vállalt bezárkózása is; ő még tulajdon magatartásának is csak szenvedő alanya verseiben:

...magára hagyott
tűz vagyok,
Lángokkal/nem vetekszem,
magamba
megbetegszem,
saját füstömbe
fulladok.

Szigeti György — vele ellentétben — plebejus dühvel tör ki, akár a saját, akár a történelem nyomorúságáról ír, groteszk, sokszor szándékoltan nyers, durva képzettársításokkal, képekkel ront neki minden szent közhelynek, minden hamis harmóniának. *Rózsa* higgadtabb, meditációra hajló lírája gondolkodói módszerességgel számol le múlt és jelen illúzióival.

Azonban túl ezeken az eltéréseken közös vonásuk a tárgyalt köteteknek, hogy más és más fokon ugyan, de mindegyikben felhangzik a beletörődés, a lemondó kézlegyintés, a hitek és remények elvesztésének motívuma. *Iszlai* elégtikus természeti képekben oldja föl a lemondás hangulatát:

Halványul, szinte megszűnik az ég.
És lassan visszatérnénk rossz szokásaink-
hoz.

Kérdéseink nyara is végetért.
Pereg a töprengés, elsárgult levelet hoz.
Fekszünk a földön, láthatár sehol.
Kitértek élei a kontúroknak.
Csak hangját halljuk, ha valaki szól.
Szavaink nyílásai bedagadtak.

Mezey Katalinnál a kényszerű lemondások után a szerelem is a visszavonulás egy formája:

Szerelmünk nem lett
nagyszerű betetőzés,
mindenre ráadás, csak
egyetlen lehetőség
készenlétem feladni...

Ezek a beletörődő, lemondó hangok — amelyek hol erősebben, hol gyengébben, a többi kötet költőjénél is hangzanak —, azért érdemesek a figyelemre, mert hosszú ideje uralkodó, fiatal költőinknél pedig egyértelműen domináns költői magatartásnak, az antinómiákban, kontrasztokban, paradoxonokká hegyezett feloldhatatlan ellentmondásokban gondolkodó szemléletmódnak és tartásnak a belső bomlásáról tanúskodnak. Ez a magatartás, ez a kritikus szemlélet nagyon termékeny lehet addig, amíg a legélesebben felvetett ellentmondások feloldására is kínálkozik lehetőség. Ha azonban ez megszűnik és illuzórikussá válik, természetlenné lesz a kérdésfeltevés korábban jogosult módja, a korábbi magatartás, szemléletmód is. Ezek változatlan továbbélése szükségszerűen konvencióvá merevedést, megállapodott és kiürült magatartási formákat jelent. A konvenciók oldódása, az egyértelműségek megéngése természetesen önmagában még sem pró, sem kontra nem értékelhető, eredménye egyaránt lehet mindennel megalkuvó alkalmazkodás és egy új, a holtpontra túlmutató, pozitív magatartás; azonban ez a belső bomlás, ha az el-

következőkben valóban tendenciává sűrűsödik, egy ilyen pozitív irányba mindenképpen megtisztítja az utat. Ez lesz az a pillanat, amikor a költői „jómodor” kötelező kellékké vált, de új kérdések felvetésére, új költői megoldásokra mind

alkalmatlanabb, megállapodott elégedetlenségénél és magánradikalizmusnál termékenyebb lesz egy kevésbé látványos, de újabb, megfelelőbb költői magatartást kialakító nyugalom.

Könczöl Csaba

AZ ISMERTETETT MŰVEK*

Iszlai Zoltán: Lármafa
Kertész László: Fák és agancsok
Mezey Katalin: Amíg a buszra várunk
Rózsa Endre: Kavicsszüret
Szigeti György: Legyen valaki veletek

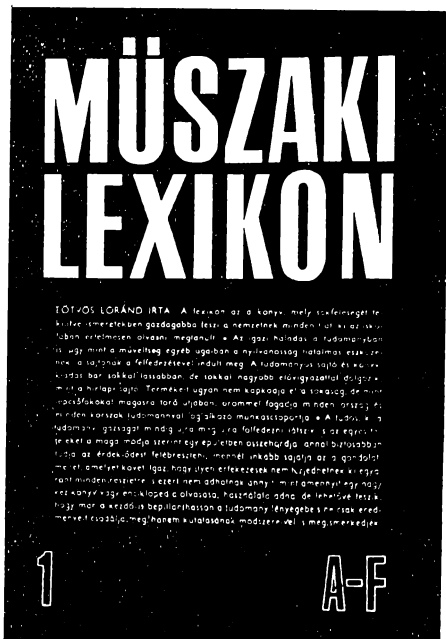
* Valamennyi a Magvetőnél jelent meg, az 1970-es évben, az Új Termés sorozatba

kézikönyvtár

MŰSZAKI LEXIKON

Alig van olyan tudományterület, melynek anyagáról olyannyira hiányoltuk lexikon megjelentetését, mint a műszaki tudományoké. Érthető, hiszen műszaki ismereteket feltérő lexikon utójára 1928-ban jelent meg *Technikai Lexikon* címmel, két kötetben. Azóta a természettudományok nagyarányú fejlődésével párhuzamosan rohamosan, szinte ugrásszerűen nőtt a természettudományi ismereteket alkalmazó műszaki tudományok területe. A két lexikon megjelenése között eltelt több mint négy évtized sok tekintetben századokkal mérhető, hiszen az 1928-ban rögzíthető legmodernebb is-

meretekhez viszonyítva akkor még ismeretlen technikai tudományok, eljárások, gépek, technológiák, valóban műszaki forradalmat jelentő vívmányok sora került a műszaki élet, a technika mindennapos használatába. A harmincas évek technikai kultúrája ugyan már sejtetni engedett valamit a második világháborút követő évek különösen rohamos fejlődéséről, pl. a televíziós technika, a műanyagok, a hírközlés, vegyipari technológia stb. terén, de a mai valóság a képzetet legfantasztikusabb szárnyalását is túlhaladja az 1928-as kiadású lexikon műszaki ismeretszintjéhez viszonyítva. A fejlődést a két lexikon terjedelme és címszóanyaga is világosan érzékelteti. A Műszaki Lexikon három kötete csaknem harmincezer címszóba sűrítve adja anyagát a műszaki tudományokkal foglalkozó mérnökök, technikusok, gyakorlati szakemberek s a technika iránt érdeklődő nagyközönség kezébe. A címszavak, az ismeretanyag mennyisége így is korlátozott. A lexikon ugyanis nem foglalkozik a haditechnika eredményeivel és sajnos, nem térhetett ki a technikatörténetre, a műszaki alkotók munkásságára s a technikai fejlődéstől elválaszthatatlan legfontosabb intézmények, testületek, szervezetek, üzemek stb. ismertetésére sem. Ezt a tényt a tájékoztató szolgálatban dolgozó könyvtárosok különösen sajnálhatják. Úgy érezzük, hogy Asbóth és Vásárhelyi, Puskás Tivadar és Clark Ádám, de Eiffel, Diesel és Fermi, Keldis és Tupoljev s mások neve nélkül nélkülözzük az alkotó embert, a címszavakba rejtett megannyi vívmányt létrehozó és alkalmazó mérnököt, tudóst. Ha a kiadó mintegy háromezer oldalt szánt egy ilyen rangos kiadványra, akkor a legfontosabb perszonáliákra is adhatott volna további 150–200 oldalt.

A tematika egyébként igen széleskörű. Tájékoztató, eligazít a műszaki tudományok elméleti alapjairól, az ipar legkülönbözőbb ágaiban felhasznált anyagokról, eljárásokról, berendezésekről, technológiákról, a technika s az ipar különböző ágazatainak összefüggéseiről. A témákhoz — ahol az a megértesítéshez szükséges — megismerteti a legfontosabb fizikai, matematikai alapokat, amelyeket a középiskolás fokú tudás birtokában meg lehet érteni. Az egyes témák vagy tárgykörök mélyebb megismerése érdekében gondosan válogatott irodalmi utalások egészítik ki a cikkek anyagát. Különleges figyelmet érdemel a lexikon mintegy hat-ezer tételes, nagyon világos és áttekinthető ábraanyaga, amely ebben a témában különösen fontos a tárgyaltak megértéséhez, s gyakran világosabban, félreérthetlenebbül magyaráz, mint a leggyakrabban fogalmazott szöveg. A szerkesztők nagy gondot fordítottak arra is, hogy a címszavak megfogalmazása s a cikkek összeállítása során a magyar műszaki

nyelv fejlesztését is elősegítsék egységes és korszerű magyar műszaki terminológia alkalmazásával.

Az anyagát A-tól F-ig tárgyaló első kötet élén hasznos műszaki táblázatanyag található a nyomás-, energia- és teljesítményegységek átszámító értékeiről, az elemek periódusos rendszeréről, a fontosabb fizikai mennyiségek mértékegységeiről, fizikai állandókról, matematikai jelölésekről stb., melyekre gyakran szükség lehet a tájékoztató könyvtárosnak. Célszerű lehet ezt a táblázatanyagot analitikusan feltárni s a katalógusba beépíteni. Remélhetőleg a további kötetek mihamarabb megjelennek — az előző kötetek kiadása óta szükségessé vált címszópótlásokkal együtt, amelyeknek szükségességét a műszaki ismeretek rohamos bővülésére s újabb fontos témák, fogalmak megjelenésére való tekintettel jogos igénynek érezhetjük. (Főszerk. Polinszky Károly. 1. köt. A—F. Akadémiai, 982 l. 190 Ft.)

Csomor Tibor

SERES JÓZSEF — SZAPPANOS BALÁZS. VERSELEMZÉSEK

Az ötvenes évek első felében olyan felnőtteknek tanítottam irodalmat, akiknek előképzettsége iskolai végzettség szerint igen vegyes, vagy éppen minimális volt. Kezdetben pusmogó tiltakozás, borzongó idegenkedés kísérte a verselemzéseket. Alig félév múltán a legelvadultabbak is líra-pártiakká lettek, lelkes felfedezőként osztoztak a nemrég kiváltságosokénak gondolt szertartásban. Azóta bizonyosan tudom, hogy az irodalom megszerettetésének nincs jobb eszköze, mint a művészi látás, kifejezés, gondolat együttes elemzése; az alkotás belső törvényeinek szerencsés, a költői formálással azonosulni tudó, ihletett föl-tárása.

Hivatalos pedagógiánk máig sem él elég bátran ezzel a lehetőséggel, de Makay Gusztáv könyve óta — („Édes hazám, fogadj szívedbe.” 1961.) — sok hasznos irodalomértelmező kísérlet jelent meg. A Rádió, majd a Gondolat Kiadó közismert *Miért szép?* sorozatán kívül éppen a Tankönyvkiadó igyekszik céltudatosan szolgálni a költészet régi szabványoktól, iskolás kötöttségektől eltérő népszerűsítését. Kiadványai közül is külön figyelmet érdemel Seres József és Szappanos Balázs vállalkozása. Amint előszavukban leszögezik, csakugyan a költői eszme, a képalkotás, a kompozíció és versforma egyidejű értelmezésére törekcsenek. Egyedül üdvözítő sémák, szempontok helyett az esztétikai élmény személyessé

tételét, a versolvasóvá avatást igyekeznek elősegíteni.

A versek kiválasztásában némiképp a tanulságos költemények választékát is igyekeztek bővíteni. Seresnek jutott a tapasztalatok szerint nehezebb rész. Csokonai, Berzsenyi, Kölcsey, Vörösmarty, Petőfi, Arany és Vajda János összesen tíz versével foglalkozik. Olyan ódon veretű költeményeknél, mint *A magyarokhoz*, vagy *A Zrinyi második éneke*, nemcsak az irodalomtörténeti kommentálást végzi el könnyedén, de a különös szóhasználatok, kifejezések („veszni-tért”, „rezegett”, „szibarita váz” „Hazád őr-csillagzatja Szülőtti bűnein leszáll”) tartalmi hangulati jelentését is meggyőzően bontja ki. Találón szól *Vörösmarty Ábrándjának* formai vonatkozásairól, kitűnően készíti elő *A vén cigány* elemzését, majd a rapszodikus hangváltások politikai, bölcséleti motívumait is nyomon követi. *A puszta télen* bevezetőjében ugyancsak tartalmaz kitekintést kapunk *Petőfi* egyéb Alföld-verseire, de a kivételes remek legszebb sorainak felmutatásakor szívesen néznénk mélyebben is a kifejezések titkába. Az „Egy-egy bizonyos, bús tinó el-elbődül” hangulati értelme sokkal több, mint „merengő, méla, elhaló”, és a „Csak félig mutatják a betyár alakját” nemcsak pasztelleszerűen lágy, „távolba tűnő”, van benne valami lélegzetelállítóan pontos, ijesztően valószínű, modern vízióknál is plasztikusabb.

A walesi bárdok magyarázata tele van apró, találó utalásokkal, a *Nádas tavoné* pedig *Vajda* eszme-fejlődéséről, a XX. század felé mutató vonásairól ad a kötet további részéhez is alkalmas átvezetőt.

Szappanos Balázs *Ady* és a háborúról irt összegezés után versmondatonkint, a szavak, hangok jelentéséig hatóan mélyül el az *Emlékezés egy nyár éjszakára* részleteiben. *Juhász Gyula Magyar nyár 1918*-a kapcsán is tömör elmefuttatást kapunk a táj költői értelmezésének módosulásáról. S bár a költemény finom drámai váltásait nem kísérhetjük elég figyelemmel, a végső, *Adyval, József Attilával* asszociálás meggyőző igazságként hat. A *Hajnali szerenád, Cigány a siralomházban, Boldog, szomorú dal* értelmezéseiben *Tóth Árpád* metaforáiról, *Babits* formanyelvének merész átalakulásáról, *Kösztolányi* sajátos lüktetésű ritmusairól is olvashatunk. Szappanos három legjobb elemzése mégis *Füst Milán, Kassák és József Attila* verseihez kapcsolódik. Ezekben igazán ihletett, ötle-

tes, sokoldalúan fölfedező. Figyelme a hatások fölmutatására is kiterjed. A *Fagy* c. vers összefüggő képrendszerét, igéinek drámai elrendezését különösen invenciózusan tárja elénk. *Radnóti Erőltetett menete* kissé halványabbra sikerült. A *huszonhatodik év* részleteinek olvastán a *Szabó Lőrinc*-i szonett természetéről talá-lunk eredeti meglátásokat. *Illyés Az orsók ürügyén, Juhász Ferenc Babonák napja*... elemzésében a versek hosszúsága bosszulja meg magát. Így is követhetjük azonban az illyési szabadvers kompozíciós logikáját, Juhász érzékeltető láttató erejét, nyelvi talajának rétegződését.

A kötet elsősorban középiskolai irodalomtanároknak készült, de szerény címét meghaladóan sokkal több a szakma kívánalmait szigorúan betartó segéd-könyvnel. Bárki, vers iránt érdeklődő-nek ajánlható. (Tankönyvkiadó, 247 l. 19.50 Ft. UK 701 514)

Fodor András

könyvtári szakirodalom

A BERZSENYI DÁNIEL MEGYEI KÖNYVTÁR ÉVKÖNYVE

A Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár új évkönyve szakirodalmunk nyeresége. Az általános nyilvános könyvtári ellátás jelenleg legfontosabb témáinak ad teret, a benne olvasható tanulmányok, közlemények adatbázisa gazdag, a szerzők jól értenek az adatok megszólaltatásához és a belőlük adódó könyvtárpolitikai következtetések levonásához.

S mivel az évkönyv megjelenésének és a III. országos könyvtárügyi konferenciának időpontja véletlenül egybeesett, önkéntelenül is a konferencia téziseit ellenőriztem olvasásával. Igazán örömmre szolgált, hogy az országos és regionális helyzetelemzések ugyanazokat a következtetéseket kínálják, sőt értelmezésük is megegyezik. Itt és ott is az bizonyosodik be, hogy az általános könyvtári ellátás további fejlesztését tekintve válaszúthoz értünk, és akkor léphetünk csak tovább, ha az intenzív fejlesztés útját választjuk. Már az elmúlt évtizedben tett erőfeszítéseinkben is az intenzív elemek kamatoztak időtállóan, mivel csupán azok vágnak egybe társadalmunk mozgás- és fejlődési irányjaival.

Az elért eredmény nemcsak a vállalkozót minősíti, hanem azt is, aki pénzeli a vállalkozást. A Vas megyei Tanács művelődésügyi osztályának érdemes volt a kiadványt támogatnia, és meglehangú

előszóval — Gerecs László munkájával — hangsúlyozottan is vállalnia.

Ismeretes, hogy az általános könyvtári ellátás fejlesztési elképzeléseinek tengerében a megyei könyvtárak állanak, hiszen — állítjuk — fejlettségi szintjük az egész megye könyvtári ellátásának színvonalát határozza meg. De milyen fejlettségi szint indokolt számukra? — ez a vitatott kérdés. A III. országos könyvtárügyi konferencia téziseiben ugyan az a kívánalom nyert hangsúlyt, hogy a megyei könyvtárakat „alkalmassá kell tenni a termelés és az irányítás (közigazgatás) mindinkább interdiszciplinárisá váló szakirodalmi igényeinek kielégítésében való részvételre, illetve a megye gazdasági és kulturális szükségletei által meghatározott tudományágakban a kutatás támogatására”, csakhogy ez példák sokasága nélkül pusztá deklaráció.

E kívánalom indokoltságára keresve bizonyságokat, mindenekeelőtt a megyei könyvtárral foglalkozó tanulmányokat ütöttem föl az évkönyvben. Erdeklődésem nem maradt kielégítetlenül.

Így mindjárt Rózsa Béla *A felnöttek olvasószolgálatának 10 éve* c. tanulmánya rendkívül sokoldalú és a szokásosnál sokszorta érzékenyebb elemzések sorával győz meg arról, hogy az előbb idézett követelmény egváltalan nem légből-

kapott, hiszen a Berzsényi Dániel Megyei Könyvtár az utóbbi évtizedben már valóban ennek jegyében volt kénytelen dolgozni, s csak szűkösnél is szűkösebb elhelyezési feltételei szabtak gátat a még teljesebb kibontakozásnak.

No, persze Szombathelyen sem tömegtüntetések adták a könyvtár tudtára a társadalom növekvő irodalmi és szakirodalmi szükségleteit. A könyvtárnak kellett őket kikövetkeztetnie, kielégítésükre fel kellett készülnie mind állományában, mind annak feltárásában és fokozódó felkészültségének arányában — sportki-fejezést használva — „mutatnia kellett magát” a társadalomnak. És mutatta is, igen széles körű, tudatos és módszeres közösségi kapcsolatokat építve. (A közösségi kapcsolatok Rózsa Béla szerencsés szakszó találatá: a „public relations” könyvtári alkalmazása.)

A megyei könyvtár állományi és állományfeltártsági feltételeit említve, másodikkul Krajevsky Gizella *A megyei könyvtár gyűjteményének kialakítása és feltárása, 1952—1969 c. tanulmányára* hívom fel a figyelmet. Rózsa Béla azt elemzi, amit a fejlett könyvtári munkából látni lehet, Krajevsky pedig azt írja le, amit hosszú éveken át és folyamatosan tenni kell — és mennyit kell tenni! — annak érdekében, hogy ez a fejlett, sokoldalú szolgálat kialakuljon, fennmaradjon és fejlődhesen.

Az eddig említett két tanulmány annyira összetartozó, egyazon dolog két metszete, hogy együttozolásukat a könyvtári munka lényegének és sajátosságainak végleges megértése érdekében — ha módomban lenne rá — kötelező olvasmánynak írnám elő a könyvtárosképző intézetekben és a fenntartói továbbképzéseken. Körülményeink között mindkét tanulmány egyben bevezető is a szakma lényegébe.

Dalmai Kálmán *Fényképek gyűjtése és tárolása c. közleménye* Krajevsky mondanivalójának egy mozzanataként, részletesebb kifejtéseként fogható fel. (S mint ilyen, közvetlenül a nyomába kíváncszott volna.)

Az általános könyvtári ellátás továbbfejlesztésének második fő elve a lépcsőzetesség megvalósítása. Pethő Gyula (*A szombathelyi járás községi könyvtárainak fejlődése*), Puskás Sándorné (*A gyermekek könyvtári ellátása*) és Tóth Gyula (*Településstruktúra és könyvtárhálózat*) tanulmánya egyaránt azt bizonyítja, hogy enélkül, különösen a kis- és törpetelepüléses megyék esetében, mégha fel is vergődünk — és bizonyosan felvergődünk — a „boldog” 1963-as és 1964-es év ellátási szintjére, valójában csak a „népkönyvtári ellátást” konzerválnánk. Nagy eredményeket értünk el, de a továbbiakban okosabban kell gazdálkodnunk. Okos

gazdálkodás, az erőforrások központi és alközponti — legalábbis körzeti helyekre való — koncentrációja nélkül sehol sem erősíthető a könyvtárak jelenléte, főként a könyvtárhasználat struktúrájának társadalmi céljaink szerint való javítása.

Mindenképpen józanul kell „álmodnunk”, mert amit eddig álmodtunk, vagy hogy közkeletű szóval éljünk: terveztünk, korántsem volt megvalósítható. Erről különösen Tóth Gyula és Puskás Sándorné értekezik nagyon megalapozottan. Az irreális tervek igazában el sem indulnak a megvalósítás útján. Ne is fáraszuk magunkat velük tovább. Amit Tóth Gyula az általános ellátás, Puskás Sándorné pedig a gyermekek ellátásának továbbfejlesztésére megfogalmaz, az az igények és szükségletek, illetve ezeknek adott helyeken valószínűsíthető nagyságrendje felől nézve teljesíthető: azok is fejlesztési koncepcióként fogadhatják el, akik megvalósításához döntési joggal rendelkeznek. S ha mindebben a józan fokozatosságot is meg tudjuk jelölni, a könyvtárfejlesztésben is kiküszöbölhetjük az esetlegességet.

Külön kell foglalkoznom Kuntár Lajos *Olvasókörök és népkönyvtárak Vas megyében c. dolgozatával*. A levéltári kutatásokra alapozott dolgozat tényei egyszerűen mondatják velem, aki az olvasóköri hagyományok mellőzése miatt, mindeddig bizonyos nosztalgiákat éreztem, hogy „lássatok-lássatok, koránt sem volt ez olyan áttetszően vékony mozgalom, mint ahogy feltáratlansága miatt látszik” és „hálístennek, hogy nem építettünk rá, mindenképp megbántuk volna”. Az utóbbi állítást megmagyarázom. Olvasókör sokféle volt. Lehetett belőle könyvtár is, főként alacsony határfokú kölcsönkönyvtár. Más esetekben azonban az olvasókör működése a társas élet, a klub, a tanyázás, sőt a sportolás irányában tolódtól el. De hogy a kétféle tevékenység egy olvasókörön belül szervezősen összeforrott volna, annak kevés nyoma van, leszámítva az újságolvasást. Azonos helyen nem lehet egyszerre ultizni és elmélyülni is. Ha mindkettőre lehetőség nyílik, lévén a könnyebb ellenállás vonalán haladó ember, inkább ultizni fogok, mégha eredetileg olvasni mentem volna is. A tanulság: ami nem keverhető össze az el- és a befogadás szempontjából, nem keverjük össze szervezeti szempontból sem. Ha kényszerülünk rá: valljuk be, hogy szegénység, ám tetszetős ideológiát ne kanyarítsunk hozzá, mert csak zavart okozhat.

Tulajdonképpen az évkönyv első dolgozatával kellett volna kezdenem. Ebben Takács Miklós — *Vas megye könyvtárügyének 25 éve* címmel — eredményeket vázol és trendeket jelöl mintegy a ha-

gyománys jelentés helyett, a részletes elemzések lehetőségét — s mint láttuk szakírói dicsőségét is — munkatársainak hagyva. Mégis e teljességet mutató írás nélkül az évkönyv sokkal szegényebb, az összefüggéseket kevésbé tükröző, kevésbé egész volna.

Az évkönyvet Bánó Zsuzsa gondos reportóriuma és bibliográfiája zárja Vas megye könyvtárügyének negyedszázadáról.

Szabad-e ezután többet kívánni? Azt hiszem igen. Azt szeretném, ha a Ber-

zsenyi Dániel Megyei Könyvtár további évkönyvei már ne csak a nagy társadalmi mozgások és a könyvtári ellátás szembesítését végeznék el, hanem a könyvtárak és az emberek találkozásának jellegzetességeiről is beszélnének, legalább az itt tapasztalt megalapozottsággal és felkészültséggel.

Hiszem, hogy a könyvtár új épülete az ilyenfajta vizsgálatoknak, kísérleteknek is teret biztosít. (Szerk. Takács Miklós. 248 l.)

Futala Tibor

INDEX ACRONYMORUM SELECTORUM

Hazánkban és a külföldön, a szocialista és a kapitalista országokban, a gazdasági és a politikai életben, a művészetek és a kereskedelem világában, a testületek és periodikák nevében mind több a rövidítés, az acronym, a szigla. Gyakran találkozunk velük a könyvekben, folyóiratokban is. Feloldásuk igen sokszor hiányzik, vagy csak nehezen található meg. Ezért volt nagyon hasznos, hogy az Akadémiai Könyvtár tíz évvel ezelőtt elhatározta a különféle névrövidítések kiadását. A jegyzék — a tervezet szerint — nyolc részre oszlik a következő felosztásban: 1. államhivatalok, politikai pártok, mozgalmak; 2. tudományos intézetek; 3. oktatási és nevelési intézetek; 4. vallási szervezetek, egyházak; 5. irodalmi és művészeti intézmények; 6. gazdasági szervezetek; 7. közlekedési és hírközlési szervek; 8. orvosi és jótékonyági intézmények sziglái.

A teljes munkából az 5. és 8. rész még hiányzik, a 6. most jelent meg. Ez a vastkos, ötödfélszáz lap terjedelmű kötet hozzátétőlegesen 22—23 000 acronymot tartalmaz a feloldással és — amennyiben ez megállapítható volt — az illető testület székhelyének, esetleg országának megnevezésével, továbbá annak a nyelvnek rövidített jelével, amelyből a rövi-

dítés származik. Harminc nyelvterület bankjai, ipari, mezőgazdasági, bányászati és kereskedelmi vállalatai, halászati és vendéglátó üzemei mellett a szakszervezetek és egyéb érdekvédelmi szervek rövidítéseit találjuk meg. Ha egy intézménynek több nyelvű hivatalos rövidítése van, a változatokról mindig találunk utalót a főalakra.

A szerkesztők a jelenre nézve teljességre törekedtek, de dokumentációs szempontból a már megszűnt intézmények nevei közül is sokat felsoroltak. A felsorolás annak megfelelően, hogy a sziglak alkotói milyen írást használtak, latin és cirillbetűs betűrendben történik.

Az Index nyolc köteté maga is csak része annak a teljes műnek, amelynek a címe *Vocabularium abbreviaturarum bibliothecarii*, és amelyet két szótárszerű kötet tesz teljessé. Ezek közül az első, az *Abbreviaturae Cyrillicae* már egy évtizeddel ezelőtt megjelent, a latin betűs kötet pedig a teljes mű záróköteteként fog kiadásra kerülni.

A hatalmas anyagot Bernáth-Bodnár Edit és Tulok Magda közreműködésével Moravek Endre állította össze. (MTA Könyvtára, XIX., 356, 2 l. Sokszorosítás)

Vétesy Miklós

A MAGYAR KÖNYVKIADÓK ÉS KÖNYVTERJESZTŐK EGYESÜLÉSE pályázatot hirdet a következő témák kidolgozására:

1. A könyvszakma új információs rendszere. Pályadíj: 10 000 Ft.
 2. A szakkönyvterjesztés és szakkönyvpropaganda új útjai. Pályadíjak: 5000, 3000 és 2000 Ft.
 3. Újabb módszerek a kiadói és terjesztői propagandában. Pályadíjak: 5000, 3000 és 2000 Ft.
- Benyújtási határidő mindhárom pályázatra: 1971. augusztus 31.

A pályázaton bárki részt vehet. Az Egyesülés a könyvkiadó és könyvterjesztő vállalatok dolgozóinak részvételén kívül az első témakörben számít a közgazdászokra, a második és harmadik témakörben a könyvtárosokra, a könyvbizományosokra és más népművelési dolgozókra is. Pályázni egyénileg és többek közös munkájával is lehet.

A részletes pályázati feltételekről a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének V., Báthory u. 10. VII. 709. sz. alatti részlege ad tájékoztatást.

MUNKÁCSI PIROSKA: A MAGYARORSZÁGON MEGJELENT GRAFIKAI PLAKÁTOK ÉS METSZETEK CÍMJEYZÉKE 1965—1966

Munkácsi Piroska összeállítása az Országos Széchényi Könyvtár aprónyomtatványtárában található anyagot dolgozza fel: ez a grafikai plakátok esetében a Magyarországon megjelent plakátok teljességét jelenti, a metszetek esetében azonban kevesebbet. A metszetekből csak azok jutnak el a kisnyomtatványtárba, amelyek hivatalos, állami sokszorosító üzemből készülnek, azok viszont, amelyeket a művészek a saját vagy szűkebb stúdiójuk sajtóján készítenek több példányban, a kisnyomtatványtár anyagába nem kerülnek be, holott művészi szempontból ezek a színvonalasabbak. A kisnyomtatványtár azonban egyelőre csupán a köteles példányokat veheti föl, mivel csak ezek kötelező beszolgáltatását írja elő a főnálló rendelet.

Az aprónyomtatványtár anyagát Munkácsi Piroska már több kötetben föltárta. Aránylag rövid idő, egy évtized alatt. 1959-től 1970 júniusában történt nyugdíjba vonulásáig dolgozta föl a Magyar Tanácsköztársaságnak az Országos Széchényi Könyvtárban őrzött plakátjait (megjelent 1969-ben 260 oldalon, sok reprodukcióval). — Ugyanebben az évben jelent meg nagy részben szintén az ő földolgozásában a *Magyar Tanácsköztársaság róplapjai* c. kötet. E 310 oldalas bibliográfia és dokumentumgyűjtemény elkészítésében *Tiszay Andor* és *Remete László* működött közre. Ez a mű is gazdagon reprodukált anyaggal látott napvilágot. — Két év múlva, 1961-ben jelent meg ugyancsak Munkácsi Piroska gondozásában az Országos Széchényi Könyvtár grafikai plakátjainak leírása 1914-ig 135 oldalon, illusztrációkkal gazdagítva.

Ezt a tekintélyes föltáró és publikáló munkásságát tetézte meg további három kötettel, amelyek közül az egyik az 1961—1962-ben, a másik az 1963—1964-ben, a harmadik az 1965—1966-ban megjelent magyarországi grafikai plakátok annotált leírását és a metszetek annotáció nélküli címléírását tartalmazza.

A kötetek a következő módon tagolódnak: A bevezetés után a grafikai plakátok és metszetek szakrendszerét, majd a szakcsoportok betűrendes mutatóját kapjuk. Ezután a leíró rész következik úgy, hogy a szakszámok sorrendjének megfelelően az annotált grafikai plakátok közé ékelődnek be az annotáció nélküli metszetek. Ezen a megoldáson lehet vi-

atkozni, de az a kínálkozó másik eljárás sem lenne jobb, ha például az annotált grafikai anyag után külön fejezetben állnának a nem annotált metszetek. Aki szakszám szerint keresi az anyagot, annak a Munkácsi-féle módszer a kézenfekvőbb, s talán még logikusabb is.

A címléírás a szabványnak megfelelően a grafikus nevével kezdődik, föltéve, hogy az szerepel a plakáton, vagy kinyomozható. A grafikai plakátokon rendületlenül virul a régi rossz szokás: csak elvéve találkozzunk rajtuk a művész nevével, gyakran még kezdőbetűivel sem, ami ugyancsak megnehezíti az azonosítást és lassítja a földolgozást, mert hosszantartó s még hozzá gyakran hiábavaló utánajárást igényel. Ha a grafikus neve hiányzik, akkor a szöveg első szavával indul a leírás. Ez utóbbi tartalmazza a fölíraton kívül az egyéb szöveget, vagy annak jellemzőbb részleteit, azután a megjelenés helyét, idejét, az előállító nyomda nevét s a plakát méretét. Több példány esetén a másodikat is jelzi.

A fönti három kötetben a grafikai plakátoknál annotációt is találunk. Ez szól a plakát tárgyáról, az ábrázolás főbb jellemzőiről. Ha a plakátok csak méreteikben különböznek egymástól, akkor egy leírást kapnak, de a különböző méretek föltüntetésével. Egy címléírás és annotáció készül a plakátokról akkor is, ha csak az évszámban, vagy a helység nevében akad változás, de ezek föltüntetésével. — A szakcsoportok előtt a tematikát jelző alcímeket alkalmazott Munkácsi, ami még inkább megkönnyíti a kötet használatát. — A leíró rész után a teljes anyag betűrendes mutatóját tartalmazza a kötetek.

A fölsorolt kötetek nemcsak a hazai, hanem a külföldi tudományos kutatás számára is értékes anyagot tettek közzé. Elég a Tanácsköztársaság plakátjai között a *nemzetiségek* nyelvén megjelentekre utalni, amelyeknek kiaknázása még történészeinkre váró feladat.

Egybevetve a tíz év föltáró és publikáló munkásságát, azt kell megállapítanunk, hogy oly inkomplett teljesítmény ez, amelyhez fogható könyvtárainkban ugyanazon időszakban csak igen kevés található. Pedig közben az aprónyomtat-

ványtárat kétszer kellett költöztetni, legutóbb 1966-ban Rákospalotára. Itt újra kellett rendezni az anyagot, és használható állapotba helyezni, ami a nehéz körülmények ellenére meg is történt.

Fölmerül a kérdés, miért nem készült el a két világháború közötti korszak ha-

sonló földolgozása, valamint ennek folytatása egészen 1960-ig? Munkácsi Piroška 1931-ig ezt az anyagot is földolgozta, de kiadására mindaddig nem került sor. (Országos Széchényi Könyvtár, XVII., 309 l. 30 kép)

Sz i j R e z s ő

BORSOD MEÇYE NÉPRAJZI IRODALMA

Örvendetesen föllendült a helyismereti bibliográfiái munka Borsod megyében. Az utóbbi években egymás után jelennek meg a megyére vonatkozó irodalmat feltáró művek, főként a II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár kiadásában.

Most Bogdál Ferenc múzeológus több évi kitartó munkájának eredményeként újabb összeállítás csatlakozik a megyei helyismereti bibliográfiához: Borsod megye néprajzi irodalmának második kötete. Az első kötetet a szerző még 1958-ban jelentette meg a megyében meginduló honismereti gyűjtő és feldolgozó munka segítésére. Az időközben eltelt tizenkét év fokozott néprajzi tevékenysége arra készítette a szerzőt, hogy folytassa megkezdett munkáját, tárja föl az 1958 óta publikált könyveket, cikkeket. (Kiegészítve a korábbi időszakban íródott, most felkutatott művekkel.)

A most megjelent második kötet tartalmában és szerkezetében is erősen változott az első kötethez képest. Az előző kötettel szemben:

1. Nemcsak Borsod, hanem az egész Borsod-Abaúj-Zemplén megye területére vonatkozó néprajzi irodalmat közli;

2. Nem regisztrálja a kéziratok gyűjtéseket, tanulmányokat, ugyanis — mint a szerző előszavában írja — olyan hatalmas mennyiségű kéziratot anyag gyűlt össze, hogy annak feldolgozása külön bibliográfiát igényel;

3. Felépítése, a művek csoportosítása nem betűrendben történt, hanem Sándor István „A magyar néprajztudomány bibliográfiája 1945—1954.” című munkájának rendszerezését alapul véve, szak szerint. A publikációknak ez a téma szerinti csoportosítása a néprajzosok, a gyűjtők számára sokkal hasznosabb, mint a

mechanikus betűrend. A szerzők és a helynevek szerinti tájékozódást a kötet végén található mutatók teszik lehetővé;

4. Növekedett a gyűjtés során feltárt írások és a feldolgozott periodikák száma is. (1155, ill. csaknem 100.)

A kötet értékei közé tartozik a néprajzi gyűjtőmunkáról és a neves etnográfusokról föltárt irodalom, valamint a nehezen hozzáférhető múlt század végi — e század eleji helyi lapok néprajzi vonatkozású cikkeinek föltérképezése. A címek fölsorolását a témához kapcsolódó illusztrációk (eredeti dokumentumokból kifotózott szemelvények, néprajzi tárgyakat ábrázoló rajzok) színesítik. Maga a kötet rotaprint eljárással készült, pedig megérdemelte volna a nyomdai kivittelt is.

A bibliográfiában található néhány kifogásolható dolog. (Nem oldja föl a szerzők névjeleit, még a mutatóban sem, nem közöl mindenütt lapszám megjelölést, a címeírások formailag nem megfelelőek stb.) Ezek a hiányosságok könyven kikkuszóbbolhatók lettek volna, s ezzel nőtt volna a mű értéke, használhatósága.

A bibliográfia a néprajzi gyűjtőkön és a szakembereken kívül a megye helyismereti kutatói részére is igen értékes anyagot tár föl. (Bogdál Ferenc: Borsod megye néprajzi irodalma I. Múzeumok Központi Propaganda irodája, 1958. Soksz. 93 l. /A Miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai 1./; Bogdál Ferenc: Borsod megye néprajzi irodalma II. Herman Ottó Múzeum és II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár, Miskolc, 1970. Soksz. 181 l.)

H é t h y Z o l t á n

A „MÚZSAK — MÚZEUMI MAGAZIN” évente négy alkalommal megjelenő, illusztrált ismeretterjesztő folyóirat nyomon kíséri a művészeti és tudományos élet minden területét az irodalomtól a természettudományokig, a régészettől a képző-, illetve szépművészetig. Bemutatja hazánk történelmi tájait, műemlékeit, múzeumait, művészeti alkotásait, múkinceit. Tájékoztat a világ minden tájáról érkező legérdekesebb tudományos és művészeti eseményekről is, kiállításnaptára pedig a legjelesebb múzeumi kiállításokra hívja fel a figyelmet. Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál, Budapest V., József nádor tér 1. (Előfizetési díja: egy évre 24 Ft, fél évre 12 Ft.)

KÖNYVTÁRI HÍRADÓK

Az OSZK HÍRADÓ (az Országos Széchényi Könyvtár belső tájékoztatója) 1970. évi 11—12. számában Berlász Jenő a könyvtáralapító halálának 150. évfordulója alkalmával áttekinti Széchényi Ferenc életrajzának legfontosabb állomásait, amelyek logikusan vezetnek el a hungarica-könyvtár megalapításához.

A TUDOMÁNYOS ÉS MŰSZAKI TÁJÉKOZTATÁS 1971. 1. száma rendkívül érdekes cikket közöl a dokumentációs irányzatokról. A szerző, Balázs Sándor, aki több mint másfél éve dolgozik a FID hágai főtítkárságán, elsősorban olyan szempontból ismerteti a dokumentációs terület legjellemzőbb problémaköreit, hogy a hazai olvasó összehasonlítást teheszen a világon tapasztalható fejlődési irányzatok és a magyar törekvések között. Jellemző adatokat közöl az információs áradatról: egyedül a tudományos műszaki kutatásban évente megjelenő publikációk száma már meghaladja a 2 milliót, s az információk több mint 30 000 szakfolyóiratban találhatóak. A kutató még akkor sem lehet biztos tájékozottságában, ha idejének harmadát információkeresésre fordítja.

A KÖNYV ÉS NEVELÉS 1971. 1. számát teljes egészében az V. nevelésügyi kongresszus jegyében állította össze a szerkesztőség. A lap a kongresszus 12 könyvtári-olvasási vonatkozású felszólalását a következő három kérdés köré csoportosítva közli: Korunk nevelési feladatai és a nevelési tényezők együttműködése; A neveléstudomány helyzete, feladatai, intézményei, kapcsolatai más tudományágakkal; A közoktatási irányítás korszerűsítése.

A MEZŐGAZDASÁGI KÖNYVTÁROK TÁJÉKOZTATÓJÁNAK 1970. 3. számát, de még a 4. számot is főként a III. országos könyvtárügyi konferenciát előkészítő mezőgazdasági szekcióülés ismertetésének és az ülésre összeállított referátum, illetve a kiegészítő referátumok közlésének szentelte. A 3. számból kiemeljük még a Mezőgazdasági Könyvtárosok és Dokumentalisták Nemzetközi Egyesületének (IAALD) IV. világkongresszusáról (1970. ápr. 20-25. Párizs) adott beszámolót, a 4. számmal kapcsolatban pedig felhívjuk a közművelődési könyvtárosok figyelmét is arra, hogy a tájékoztató megkezdte a mezőgazdasági évfordulónaptár közlését, amelyet esetenként jól felhasználhatnak tájékoztató és propaganda tevékenységükhöz.

Az ORVOSI KÖNYVTÁROS 1970. 3. száma folytatja az előző számában megkezdett mikrofilmzési cikket, érdekes írást közöl a napjainkban elég gyakran

emlegetett — s még többször félreértett — gyorsolvasásról, továbbá több katalógizálási és feldolgozási módszert ismertet, főként a kisebb szakkönyvtárak tapasztalatai alapján. A 4. szám gerincét a magyar orvosok szakirodalmi tájékozódásának helyzetét és művelődési igényeit elemző átfogó cikkek képezik.

A KÖNYVTÁRI HÍRADÓ, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár közlönye 1970. november—december havi összevont számában a fiatalok körében végzett könyvtári munkáról szóló írások dominálnak. Ezek közül a pécsi ifjúsági könyvtárt bemutató ismertetés, illetve bírálat érdemli a legnagyobb figyelmet, tekintettel a könyvtár sajátos voltára.

A SOMOGYI-KÖNYVTÁRI HÍRADÓ 1970. 3. és 4. száma azt bizonyítja, hogy a szegedi könyvtár tájékoztatója nemcsak a városi hálózat életének krónikáisi és módszertani segítői szerepére vállalkozik, hanem Szeged helyismereti-helytörténeti folyóiratává is vált. Bibliográfiákon, eseménynaptárakon kívül forráspublikációkat is közöl, például a 4. számában a város utcaneveiről.

A CSONGRÁD MEGYEI KÖNYVTÁROS 1970. októberi száma a községi könyvtárak életéről szóló rövid beszámolókon kívül „Könyvtáraink múltja és jelene” c. rovatában Hódmezővásárhely 1945 utáni könyvtárügyéről, illetve az ottani felsőfokú mezőgazdasági technikum könyvtáráról közöl történeti vázlatot.

A KOMÁROM MEGYEI KÖNYVTÁROS 9. számának (1970. dec.) gazdag, színes tartalmából kiemeljük az elmúlt nyár könyvtári tapasztalatait összegező írásokat („Üttörő könyvbarátok táborozása Esztergomban”, illetve „Olvasók a strandon”), a tatabányai Népházban található hírlapolvasó tapasztalatairól szóló cikket (az állomány 210 periodika, a látogatók száma napi 100), valamint a klubkönyvtárak könyvtári munkáját áttekinthető összefoglalást. A tavaly megvizsgált 11 klubkönyvtárról szerzett tapasztalatok minden bizonnyal felhasználhatók lesznek a közeljövőben napirendre kerülő új besoroláshoz is.

A PEST MEGYEI KÖNYVTÁROS 1970. évi 4. száma terjedelmének nagyobbik részében a ráckevei járást mutatja be, a megye járásainak, városainak könyvtári életét ismertető sorozat cikksokraként. Figyelemre méltó, hogy a tanácsai és a szak szervezeti könyvtárakra azonos figyelmet fordító „belső” ismertetéseken kívül véleményt nyilvánítanak kívülállók is, akik között éppúgy találunk hivatalból érdekelt népművelőket, mint az olvasótábor képviselőit.

A TOLNAI KÖNYVTÁROS 1970. évi 2. számában elsősorban az első, induló számhoz viszonyított nagy színvonal-emelkedés tűnik szembe. Ha ez a fejlődés tartós lesz, remélhető, hogy a szépen illusztrált, gondosan készített lap tartalmilag is felzárkózik a hagyományosan jó könyvtári híradókhoz. Erre a reményre a változatosságon kívül, mely egyebek között abból fakad, hogy a híradó a különböző típusú könyvtárak munkatársain kívül a fenntartókat is megszólaltatja, jó alapul szolgálhat az a törekvése is, hogy figyelmét kiterjeszti olyan, korábban elhanyagolt területekre, mint a megye irodalmi emlékeinek feltárása és ápolása. Ilyen tárgyú tanulmányok közlésére „Továbbképzés” címmel rovatot is nyitott, s ebben elsőként Csányi László kiváló tanulmányát közli.

A ZALAI KÖNYVTÁROS 1970/1 száma a 20 éves tanácsi hálózatot köszönti,

majd értékeli az 1969. évi statisztikát, végül színes illusztrációkat is tartalmazó módszertani cikket közöl a könyv- és irodalompropagandáról. Az 1969-es megyei adatokból kiderül, hogy az olvasók száma csökkent, a látogatottság és a forgalom azonban növekedett. A csökkenést egyetlen járás visszaesése okozta. A megye elsősorban 24 körzeti könyvtár létesítésével kívánja megoldani a kisközségek színvonalas ellátásának gondját. Azonban a körzeti könyvtárak szervezését hátráltatja, hogy a székhelyközségekben a legnehezebb helyiséghez jutni.

A PÁPAI KÖNYVTÁROS 1970. évi 2. számában a gyermekfoglalkozásokról és a könyvtárak vonzási köréről olvashatunk érdekes cikket. Az utóbbiból idézzünk: „Jelenleg a községekben élő családok több mint feléből nincs olvasója a könyvtárnak. Van tehát 'tartalék' a könyvtári olvasás bővítéséhez...”

KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK

A FIZIKAI DOLGOZÓK GYERMEKEI a könyvtárban címmel újabb tájékoztató füzetet adott ki az FSZEK és a KMK. A füzet szerzője, Dobos Piroska áttekintí azokat az eredményeket, melyeket a kerületi könyvtárak elértek 1967 óta, amikor az FSZEK megkezdte a foglalkozást a fizikai dolgozók gyermekeivel; megemlíti a nehézségeket (zsúfoltság, a könyvtárosok túlterheltsége stb.), melyeknek legelőzésére többnyire nem elég a lelkesedés; majd módszertani tanácsokat ad a munkásgyermekek fölkitűzésére, a velük, szüleikkel, tanáraikkal való kapcsolattartásra, könyvtári irányításukra. A függelékben mintaként közli egy-egy

könyvtárnak a szülőkhöz küldött, sokszorosított levetét, mely felhívja figyelmüket a könyvtárra.

FORRÁSOK AZ ORSZÁGOS KÖZÉPISKOLAI TANULMÁNYI VERSENY PÁLYATÉTELEIHEZ címmel a Szombathelyi Megyei Könyvtár ajánló bibliográfiát állított össze: a verseny magyar nyelvi és irodalmi, történelmi, földrajzi, kémiai, biológiai témához. A bevezető eligazítja a fiatalokat a legfontosabb tudnivalók terén (katalógusok, bibliográfiák, kézikönyvek stb. használata), és módszertani tanácsokat ad a választott téma kidolgozásához. A kitűnően összeállított kötet a helyismereti munkához is kedvet eb-

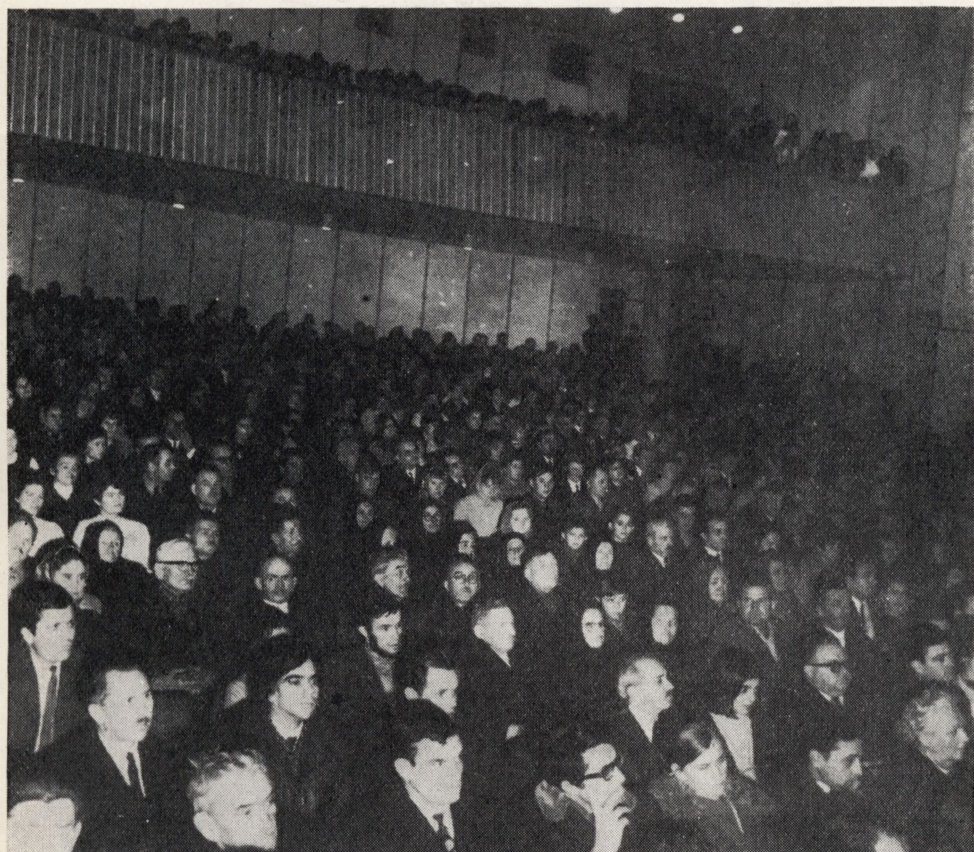
reszt azáltal, hogy a történelmi és földrajzi pályatételeknél megyei kérdésekre irányítja a figyelmet.

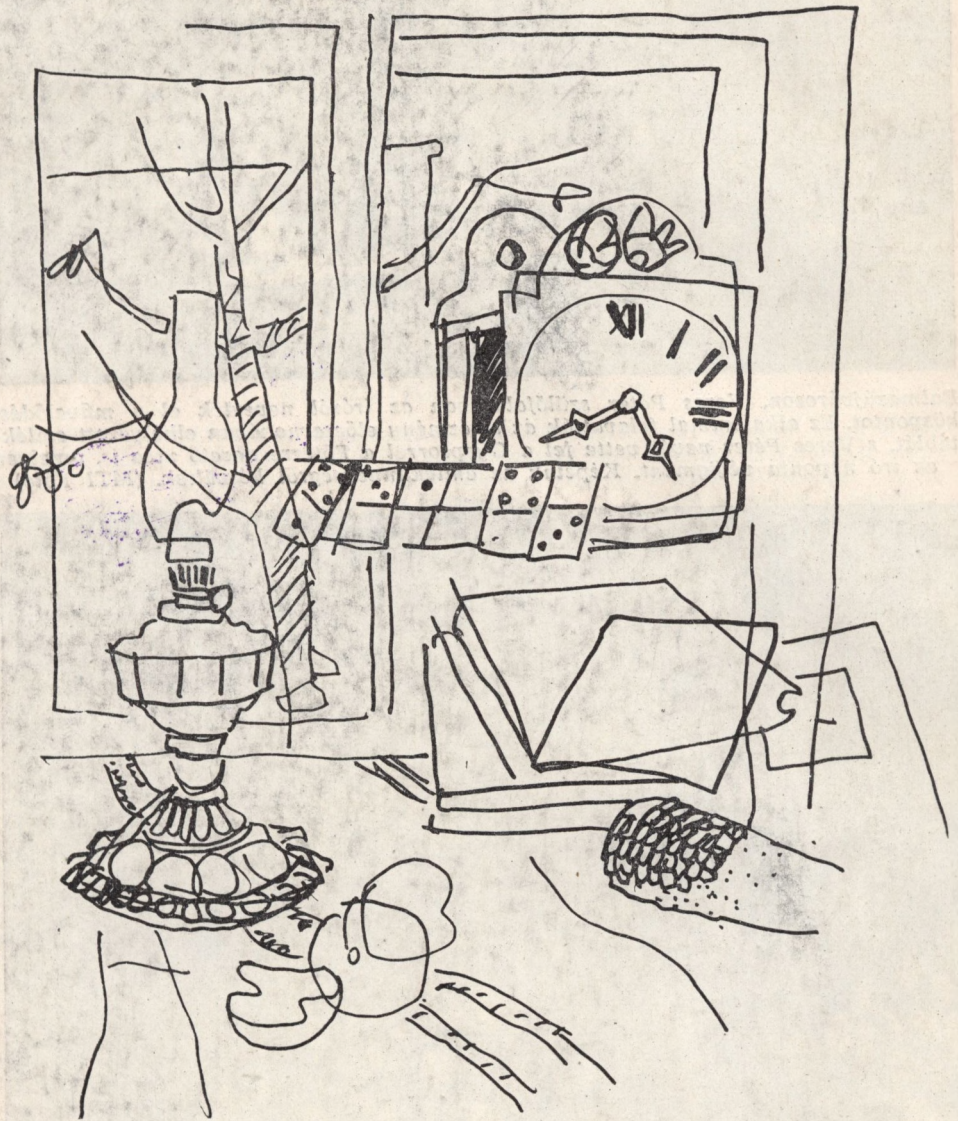
AZ ORSZÁGOS TAKARÉKPÉNZTÁR Dokumentációs és Könyvtári Tájékoztatójának 1970/3. számát nagyobb részben a szokásos szakirodalmi szemle tölti ki (e témakörben érdeklődésre tarthatnak számot azok az írások, melyek a különféle országok takarékosági szokásait, illetve takarékpénztári rendszerét mutatják be). A dokumentációs-tájékoztató rovat a bel- és külföldi folyóiratokban megjelent cikkeket sorolja fel. A füzet az OTP szakkönyvtár gyarapodási jegyzékét is közli.

Az 1969. ÉV LEGSZEBB FRANCIA könyvterméséből rendezett kiállítást a Nemzeti Galériában a Magyar Bibliofil Társaság és a Magyarországi Francia Kulturális Intézet. A könyvművészet igen magas fokát képviselő kötetek különösen megragadó tipográfiájukkal, szellemesen elhelyezett, figyelmet fölkelítő illusztrációikkal tűnnek ki. Szinte mindenfajta kiadvány betűtípusa nagy, a könnyen olvasható, erősen tagolt szövegek nem fárasztják a szemet, s nagyon megkönnyítik a gyakorlatlanabb olvasó megnyerését. A gyermekkönyvek is ezt a szempontot példázzák, különösen nagy formátumukkal, óriási illusztrációikkal, de a fáradságtól való óvakodás, a szórakoztatva tanítás elve érvényesül az ismeretterjesztő munkáknál is. A kiállítás azt a benyomást sugallta, hogy a francia könyvművészet alkalmazkodik a mai, mozgóképen nevelt ember igényéhez, és azzal az eszközzel igyekszik őt az olvasásnak megnyerni, amit annyira szeret: a képpel. Mégpedig az ízlést finomító, művészi képpel.

Balmazújvároson, Veres Péter szülőfalujában az íróról nevezték el a művelődési központot. Ez alkalommal felavatták az intézmény előcsarnokában elhelyezett emléktáblát, s Veres Péter nevét vette fel a Gyepsorról a Fötérre vezető utca is, amelyen az író naponta végigment. Képeink az emlékünnepegről készültek. (MTI Fotó)

Ara: 6,- forint